

Anthony Giddens'in Politik Felsefesi

Dr. Hasan ERYÖRÜK

ANTHONY GIDDENS'IN POLİTİK FELSEFESİ¹

Dr. Hasan ERYÜRÜK

¹ Yazarın yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

ANTHONY GIDDENS'IN POLİTİK FELSEFESİ
Dr. Hasan ERYÜRÜK

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Hasan ERYÜRÜK

Baskı: Aralık 2025

Yayıncı Sertifika No: 49837

ISBN: 978-625-8698-15-2

© Duvar Yayınları

853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir

Tel: 0 232 484 88 68

www.duvar yayinlari.com

duvarkitabevi@gmail.com

GENEL BAKIŞ

Bu metin, temel olarak politik felsefe odaklı bir çalışmadır. Çalışmanın eksen kişisi İngiliz sosyal bilimcisi, daha özel olarak sosyologu Anthony Giddens'tır. Giddens 1938 yılında İngiltere'de doğan ve bu çalışmanın yapıldığı zaman itibarıyla da yazmaya; üretmeye; alanında ortaya yeni verimler koymaya devam eden bir akademisyendir. Giddens'ın başlıca temel ilgisi, yukarıda da değinildiğinde sosyoloji olmakla beraber, yazarın inter-disipliner bir bakış açısına sahip olması dolayısıyla, toplum-odaklı sosyolojiden, piyasa/pazar-odaklı iktisat alanına ve devlet/iktidar odaklı siyaset bilimi (politik bilim) alanına da girdiği görülmektedir. Başka bir söyleyişle Giddens, diğer alanlardan yalıtlanmış bir sosyolojiden çok, öncelikle öteki sosyal bilim dalları olmak üzere, insani-toplumsal bilginin hemen her alanına açılan bir güzergâhta üretmektedir. Bu nedenle yazarın politik felsefesi üzerinde de durmak anlamlı olacaktır. Nitekim bu çalışma da, giriş cümlesinde de belirtildiğinde onun politik felsefesini temel eksen olarak almaktadır.

Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Giddens'ın biyografisi, eserleri ve genel düşünce yapısı gibi konulara yer verilmekte, ardından kavramsal ve tarihsel belirlemelere geçilmektedir. İkinci bölüm de yazarın devlet tasavvuru ele alınmaktadır. Devlet-eksenli bu çözümlemede devletin yanı sıra iktidar, güç, egemenlik, refah gibi devletle yakından alakalı temalara da yer verilmektedir. Üçüncü bölümde Giddens'ın politik felsefesinde devlet dışında yer alan, başta modernlik, küreselleşme ve siyasal ideolojiler olmak üzere diğer politik felsefi belirlemeler yer almaktadır. Çalışma, bu üç bölümün ardından gelen sonuç bölümüyle sona ermektedir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

GENEL BAKIŞ..	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLolar LİSTESİ	iv
KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTHONY GIDDENS ve KAVRAMSAL, TARİHSEL BELİRLEMELER

1. 1. GIDDENS'İN BİYOGRAFİ VE ESERLERİ.....	4
1. 1. 1. Giddens'in düşünce dünyasına genel bakışlar.....	9
1. 1. 2. Bir disiplin olarak politik felsefe ile ilgili kavramsal belirlemeler.....	12
1. 1. 3. Politik felsefe ile ilgili tarihsel belirlemeler.....	16
1. 1. 4. Politik felsefe ve politik bilim.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

GIDDENS'TA DEVLET ve İLGİLİ TEMALARA YÖNELİK BELİRLEMELER

2. 1. DEVLET: KAVRAMSAL VE TARİHSEL GELİŞİM.....	24
2. 1. 1. Giddens-Öncesi anlayış ve belirlemeler.....	27
2. 1. 2. Giddens'ta Devlet imgesi.....	34

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM GIDDENS'TA POLİTİK FELSEFENİN DEVLET-DIŞI DİĞER MERKEZİ KAVRAMLARI

3.1. MODERNLİK.....	43
3.2. KÜRESELLEŞME.....	46
3.3. MODERN POLİTİK İDEOLOJİLER.....	51
3. 3. 1. Marxizm.....	51
3. 3. 2. Sosyalizm.....	55
3. 3. 3. Sosyal Demokrasi.....	59
3. 3. 4. Üçüncü yol.....	60
3. 3. 5. Muhafazakârlık.....	63
3. 3. 6. Liberalizm.....	66
3. 3. 7. Milliyetçilik.....	68
3. 3. 8. Feminizm.....	73
SONUÇ.....	77
KAYNAKLAR.....	80

TABLÖLER LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: Platon İdeal Devlet-İnsan Ruhu	29
Tablo 2: Platon'un Siyasal Rejimlerinin Sınıflandırılması.....	30
Tablo 3: İyi-Kötü Yasalar ya da Yasasız Siyasal Rejimler.....	30
Tablo 4: İnsan-Devlet Çaresizliği.....	40
Tablo 5: Öngörülemeyen 'X'	42

KISALTMALAR

Alm.	Almanca
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
ev.	Çeviren, evirmen
Der.	Derleyen
Ed.	Editör
Fr.	Fransızca
Hazır.	Hazırlayan
İng.	İngilizce
LSE	London School of Economics
M. Ö.	Milattan Önce
M. S.	Milattan Sonra
OXBRIDGE	Oxford Üniversitesi ve Cambridge Üniversitesi
S.	Sayı
ss.	Sayfalar
St.	Saint
TDK	Türk Dil Kurumu
Vd.	Ve diğerkleri
yy.	Yüzyıl
Yun.	Yunanca

GİRİŞ

“ *Adumbrata quidem omnia, sed haec fabula non aliter agitur* (Erasmus, 2009: 104)”¹

Anthony Giddens, Büyük Britanyalı bir sosyolog olarak tüm dünya tarafından kabul görmüş seçkin bir yere sahiptir. Sosyolojinin zaman içerisinde toplumları açıklamada yetersiz kalışına dayanarak, bilhassa sosyoloji kuramlarının yapı-eylem² ikilisi anlamında zayıf hatta yetersiz olduğu söylenebilir. Endüstri devrimi ile beraber farklılaşmaya başlayan ve bu yönde sürekli olarak da bu farklılaşmayı koruyan toplumsal yapının ifade edilişindeki eksiklikleri fark eden Giddens; yapı ve eylemin ayrı ayrı ele alınışından yola çıkarak yapı-eylemi bütünleştirme başka bir ifade ile birbirinden ayrı değil de bir bütün olarak değerlendirir. Zira, birbirinden kopuk olarak değerlendirilen yapı-eylem yetersizdir. Giddens, toplumları sınıflı toplumlar, kabile toplumları şeklinde ifade ederken varmak istediği nokta zaman içerisinde değişen ve farklılaşan toplumları içine alabilecek, açıklayabilecek bir teoriye ulaşmayı hedeflediği söylenebilir. Bu ise ‘yapılaşma teorisi’ olarak karşımıza çıkmaktadır.

Teorinin, soyut ve felsefi yönünün ağırlığı ise; Giddens’in felsefe okumak isteyip de yetersizlikler nedeniyle sosyoloji alanında üniversite eğitime devam etmesi olarak açıklanabilir. Gerçekte çalışmak istediği alan felsefe olmasına rağmen sosyoloji/psikoloji üzerine üniversite eğitime devam eden Giddens’in, gerçekleştiremediği bu arzusunu çalışmış olduğu pek çok alanda görebilmek mümkündür. Giddens’in felsefe’ye olan eğilimini, olaylara bakış penceresinin felsefi derinlik/derinlikler taşıdığını kendi yazdığı şu küçük soru-cevap cümlelerinde dâhi görebilmek mümkündür:

¹ Her şey bir gölgeden ibarettir, ama bu masalı oynamanın başka yolu yoktur (Erasmus, 2009: 103).

² Bireyin maksatlı ve ihtiyat içeren herhangi bir sosyal etkinliğinin ögesi veya bölümü eylemdir (Bruce ve Yearley, 2006: 3).

Soru: Tony Blair ve tanrı arasındaki fark nedir?

Cevap: Tanrı, Tony Blair olduğunu düşünmez

Soru: Tony Blair³ ve tanrı arasındaki fark nedir?

*Cevap: Tanrı dünya'da her yerdedir. Tony Blair ise İngiltere hariç her yerde.
(Giddens, 2007: 33).*

Felsefe, ulaşılabilir en doğru hedefe ait yapının, her yönüyle büyük çoğunluklar tarafından kabul görmesi olarak değerlendirilirse; Giddens'in çalışmalarında felsefi izler buluyor olmak şaşırtıcı olmasa gerek. Diğer taraftan Giddens'in bir işçinin oğlu olduğu zamanlardan Lordlar kamarasına uzanan zamana kadar bitmek bilmeyen mücadelesi felsefi olarak da kolay kolay açıklanabilecek türden bir gelişme değildir. Bu noktada Seneca'nın şu sözlerine yer vermek anlamlı olacaktır:

Yara almamış bir talih hiçbir darbeye karşı koyamaz. Ama yaşadığı sıkıntılarla sürekli savaşım halinde olan kişinin derisi aldığı yaralarla kabuk bağlar, hiçbir kötülüğe yenilmez; düşse bile, dizlerinin üstünde dövüşür. İyi insanlara karşı yüreği sevgi dolu olan ve onların çok iyi, hatta mükemmel olmalarını isteyen tanrının, onlara mücadele edecekleri bir yazgı bahşetmesine şaşırır mısın? (Seneca, 2007: 37).

Seneca'nın bahsettiği mücadeleyi Giddens'in kazandığı ileri sürülebilir. Giddens mücadelesindeki felsefi bakış açısını çalışmalarına da taşımıştır. Böylece; yukarda verilen felsefe tanımından da hareketle 'yapılaşma teorisi', 'üçüncü yol' küreselleşme, modernlik, politika v.b. alanlarda kabul gören çalışmalara imza atmıştır.

Giddens, 'yapılaşma teorisi' üzerine düşüncelerini ortaya koyarken göze çarpan bu felsefi bakış açısı aynı şekilde Giddens'in politika, devlet, ulus v.b. kavramlarında da ön plana çıkmaktadır. Bu nokta da toplumbilimsel anlamda klasik teorilerin eksikliğine 'yapılaşma teorisi' ile çözüm arayan Giddens; 'üçüncü yol' kuramıyla da politik alanda çözüm aramaktadır. Politik alanda yaptığı çalışmalarda da Giddens'in felsefi açıdan değerlendirmeler yaptığı ileri sürülebilir. Örnek olarak devlet ile ilgili yapmış olduğu bir yorumunda; "Devletin göreceli özerkliğinin neye dayandığı, ne kadar göreceli olduğu ve ne ile göreceli olduğu açık değildir (Giddens, 2010: 77)." gibi soyut yönü ağır basan pek çok ifadesi vardır. Küreselleşme ile beraber toplumun yapısının

³ Anthony Giddens, eski İngiltere Başbakanı Tony Blair'in danışmanı olarak görev yapmıştır (<http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095851643> (14 Ocak 2012)).

farklılaşması bireyin hayatının da değişmesi olarak sonuçlanmaktadır. Politik sistemlerin değişmesi de bu gelişmelerin bir sonucu olarak izlenebilir. Giddens, politik bakış açısına geniş yer ayırdığı ‘üçüncü yolda’ sürekli gelişen ve değişen dünya düzenine ayak uydurabilecek, uyum sağlayabilecek farklı yaklaşımlara, farklı politik sistemlerin gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Bu noktadan hareketle bu çalışma felsefe eğitimi almak isteyen Anthony Giddens’in eserlerinin çerçevesinde onun bakış açısındaki felsefî derinliği merkezine almaya çalışmaktadır. Zira; Giddens’in pek çok düşüncesinde ve yorumlarında felsefe ve politik felsefe içeren birtakım izler buluyor olmak gerçekte onun aktüelde dâhi felsefeye olan bu eğiliminden ve geçmişten gelen bir arzusunun tamamlayıcı niteliğinden kaynaklanıyor olarak görülebilir/değerlendirilebilir.

Giddens’in çok farklı alanlardaki kavram ve konulara yönelik gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar anlamında, Giddens’in politik felsefesinin incelenmesi onu daha farklı perspektiflerden yakalama/anlama şansı elde etmek adına anlamlı bir örnek teşkil etmektedir/edecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANTHONY GIDDENS ve KAVRAMSAL, TARİHSEL BELİRLEMELER

1.1. GIDDENS'İN BİYOGRAFİ ve ESERLERİ

“ Ne var ki, insanın kendini beğenmişliği, bütün ahlaksızlıkların kaynağı olan o hayvanca tutkusu, dünya halkının doğru yola girmesine engel olmuştur. Kendini beğenmiş adam, mutluluğunu kendi rahatlığı üstüne değil, başkalarının acıları üstüne kurar; ezeceği, köle gibi kullanacağı insanlar olmazsa, mutluluğunu başkalarının yoksulluğu üzerine kuramazsa, malını mülkünü ortaya serip yoksulların bellerini bükmeyeceğini, umutlarını kırmayacağını bilmezse, Tanrı olmayı bile istemez (More, 2000: 91). “

İngiltere’de muhtemelen en ünlü sosyolog, Anthony Giddens’dır (Bruce ve Yearley, 2006: 124). Anthony Giddens, 1938 yılında Edmonton kuzey Londra’da, Londra taşımacılıkta çalışan bir kâtibin oğlu olarak doğdu. Yerel bir ilköğretim okulunda eğitimini tamamladı ve daha sonra okul dışı konular olan psikoloji ve sosyoloji alanında da Hull üniversitesinde eğitimine devam etti ve 1959 senesinde onur derecesi ile üniversiteden mezun oldu (Bryant ve Jary, 2003: 249). Giddens üniversiteye girişini ve okul dışı konular olan sosyoloji ve psikoloji alanında eğitim almasını şu şekilde ifade eder:

Benden önce ailemden hiç kimsenin üniversite veya yüksek eğitimle ilgili bir deneyimi olmamıştı. Gerçekte içinde bir parça kararlığın da var olduğunu düşünmeme rağmen, üniversiteye gidiş biçimim bir insanın hayatında rastlantıların ne denli etkili olduğuna iyi bir örnektir. Üniversiteye girmeyi denemem gerektiğini düşünüyordum, ama okulun bana çok az faydası dokunmuştu; çünkü benim hayli vasat bir öğrenci olduğumu düşünüyordlardı. Kütüphaneye gittim ve bir broşürden üniversitelerin listesine baktım. Oxford⁴ ve Cambridge fazla yüksekti, bu yüzden onları aklımdan bile geçirmedim. Benimle ilgileneneğini düşündüğüm üniversiteleri işaretledim. Böylece Nottigham, Reading ve Hull’a başvurdum. İlk ikisinden daha başta reddedildim. Ne var ki, o zamanlar Hull, farklı çevrelerden gelen insanlarla

⁴ Ortaçağ Avrupa kültürüne yaptığı önemli katkıları bugünde sürdüren ünlü eğitim ve araştırma merkezi. On üçüncü yüzyıldan itibaren gelişen Oxford Üniversitesi, bu dönemde Avrupa’nın eğitim, bilgi ve kültür merkezi Fransa olduğu için, Paris üniversitesinin biraz gölgesinde kalmıştır (Felsefe Sözlüğü, 2010: 1210).

görüşmek gibi yeni bir uygulamayı deniyordu; bu kişilerin yüksek mezuniyet puanlarına sahip olması gerekli değildi. Mülakata girdim ve kabul edildim. Hull'a felsefe için başvurmuştum ve belki de benimle görüşen kişi daha önce biraz felsefe okumuş olmamdan etkilenmişti. Sonradan öğrendim ki, başvurduğum alanda akademik kariyer yapma imkânı yoktu; Hull'daki felsefe bölümü çok küçüktü ve bölüm başkanı bir yıllığına okuldan ayrıydı. Böylece başka bir alan seçmek zorunda kaldım. Psikoloji bölümünde karar kıldım; ama bana psikolojiyi ancak sosyoloji ile beraber alabileceğimi söylediler (Giddens ve Pierson, 2001: 7-8).

Hull mezuniyetini takiben “ Çağdaş İngiltere de toplum ve spor” konulu tezini tamamladığı Londra Ekonomi Okulunda yüksek lisansını bitirdi. 1961'e gelindiğinde Leicester Üniversitesi'nde sosyoloji alanında okutman olarak çalışmaya başladı (Bryant ve Jary, 2003: 249). İlk zamanlar eğlence amaçlı gördüğü bölümü ve memur olmak isterken nasıl olup da akademik dünyaya giriş yaptığını Giddens şöyle anlatır:

Eğitime devam etmek için Londra Ekonomi Okulu'na gittim. Her zaman ki gibi kafam karma karışıkken verdiğim bir karardı. Londra Ekonomi Okulu⁵ hakkında çok az şey biliyordum. Bu dönemde bazı akademik hırlara kapılmışım, ama en başta Manchester ve Oxford'la ilgileniyordum. Akademik kariyer yapmayı düşünmüyordum. Devlet memurluğunu denemek istiyordum ve Londra Ekonomi Okulu buna hazırlanmak için iyi bir yer gibi görünüyordu. Bütün bunları pek ciddiye almadığımı, bu yüzden eğlence amaçlı bir bölüm yazdığımı itiraf etmeliyim. Başlangıçta niyetim eğlenmekti, ama sonra konunun ilgi çekici olduğunu gördüm (Giddens ve Pierson, 2001: 10).

Hayatta diğer birçok önemli şey gibi, bu da oldukça rastlantısal bir şekilde meydana geldi. İnsan küçük ikilemler arasında çırpınırken büyük kararları hiç düşünmeden veriyor. Hâlâ memur olmayı planlıyordum, ama Tropp bana Leicester üniversitesin de açılan sosyoloji öğretmenliği kadrosu ile ilgili bir ilan gösterdi. Bir şansım olabileceğini söyledi ve pek de düşünüp taşınmadan işe başvurduğum (Giddens ve Pierson, 2001: 13).

İş başvurusu kabul edilen Giddens, Leicester üniversitesinde çalışmaya başladığı dönem itibari ile Ilya Neustadth⁶ ve Percy Cohen⁷ de (Modern Sosyal Teori-1968) aynı üniversitede çalıştılar. Giddens 1961 senesinde katıldığı Leicester üniversitesinden 1969 senesinde ayrıldı (Bryant ve Jary, 2003: 250). Giddens, Leicester

⁵ LSE - London School of Economics and Political Science (<http://www2.lse.ac.uk/home.aspx> (27 Mayıs 2012)).

⁶ Güney Rusya yakınlarındaki Odessa da, 1915 yılında doğan Neustadth, 1949-1962 yılları arasında Leicester üniversitesinde Sosyoloji alanında okutmanlık yapmıştır (<http://www.independent.co.uk/news/people/obituary-professor-ilya-neustadt-1473958.html> (14Aralık 2012)).

⁷ 1928 doğumlu olan Cohen, 1960 ve 1965 yılları arasında Leicester Üniversitesi'nde sosyoloji alanında öğretim görevlisi olarak çalışmıştır (<http://www.guardian.co.uk/news/1999/oct/13/guardianobituaries4> (14 Aralık 2012)).

üniversitesinden ayrılmasını takiben Cambridge üniversitesinde ve aynı gruba dâhil olan King's College'de lektör⁸ olarak çalışmaya başladı. 1986 senesine gelindiğinde, Cambridge'in yeni fakültesi olan sosyal ve politik bilimler fakültesinin kurulmasında lider/kılavuz rol oynadı ve ilk dekanı olarak atandı (Bryant ve Jary, 2003: 251). Giddens; 1996 senesine kadar Cambridge üniversitesinde kaldı, fakat tüm dünyadaki diğer enstitü ve üniversitelere sayısız ziyaretler yaptı (Bryant ve Jary, 2003: 252). Giddens Cambridge'de çalışmaya başlaması ile beraber yaşadığı uyum sorununu ve hayrete düştüğü benzerliği şöyle ifade eder:

Cambridge'te daha çok Oxbridgeden⁹ gelme insanlar ağırlıktaydı. Büyük çoğunluk akademik yaşamlarının en azından bir kısmını Oxbridge'te geçirmişti. Benim gibi tamamiyle dışarıdan gelmiş insan yoktu. Böylesi bir ortama girmek için henüz hazırlıklı değildim. 1970'lerin başlarında elitler ve iktidar meselesi üzerine çalışıyordum. Özellikle önceki kuşaklar ağırlıklı olmak üzere, özel okullarda eğitim görüp Oxbridge'e ve oradan da hükümette, diplomaside, hukuk ve diğer daha köklü görevlerde çalışmaya geçenler arasında nasıl olağanüstü bir süreklilik bulunduğunu görünce hayrete kapılmıştım. Özel okulların binaları Oxbridge'in binalarına benziyordu; bu binaların her biri çeşitli iktidar koridorlarından birini andırıyordu. Dahası, Oxbridge dışında benzeri bir üniversite sistemi yoktu; halen de yok (Giddens ve Pierson, 2001: 21-22).

1997'de LSE'nin yöneticiliğine getirilen Giddens, ayrıca 1985'ten bu yana kurucularından olduğu Polity Press'in¹⁰, 1989'dan bu yana da Toplumsal Araştırmalar Merkezi'nin başkanlığı ve yöneticiliğini yürütmektedir (Giddens, 2008: 1). İngiltere Başbakanı Tony Blair'in danışmanlığını yaparak ve İşçi Partisi'ni destekleyerek siyasal alanda aktif rol oynayan ve Haziran 2004'te “Baron” unvanı alan Giddens, halen House of Lords'da¹¹ İşçi Partisi'ni temsil etmektedir (Giddens, 2011: 2).

Giddens'in yapmış olduğu yayınlarının sayısı dikkat çekici bir biçimde göze çarpmaktadır; 1971-1997 yılları arasında yazdığı 32 kitabın yazarı ve editörüdür, ki bu kitaplar 22 dile çevrilmiştir. Ayrıca; yaklaşık olarak belirtmek gerekirse, 200 civarı makale, deneme ve akademik dergilerde değerlendirmeleri, kitaplar ve sempozyum katılımları/sunumları ve dergiler ile gazetelerde yayınları vardır (Bryant ve Jary,

⁸ Okutman (<http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095851643>(27 Mayıs 2012)).

⁹ Oxford Üniversitesi ve Cambridge Üniversitesi kelimelerinden türetilmiş olan Oxbridge ifadesinin resmiyeti olmamakla birlikte yaygın olarak kullanılmaktadır (<http://www.oxforddictionaries.com> (12 Haziran 2012)).

¹⁰ Cambridge'de bulunan basım evi/firması (<http://www.polity.co.uk> (14 Haziran 2012)).

¹¹ Birleşik Krallık parlamentosunun üst kamarası/ Lordlar Kamarası. Lord ünvanı taşıyanlar üyedir (<http://www.parliament.uk/lords> (17 Haziran 2012)).

2003: 248). Farklı bir bakış açısıyla değerlendirdiği, temelde sosyolojinin kurucularına paralel klasik sosyoloji içerikli ilk eseri diyebileceğimiz kitabı olan “Kapitalizm ve Modern Sosyal Teoriden” şöyle bahseder:

Kitabı yazdığım sıralar toplumsal düşüncenin tarihini yorumlayan en önemli isim Talcott Parsons’dı. Temel kitabı olan ünlü Toplumsal Eylemin Yapısı’nda Marx’tan çok az bahsedilmiş ve eserlerinden hiçbir alıntı yapılmamıştı. Genellikle yalnızca Marx’ı temel alan Marksistlerle, çoğunlukla Durkheim ve Weber’le ilgilenen sosyologlar arasında bir ayrışma vardı. Bu üçünü tek bir ciltte bir araya getirmeye ve hepsine eşit muamelede bulunmaya çalıştım. Daha sonra Marx, Durkheim ve Weber’den “sosyolojinin üç klasik kurucusu” olarak söz etmek bir gelenek haline geldi. Ama kitabı yazdığım sıralarda böyle bir şey yoktu. Kısım, bir yandan Marx’ı her şey olarak görüp Marksizmin şeylerin gerçekliğini bir anlamda ortaya çıkardığını düşünen ve ‘burjuva sosyologları’ ihmal edilebilir kabul eden yazarlara, diğer yandan da Marx’ın, daha sonraları aslen Durkheim ve Weber tarafından gerçek yerini bulması sağlanan toplumsal teorinin gelişiminde erken bir evreye ait olduğunu düşünen Parsons’cu düşünceye karşı yazdım. Ayrıca bu düşünürlerin fikirlerinin ortaya çıkışına daha tarihsel bir bağlam kazandırmak istedim (Giddens ve Pierson, 2001: 31-32).

Giddens; Marx, Durkheim ve Weber’den “sosyolojinin üç klasik kurucusu” olarak bahsedilmesini, kendi yazmış olduğu eserin kazanımı şeklinde değerlendirmektedir. 1977 senesinde yayınlanan ‘Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları’ sosyolojik doktrinlerden farklı bir yola yönelişi ifade etmekle beraber daha sonra gelecek pek çok kitabının da temeli/planı/projesi niteliğini taşır. Öyle ki; 1979 senesinde yayınlanan ‘Sosyal Teorinin Temel Problemleri’ ve 1984 yılında yayınlanan ‘Toplumun Kuruluşu’ adlı eserlerinde hem yapılaşma teorisine bir giriş niteliği taşıyan bir yaklaşıma hem de toplum hayatının somut aşamalarına bir ışık tutmak olan yaklaşımlarına tanıklık ederiz. Bu durum karşımıza farklı tanımlamalarla çıkmış olsa da özünde şu şekilde ifade edilir:

Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları, diyalektik mantık ile sosyolojide farklı, zıt yaklaşımların birbirine telif edilerek, zıtların birliği ilkesinin tezahür ettirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Giddens’in çalışması, Comte’un pozitivizmi gibi bir meta-teoridir¹². Comte, aydınlanmanın bazı kavramları (ilerleme kanunu – Condorcet- ve toplumun doğal yasaları –Montesquieu-) ile muhafazakârlığın düzen nosyonunu pozitivizmde birleştirmiş. Birbirine zıt iki düşüncenin meta-teorisini yapmıştır. Giddens da benzer şekilde davranarak bir meta-teori geliştirmiştir. Zıt düşünceleri birbirleri ile telif ederek, üst okuma ile onlardan meta-teoriler inşa etmek batı düşüncesinin ilerleme metodudur, Kant böyle bir tavrın en ünlüsüdür. Belki de Hegel’in insanlık düşüncesinin ilerleme mantığının diyalektik olarak kavramasının nedeni budur. Öncelikle toplumu özne kabul eden holistik ve insanı özne kabul eden aksiyonel yaklaşımların eksiklikleri ve sivrilikleri birbirleri ile

¹² Bir teori hakkında teori (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/378037/metatheory> (6 Temmuz 2012)).

giderilerek insan ve toplumun birbirlerini yapılaştırdıkları gösterilmeye çalışılmış. Daha sonra anlamacı/yorumsamacı sosyal bilim anlayışı ve pozitivist sosyal bilim anlayışının, tinsel bilim olarak sosyoloji ve doğa bilim benzeri sosyoloji anlayışları birbirleri ile telif edilerek, sosyolojinin, idealist öznelci bilim ve doğa bilim benzeri kutuplaşması giderilmeye çalışılmıştır. Bu bilim anlayışlarının ontolojileri gereği, insanı özne ve toplumu özne yapma girişimlerine karşılık, yapılaşmacı ontolojinin uzantısı olarak, insanın eylemini yapıyı hem koşul hem de kısıtlayıcı bir biçimde kullandığına dikkat çekilmiş böylece insanın toplumsal davranışını ele alan sosyolojinin yorumsamacı ve açıklayıcı olması ile biçimlendirilmesi öne sürülmüştür (Akpolat, 2007: 70-71).

Akpolat, sosyolojinin kendi içerisinde kutuplaştırılmasının önüne nasıl geçileceğini ve çözüm olarak hangi yönde ilerleneceğini yukarıda verdiği çıkarsamalarla dile getirmeye çalışmıştır. Giddens'in 'Modernliğin Sonuçları' adlı eserini ise modernlik üzerine inşa ettiği/edilen, bir başka ifade ile var olan binanın/iskeletin tekrardan ele alınışı ve hatta bazı kolonları ve kirişleri kırarak yeni ve başka odalar oluşturulan ve bazı kemikleri kırarak farklı/başka uzuvlar sunabilme isteği/çabası/gayreti gibi değerlendirebilmek mümkündür. Diğer taraftan; Doğa bilimlerinde döngüsellik, bilimin yalnızca yöntem olduğu gerçeğiyle ilgilidir; öyle ki, tüm "benimsenmiş bilgi" biçimleri reddedilmeye açıktır. Toplum bilimleri ise modern kurumların yapısal temelini oluşturan iki boyutlu bir döngüsellik varsayarlar (Giddens, 2010: 159). 1994 senesine geldiğimizde Giddens; 'Sağ Ve Solun Ötesinde-Radikal Politikaların Geleceği-' kitabı ile fundamentalizmin¹³ yükselişi, politik sorunlar ve cinsiyet ayrımları gibi konulara değinen ve fakat klasik siyasi yelpazenin derinlerinde politik açıdan radikal olmayı yeni bir yaklaşım içinde paylaşmaktadır. Giddens; radikalizmi bu kapsam içinde tarihle sınırlar:

Radikalizm, yani her şeyi kökünden ele alma, yalnızca değişimi ortaya çıkarma değil, aynı zamanda tarihi ileri götürmek için bu değişimi denetleme anlamına geliyordu. Bugün artık geçersiz görünen de bu projedir işte. Böyle bir duruma nasıl bir tepki gösterilmelidir? Bazıları radikal değişim olasılığının kalmadığını söylemektedir. Tarih, var olduysa bile, artık sona ermiştir ve sosyalizm çok uzak bir köprüdür. Yine de, değişim olasılıklarının önünün kapanmış olmasından değil, tersine bunların bolluğundan sıkıntı çektiğimiz söylenemez mi? Çünkü gerçekten de, sonsuz değişimin yalnızca rahatsız edici olmanın ötesinde

¹³ Fundamentalizm (dinsel) (fundamentalism-religious) : Bildirilmiş dinin temel metinlerine ya da "temeller"ine (fundamentals) geri dönmeyi isteyen bir hareket ya da inanç. Dolayısıyla fundamentalizm, dinde modernizm ve liberalizmle zıt bir çizgidir. Fundamentalizm terimi, 1920'lerden beri Hristiyanlık içindeki Protestan eğilimler ve son zamanlarda İslamiyet içindeki eğilimler söz konusu olduğunda kullanılmaktadır. Teolojik bir nitelik taşımasına rağmen, genellikle toplumsal reform ve siyasal iktidarın ele geçirilmesi projeleriyle bağlantılıdır (Sosyoloji Sözlüğü, 1999: 251).

kesinlikle zararlı da olduğu bir nokta gelir ve toplumsal hayatın pek çok alanında bu noktaya kesinlikle ulaşıldığını ileri sürmek mümkündür (Giddens, 2009: 9).

Giddens'in bu yorumlarından hareketle; değişimin belirli sınırları aştıktan sonra zarar veren bir sürecin başladığı ileri sürülebilir. Giddens'in dikkat çeken ve ön planda olan eserlerinden bir tanesi de 1998 senesinde yayınlanan 'Üçüncü Yol' adlı eserinin devam niteliği taşıyan 'Üçüncü Yol Ve Eleştirileri' ismini verdiği diğer kitabıdır. Her ne kadar kitap isminden de anlaşılacağı üzere daha evvel çıkarmış olduğu kitabını savunmuş gibi bir izlenim vermiş olsa da gerçekte ve belki de dolaylı olarak ne kitabına ne de kendine yapılan eleştirilere bir cevap niteliği taşır. Giddens bu kitabında daha çok ana çerçevede 'üçüncü yol politikasına/fikrine/yaklaşımına' yapılan eleştiriler üzerinde durmaktadır. Yaşayan en etkili toplumsal kuramcılardan olan Giddens'in İngilizce eserlerinin yanı sıra Türkçeye de çevrilmiş pek çok eseri de bulunmaktadır.

1.1.1. Giddens'in Düşünce Dünyasına Genel Bakışlar

"İnsanın kendi uygarlığını doğru perspektiften görmesi hiç de kolay değildir. Kendi uygarlığını doğru perspektiften görmenin belli üç yolu vardır, bunlar da seyahat, tarih ve antropolojidir (Russell, 2008: 125)."

İlk olarak Giddens'in sosyal teoriye nasıl, hangi şartlarda dahası hangi ölçekten baktığına ve ne ya da neler ile sınırlandırdığına ve/veya sınırlandığına başka bir deyişle yukarılara çıkabilmek için basamağı kullandığı ve fakat basamağın varlığını geçiş için kabul edip ilerleyen aşamada yokluğunu kabul edişini onun teoriye bakışını ya da teoriye yüklediği derin anlamı olarak görebiliriz.

Sosyal teorinin kendini öncelikle on dokuzuncu yüzyıl toplum felsefesi ve düşüncesinden miras kalan düalizmlerden; ikili karşıtlıklardan kurtarması gerektiğini düşünen Giddens, bu düalizmlerin yarattığı eylem (faillik)/yapı, birey/toplum, makro/mikro, determinizm/iradecilik, öznelcilik/nesnelcilik ve nitel/nicel metodolojik¹⁴ yaklaşımlar gibi ayrımlardan kurtulmanın, eylem felsefesindeki

¹⁴ Metodoloji sözcüğü bazen, belirli bir disiplin dâhilindeki ampirik araştırmaya, hatta geniş çaplı çalışmaya dair yöntemler ve genel yaklaşımlara gönderme yaparak kullanılsa da, "araştırma teknikleri" terimi bu bağlamda daha yerinde olabilir. Metodolojinin temel ilgi odağı, sosyal bilimlerdeki kapsamlı bilim felsefesi konuları ile pratikte sosyologların ve diğer sosyal bilimcilerin çalışmalarında nasıl

tartışmalardan eleştirel gözle yararlanılan bir ‘eylem sosyolojisi’, daha doğrusu uygun bir ‘faillik/yapı’ anlayışı geliştirmekle mümkün olduğunu düşünür. Bu yüzden o, ‘yapı-eylem’ anlayışını bir yanda ‘yapısalcılık’ ve ‘işlevselcilik’, öte yandan ‘yorumcu sosyolojiler’, yani ‘sembolik etkileşimcilik’, ‘fenomenolojik sosyoloji’ ve ‘etnometodoloji’ eleştirisi bağlamında geliştirir (Giddens, 2005: 4). İkinci olarak, Giddens, etnometodolojinin toplumsal hayatta refleksivitenin¹⁵ merkeziliğini diğer yorumcu perspektiflerden daha kapsamlı olarak yakaladığına inanır. Bu eksen de açıklandığı gibi, eylem kavramının insan aktörlerin self-refleksiyon kapasitesi, kendi davranışlarını rasyonel olarak ‘kontrol’ kapasitesiyle tamamlayıcı bir ilişki içinde olduğunu öne sürer. Giddens’a göre, etnometodoloji dışında, çoğu Ortodoks sosyolojide (Parsons’ın işlevselciliği de dâhil), refleksivite, etkileri mümkün olduğu kadar asgariye düşürebilecek ve mevcudiyeti sadece, oldukça marjinal düzeyde, ‘eyyama uyma etkisi’¹⁶, ‘kendini doğrulayan kehanetler’ v.b. biçimde kabul edilebilecek’ önemsiz bir ayrıntı olarak alınır (Giddens, 2005: 12).

Yapı ile öznellik arasındaki ilişki, buna paralel olarak da gerekircilik ve iradecilik, toplum teorisinde durmadan insanın karşısına çıkan en zor meseleler arasındadır. 1970’lerin sonu ile 1980’lerin başında yayımlanan birçok metin de görülen, 1984’te de *Toplumsal Kuruluşu*’nun yayımlanması ile en olgun biçimine kavuşan yapılaştırma teorisi açısından bu meseleye kendine özgü bir çözüm getirmiştir (Giddens, 2001: 59). Giddens geleneksel yapı ile öznellik problemini şöyle dile getirir:

Bu geleneksel bir problem değil, en azından bu terimlerle ifade edilmedi. Geçmişte bu konu, genellikle birey ve toplum, öznellik ve toplumsal sistem arasındaki ikilik olarak görüldü. Birey ve toplum arasındaki ilişkiye dair bu geleneksel soru üzerine düşünmek yapılaştırma fikrinin dayandığı zemindir. Bunların yeterince iyi işlenmemiş kavramlar olduğuna inanıyordum. İnsanlar genellikle sanki ‘birey’in ne olduğu çok açıkmiş gibi bireyden söz ediyordu, aynı şey çoğu zaman toplum için de geçerliydi. Bunları incelemek ve daha elle tutulur hale getirmek istedim. ‘Yapılaştırma’ (structuration) terimini Fransızca’dan aldım; İngilizce’de benden önce kullanıldığını sanmıyorum. Bu terimle toplumsal hayatın

ilerlediklerinin, araştırmalarını ne şekilde yürüttüklerinin, kanıtların geçerliliğini nasıl tespit ettiklerinin, neyin doğru neyin yanlış olduğuna nasıl karar verdiklerinin incelenmesidir (Sosyoloji Sözlüğü, 1999: 498).

¹⁵ Felsefe açısından, bir ideolojinin; bir düşünce sisteminin, araştırma nesnesi konusunda kullandığı bakış açısını bunları kullanarak ulaştığı düşünce ya da teorilere uygulaması (<http://www.oxforddictionaries.com> (7 Mart 2012)).

¹⁶ İçinde yaşanan zamanın şartlarına uyma etkisi (Giddens, 2005: 12).

aktif devingenliğine vurgu yapmak istedim. Toplumsal hayatı yalnızca orada duran 'toplum' olarak veya buradaki bireyin eseri olarak görmek yerine, aynı zamanda daha büyük kurumları yeniden üreten, insanların çeşitli uygulamaları ve süre giden faaliyet dizileri olarak düşünmeliyiz. Altta yatan fikir buydu ve buradan hareketle 'öznellik' ve 'yapı' üzerine düşünerek, temel terimleri geliştirmeye çalıştım. 'Birey'le veya 'toplum'la başlamak yerine, yinelenen toplumsal uygulamalar fikrini toplum biliminin merkezine aldım (Giddens, 2001: 59-60).

Giddens'in; çözümlemelerinde özellikle üzerinde durduğu ikiliği birleştirme gayreti 'geleneksel yapı ve öznellik' ilgili yapmış olduğu bu çözümlemede de kendini hissettirmektedir. Bir toplumsal sistemin yapılaşmasını incelemek, bu sistemin kurallar ve kaynaklar aracılığı ile toplumsal etkileşim içinde nasıl üretildiğini ve yeniden üretildiğini göstermek demektir. Toplumsal etkileşim sistemleri olan toplumsal sistemler her ne kadar zorunlu olarak yapılara sahip olsalar da kendileri yapı değildir. Yapılandırma süreçlerinin devamı dışında toplumsal yaşamda hiçbir yapı yoktur (Giddens, 2011: 127). Yapılaşma teorisinin çok daha karmaşık ilkeler ürettiği, yapı ile öznellik arasında ince ayrımlara dayanan bir ikilik geliştirdiği, ama yapı ile öznellik arasındaki ilişkiye dair bu yapıların bireysel öznelerin yaptıklarını belirleyen, etkileyen ve kuran dışsal sebepler olup olmadıklarıyla ilgili olarak esas sorunların üstesinden gelemediğine dair bir görüş de vardır (Giddens ve Pierson, 2001: 75). Bu paralelde Giddens yapısal etkilerin kaynağını ikiye ayırır:

Yapısal etkilerin gerçekte iki kaynağı vardır. Bunların birincisi insanların peşinden gittikleri uzlaşımların sürekliliğiyle, diğeri ise insanların yaptıklarının amaçlanmamış ve bir şekilde gelecekteki eylemlerini etkileyen sonuçlarıyla ilgili. Benim benimsediğim bakış açısına benzer bir şey olmaksızın toplumsal hayata bir anlam veremeyiz. Başka bir seçenek göremiyorum. Ama ortada Durkheim'in toplumsal olgularındaki, hatta neo-klasik iktisatçıların yöntembilim örneklerindeki gibi başarısız seçeneklerin olduğunu pekâlâ görebiliyorum. İnsanlar kullandığım kavramlardan hoşlanmayabilir, hatta diyelim Bourdie'nin veya başka birinin yorumunu tercih edebilir; ama bu toplumsal hayatın ta kendisidir. Ne yaptığını bilen; insan özneler tarafından sürekli olarak, aralıksız yeniden üretilen, toplumsal hayatta hem kararlılığı hem de değişmeyi sağlayan şey işte budur (Giddens, 2001: 76).

1.1.2. Bir Disiplin Olarak Politik Felsefe İle İlgili Kavramsal Belirlemeler

“Bir zindanda hep üzerimdeki otoriteye kölelik ederek yaşasam mı acaba? (Platon, 2006: 95)”

Siyaset felsefesi; politik hayatın koşulları/durumları ve değerlerinin felsefeye bağlı içeriğini yansıtan dalıdır. Politik felsefenin spesifik yöntemleri diğer disiplinlerden ayırt edilebilir, örneğin politik bilim ve tarihi çeşitli formlar ve çağdaş politik felsefe gibi çeşitleri gelişmektedir (The Encyclopedia Of Political Science, 2011: 1268). Bir başka ifade ile politik yaşamı hedef alan ve devlet bağlantılı objeleri felsefi disiplin çerçevesinde inceleyen/araştıran bütünü politik felsefe olarak tanımlayabiliriz. Siyaset felsefesi pek çok diğer alanda olduğu gibi var olanı/olmuşu ve bunların topluma yansımaları ile de ilgilenir ve fakat bunu yaparken, “En iyi yönetim biçimi hangisidir?” ya da “Adalet, bir toplum/devlet için gerçekte nedir, ne olmalıdır?” soruları örneğinde olduğunca, ihtimaller; olabilirler; gelecek tasavvurları üzerinde durur ve var olması gerekeni düşünür, hayal eder ve sonuçlandırmaya çalışır:

Bir disiplini tanımlamak için yaygın uygulama ya kendine özgü ‘nesnelerinin’ temelinde ya da onun ‘metodlarının’ temelindedir. Onun nesnelere bakarak siyaset felsefesi, felsefenin siyaset çalışmasına bağlı belirli bir dalı olarak tanımlanabilir. Siyaset filozoflarının ana soruları: (1) meşruiyet, (2) modlar ve (3) siyasal iktidarın limiti/limitleridir. Birinciye ilişkin politik gücün meşruiyeti politikaların varlığını çevreleyen siyaset filozoflarının en temel sorularıdır: Neden ilk yerde/yerleşim alanında politik bir güç olmalı? Neden insanlar hükümetler altında/yönetiminde yaşar? Bir anarşi durumu tercih edilebilir bir yaşam olabilir mi? Bu sorular çok önemli felsefi sorunlara dokunur (The Encyclopedia Of Political Science, 2011: 1268).

Başka bir ifade ile siyaset felsefesinin ana elementleri olarak iktidarın özü, özün varoluşu ve var edilen (insanların kendi kendine var ettiği ya da varlığını kabul ettiği) bu özün uygulanış/kullanış yöntemi ve ortak aklın kabul edilebilirliği en yüksek pozitif düşünceleri üzerine çalışmalar yaparak bir anlamda var olan yapının evrimleştirilmesi gibi her zaman daha uzakları görmeye, ulaşmaya; bir adım ötesinde ise değiştirmeye çalışır ve/veya değiştirilmesini sağlayan/sağlayacak projeleri kıymetli bir ressam gibi çizer/çizmeye çalışır. Bu noktadan hareketle politik felsefese iktidar, devlet, egemenlik ve dolaylı ya da dolaysız olarak ‘birey elementler arası-elementler birey arası’ etkileşim ve de bu etkileşim sonucu doğan/gerçekleşen eski/yeni elementler

üzerine düşünce üreten ve geliştiren bir disiplindir. Siyaset felsefesi kabul edilen soruları ve sorunları var olan düzenden (devlet, iktidar, egemenlik v. b.) ziyade düzenin varlık sebebini tüm elementleri dâhilinde sorgulayarak elementleri oluşturan atomların da derinine inerek atom neden vardır, neden elementleri oluşturur en ideal oluşum nasıl gerçekleşir, tüm atomların kabul edebileceği bir oluşum var mıdır gibi başlıkları sorgulayarak kabul edilebilir en iyiyi keza en ideali keşfetmeye çalışır. Politik felsefenin kavramsal olarak bu noktada bahsedilen şekliyle; elementsel olarak da sıralandığında ‘bürokrasi, hukuk, egemenlik, meşruiyet, devlet, birey, yasa, hak, yönetim, iktidar, sivil toplum” kavramlarını/elementlerini araştırır/inceler. Sıralanan kavramların temeline özetle bakmak gerekliliğiyle:

Meşruiyet: Meşrulaştırma (*legitimacy, legitimation*), gücün (iktidarın) yalnızca kurumsallaştığı bir süreci değil, aynı zamanda ve daha önemli olarak, ona atfedilmiş ahlâki bir temeli de anlatır. Meşruiyet (veya otorite), geçerli sayılan istikrarlı bir güç (iktidar) dağılımının yansıttığı bir özelliktir (Sosyoloji Sözlüğü, 1999: 495). Eğer iktidarın icrasının dayandığı haklar yok ise, iktidarın icrası meşru değildir. Aksi halde ise meşrudur (Scruton, 2007: 388).

Yönetimin yazılı yasalar paralelindeki sınırları koruyarak otoritenin resmi bir biçimde kullanımı, yönetme gücünü yasalara uygun olarak devam ettirmesi olarak da değerlendirilebilir.

İktidar: Güç (*power*), toplumsal tabakalaşmanın merkezindeki kavram iktidardır. Bu yüzden, iktidarın anlamı üzerine çok sayıda tartışma çıkması (bazı sosyologların bu terimi geçmişte hangi anlamda kullandıkları da bu tartışmalar arasındadır) şaşırtıcı değildir (Sosyoloji Sözlüğü, 1999: 328).

Devletin siyasi otoritesini dolayısıyla gücünü elinde bulunduranın buna bağlı olarak halkı yönetme gücünü ifade eder.

Birey: Bölünmeyen kendi içinde bölünmez olan, kendine özgülüğünü yitirmeden bölünemeyen ‘t e k’ varlık. Genel olarak her *var* olan bir birey olabileceği gibi, bağımsız bir kişi olan insanda bir bireydir (Akarsu, 1975: 18). Bir türün kapsamı içine giren somut varlık (Büyük Türkçe Sözlük, 2007: 514) Kendine has kimliği ile

toplumun diğerlerinden farkı/farklılıkları ile ayrılarak öne çıkan insandır. İnsan; usu olan canlı varlık (Akarsu, 1975: 98).

Yasa: Yun. Nomos. Olaylar arasında düzenli bir bağıntıyı saptayan ve bir şeyin zorunlu olduğunu dile getiren genel önerme. Hukukta: Toplumda bireylerin arası ilişkileri düzenlemek amacıyla devletçe konmuş yönerge ve kurallar (Akarsu, 1975: 185). Düşüncenin mantıksal bir değeri olması için uyulması şart olan temel (Büyük Türkçe Sözlük, 2007: 3849). Diğer bir ifade ile hukuku meydana getiren yazılı kuralların her birisi olarak toplum içindeki bireyin/bireylerin eylem ve davranışlarını düzenler.

Hukuk: Siyasi aktörler veya vatandaşların davranışlarını yöneten, ya birbirleriyle veya aktör ve bazı genel güç veya otorite arasında tanınan herhangi bir sistem (Robertson, 2004: 274). Toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünü, tüze (Büyük Türkçe Sözlük, 2007: 1630). Devletin toplum ve dolayısıyla da bireyin/bireylerin arasında devlet ile olan ilişkilerini düzenleyen yazılı kurallar ve yasalar sistemi olarak da adaleti sağlayan ve haksızlığa engel olan bir bütün olarak ortaya çıkmaktadır. Hukuk sosyolojisi ise (*sociology of law*), hukuk (devlet ve benzeri otoriteler tarafından saptanan hareket kuralları ya da yasalar anlamında), sosyolojinin bütün kurucularının kuramsal ve özel ilgilerinin başlıca nesneleri arasında yer almıştır (Sosyoloji Sözlüğü, 1999: 307).

Devlet: Devlet (state, the state), ‘toplumu yöneten kuralları belirleme yetkisine sahip’ olan özel bir kurumlar bütünüdür. Max Weber’in sözleriyle, devletin, belirli bir toprak parçasında ‘meşru şiddet kullanma tekeli’ vardır (Sosyoloji Sözlüğü, 1999: 146). Devlet, temel olarak sistem veya bir nesnenin yöntemidir (Audi, 1999: 876).

Öncelikli olarak toplum düzenini sağlayan ve toplum üzerinde siyasi otorite kuran varlık. Diğer taraftan egemenliğe sahip yegâne siyasi kurum iken mevcudiyeti gereği toplumu sınır ötesine karşı korumak, sınır içinde ise toplumsal düzeni sağlamaktır.

Yönetim: Yönetmek işi, çekip çevirmek, idare (Büyük Türkçe Sözlük, 2007:

3951). Herhangi bir kurum, teşkilat ya da sistemli/sistemsiz yapılanmanın uygun biçimde ve en iyi çıktıyı sağlayacak şekilde çalıştırılması, işletilmesi. Ve elbette iktidar sahibinin toplumun bütünü üzerine hüküm etmesi/idare etmesi.

Egemenlik: Devletin belirli sınırlar içinde, belli bir toplumda, serbestçe iktidar gücünü kullanabilmesidir. Yani dış ve iç baskılardan kurtularak kendini yönetebilmesidir (Bolay, 2009: 103). Yönetimini hiçbir kısıtlama veya denetime bağlı olmaksızın sürdüren, bağımlı olmayan, hükümlan, hâkim (Büyük Türkçe Sözlük, 2007: 3951). İktidar olmanın doğal sonucu olarak var olan gücün etkin olarak yönetilmesi/idare edilmesi.

Hak: Sosyolojide haklar genellikle belirli topluluklarla birlikte ortaya çıkmış görünmektedir. Haklar toplumsal bakımdan bir yenilik niteliğindedir ve siyasal yaşamda önemli -ve itirazlarla karşılaşan- roller oynarlar (Sosyoloji Sözlüğü, 1999: 291).

Adaletin, hukukun, gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç. Geçmiş ve harcanmış emek. Bireyin fitrata uygun ve yasalara aykırı olmayan istekleridir (Büyük Türkçe Sözlük, 2007: 1495). Hukuk sistemi sınırları kapsamında bireye sağlanan yetki.

Bürokrasi: Bürokrasi (*bureaucracy*), yetkili idareciler topluluğu ile belirli bir idare sisteminde (örneğin bir devlet ya da resmi örgütte) geçerli prosedürler ve işlerden oluşur (Sosyoloji Sözlüğü, 1999: 85).

Kamu yönetimi. Kırtasiyecilik (Büyük Türkçe Sözlük, 2007: 608). Devletin yönetimindeki çalışanlarının bütünü anlamında resmi hiyerarşik yapıyla devlet işlerinin yapılış biçimini ifade eden sistemdir.

Sivil Toplum: Sivil toplum her zaman için toplumsal hareketlerin dinamiği olarak görülmüş ve onları kapsayan bir nosyon olmuştur. Sivil toplum ayrıca, kazanılan hak ile yükümlülüklerin birleşmiş haliyle, bunların sivil toplum düzeyinde pratiğe geçirilmesini, tartışılmasını, yenilenmesini ve yeniden tanımlanmasını somutlayan yurttaşlık kavramının dinamik tarafı olarak görülebilir (Sosyoloji Sözlüğü, 1999: 662). Herhangi bir şekilde devlet kurumuna ait olan ya da devlet kurumunun çıktısı

olan sivil olarak değerlendirilemez. Kendi iç dinamiğini oluşturarak ilgili haklarını, hürriyetlerini devlet kurumları dışında savunabilen özerk ve bağımsız toplum parçası.

1.1.3. Politik Felsefe İle İlgili Tarihsel Belirlemeler

“Çünkü Güneş Ülkesi dünya ötesine öncelik tanıyan bir inançla donatılmıştır ve bu inancinsa kapsamadığı hiçbir alan yoktur (Campanella, 2009: 101).”

Tarihsel olarak bakıldığında politik felsefe eski yunan ile ve (Eflatun) Platon’la (M. Ö. 427-347) başlar. Sokrates’in (M. Ö. 469-399) yazılı bir eserine vakıf olunmadığı için genel olarak onun da Platon’dan öğrenilmesi söz konusudur. Bu da aşağı yukarı 2500 yıllık bir politik felsefe tarihi olduğu anlamına gelir.

Platon aktüel siyasal tartışmalarda da yer kaplayan devlet, halk, yönetim biçimleri, demokrasi, katılım, farklı toplumsal sınıflar yurttaşlık yabancılık, din-siyaset, eğitim-siyaset, mülkiyet biçimleri-siyaset v.b. ilişkiler gibi konular üzerinde durmuştur. İyi bir yönetim için adaletli devlet vurgusu yaparak adeta ‘adalet mülkün/devletin temelidir’ anlayışını önelemiştir. Dolayısıyla bütün bir politik felsefe tartışmaları için Platon hâlâ önem taşıyan bir isimdir. Filozofların; bu anlamda da bilgin/âkil insanların toplumu idare etmesi/yönetmesi şeklindeki eşitsizlik ve Aristokratik hava kokan ifadelerine âlemşümül bir anlam yükleyebilmek, dolayısıyla da bu insanların akıllarının üstünlüğünü bir başka deyişle bu akıllardan çıkması muhtemel muhteşem ve/veya sıra dışı fikirlerin tabii sonucu aracılığı ile kuşkusuz ki yönetimin akla ve dolayısıyla da akıl insanlara ait olduğunu düşünbilimsel çizgide ispatlamaya çalışır. Bu sebeptendir ki varlığı idea ve nesne, toplumu çalışan-çalıştıran/yöneten-yönetilen, evreni ise nesneler evreni-idealar evreni olarak ayırır. Bir başka ifade ile:

Platon’a göre ruh, yekpare bir yapı göstermez, farklı işlevleri bulunan 3 bölümden oluşur: bu bölümlerden ussal olanı, insan beyninin faaliyetini yansıtır ve düşünme gücünü harekete geçirir, kalpte bulunan 2. bölüm, cesaret ve öfke gibi tepkilerin yaratıcısıdır, 3. bölüm ise, arzuları/hazları/tutkuları harekete geçirendir. Platon’a göre erdemli insan, bunların üçüne birden hükmedebilen, bu bölümler arasındaki dengeyi kurabilen insandır. Nasıl birey, ruhunda bulunan üç bölümün uyumunu sağlayabildiğinde huzura kavuşuyor ve erdeme sahip olabiliyorsa, insanın bütün yaşamını düzenleyen devlet de, canlı bir organizma gibi düzenlenmeli, ruhun bölümlerine karşılık düşen 3 ayrı sınıftan oluşmalıdır. 1-) Siteyi akılla yöneten filozof-yöneticiler, 2-) Siteyi cesaretle koruyan muhafız-savaşçılar ve 3-) hazlarını doyurmak için çalışan zanaatkarlar/işçiler (Yardımcı ve Çivgin, 2007: 21).

Platon'un yukarıda belirtilen sınıflandırması o dönem için anlamlı olabilir ne var ki; aktüelde akıllı yöneticilerin aklının ölçüsünün ne olduğu, cesur muhafızların gerçekten sadece savaşla mı ilgilendiği, işçilerin ise tek amacının hazlarını doyurmak için var olmak mı istediği gibi açılımlar pekte anlamlı gözükmemektedir. Diğer taraftan Platon; insanların toplu yaşamalarına sebep olan ve de toplumu var eden ana nedenin insanın kendi kendine yeterli gelmeyerek varlığını devam ettirebilmesi için gerekli olanı/olanları karşılama ihtiyacı ile diğer insanlara duyduğu muhtaçlıktır/gereksinimdir; ki buradan toplumu yaratan kavram işbölümü olarak karşımıza çıkagelir. İş bölümü ile birlikte toplum yapısını dile getirmeye başlayan Platon besleyiciler ve koruyucular sınıfı ile ideal devletinin iki sınıfını ortaya çıkarmış olur. İdeal devlet insan ruhu gibi düzenlenmelidir, ruhta 3 bölüm bulunur: akıl, cesaret, arzu:

(Tablo 1: Platon İdeal Devlet-İnsan Ruhu)

Ruh	İdeal devletin unsurları	Erdemler
Akıl	Yöneticiler	Bilgelik, ihtiyat
Cesaret	Muhafızlar/Koruyucular	Cesaret, Doğruluk
Arzu	Üreticiler: Zanaatkârlar/işçiler	Ölçülülük

Kaynak: Yardımcı ve Çıvgın, 2007: 22.

Organizmacı toplum tasvirlerini Platon, şu şekilde sürdürür: Nasıl ki insanın üç temel niteliği vardır ve o, bunların fonksiyonlarına bağlı olarak var olmaktadır; toplum da öyledir. İnsandaki üç nitelik; düşünmek, öfkelenmek ve iştahadır. Bunlardan her birinin, denk düştüğü erdemler ise bilgelik, cesaret ve ölçülülüktür. Bir insanın doğru insan olması bu üç yönün dengesiyle mümkündür. Doğru insan, iştaha ve öfkesini aklın kontrolüne sokabilen insandır (Toku, 2005: 48).

Toku, yorumlamasında aklın iştaha ve öfkeyi bastırabilmesi ile doğru insan profilini çizerken haklı olabilir, fakat ne var ki öyle zamanlar yaşanabilmektedir ki aklın müdahil edemediği öfke veya iştaha doğru insan profili olarak belirebilir, belirebilmektedir. Aklın, iştaha veya öfkenin şekillenmesi ile doğru insan, doğru insan ile beraber ise doğru yönetimlere ulaşılabilir. Platon'un ideal devletini de göz önüne alarak yönetim türlerini şu şekilde sıralamamız mümkündür: Patriarsi, Monarşi, Aristokrasi, Timokrasi, Oligarşi, Demokrasi (Yasalı Demokrasi-Yasasız Demokrasi), Tiranlık. Mevcut sınıflandırmayı bir tablo üzerinde gösterecek olursak:

(Tablo 2: Platon’un Siyasal Rejimlerinin Sınıflandırılması)

Siyasal Rejimler	İnsan Ruhunun Baskın İlkesi
İdeal devlet	İyilik: Akıl
Timokrazi	Kibir/Onur
Oligarşi	Cimrilik
Demokrasi	Yasasız Özgürlük
Tiranlık	Vahşi/Yabani arzu

Kaynak: Yardımcı ve Çıvgın, 2007: 31.

(Tablo 3: İyi-Kötü Yasalar Ya da Yasasız Siyasal Rejimler)

Yönetimde Bulunan Kişi Sayısı	İyi Yasaların Egemen olduğu Siyasal Rejimler	Kötü Yasalarla Yönetilen Ya da Yasasız Olan Siyasal Rejimler
Tek Bir Kişi	1. Anayasal Monarşi	6. Tiranlık
Azınlık	2. Aristokrasi	5. Oligarşi
Çoğunluk	3. Ilımlı Demokrasi	4. Yasasız

Kaynak: Yardımcı ve Çıvgın, 2007: 34.

Platon’dan Aristoteles’e (M. Ö. 384-322) gelindiğinde, Aristoteles’in bir yandan bu kavram ve olguların üzerinden hocasından yer yer etkilenecek, yer yer farklılaşarak geçtiği görülür. Aristoteles; usçuluk ve usu ön plana çeken/çekmeye çalışan ifadeleri/yaklaşımları ile düşüncelerini parıltılı bir deri üzerinde her zaman yanında taşıyan Platon’a karşı, kâinat ve kâinatsal hakikatlara ait çözümlere/çözümlemelere yeryüzünde cevap bulunabileceğini düşünür/inanır. Öyle ki somut/gerçek modellerin ve başka bir ifade ile örneklerin zaman zaman ya da sıklıkla hemen yanı başındaki çevreden alır. Bu bazen eşitlikle ilgili bir düşünce olabilirken bazen de Atina’nın anayasası olarak karşımıza çıkacak ve öte yandan da anayasal yönetim gibi Platonda olmayan yeni bir konuyu politik felsefeye kattığına şahitlik etmemizi sağlayabilecektir:

Anayasal yönetimin (yahut polity) yozlaşmış hali Aristoteles tarafından “demokrasi” olarak adlandırılmaktadır ve “yoksulların yönetiminde olduğu” bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Tıpkı tiranlığın bir kişinin kendi çıkarına yönetimi, olduğu ve oligarşinin az sayıda müreffeh insanın kendi sınıf çıkarlarına uygun yönetimi olduğu gibi, demokraside yoksulların yalnızca yoksullar için yönetimidir (Ebenstein, 1996: 39)

Aristoteles'in zirvede gördüğü toplum diğer toplumları da kapsayan ve zirvedeki iyiliğe tırmanabilmenin yegane amaç olduğu polis olarak karşımıza çıkar ki bu; iyi ve mutlu bir yaşamı gerçekleştirmek için polis'te kendini bulur. Yukarda da bahsi geçtiği üzere 158 polis'in anayasasını incelediği belirtilen Aristoteles'in 'Atinalıların Devleti'¹⁷ adlı kitabında anayasa ile ilgili ifadelerle şu şekilde yer vermiştir:

Pythodoros'un arkhonluğu yılında bugün de geçerli olan yönetim biçimi kurulmuştur. Kendi gücüyle Atina'ya dönen Halk Partisi haklı olarak iktidarı yine kendi eline almıştı. Bu, öncekiler de hesaba katılırsa Atina anayasasının uğradığı on birinci değişiklikti.

-Birincisi başlangıçtaki ilk durumun değişmesiydi; İon'un ve onunla birlikte gelenlerin Atina'da yerleşmesiyle olmuştu. Halk o zaman dört kabileye bölünmüş, kabile kralları belirlenmişti.

-İkincisi -ve gerçek bir anayasa getiren ilki- Theseus'un krallıktan birazcık ayrılan devletiydi. Ondan sonra Drakon'un yaptığı değişiklik geldi. Bu dönemde Drakon ilk olarak yasalar yazdı.

-Üçüncü olarak, içerdeki uzun dövüşmelerden sonra Solon'un değişikliği geldi. Bununla demokratia başladı.

-Dördüncüsü, Peisistratos'un tyrannoslugu'dur

-Beşincisi, tyrannosluğun devrilmesinden sonra Kleisthenes'in kurduğu düzendir. Bu düzen Solon'unkinden daha demokratiktir.

-Altıncısı, Med savaşlarından sonra Areopagos Meclisi'nin başa geçmesiyle olan değişikliktir.

-Bundan sonra gelen yedincisini Aristides ortaya atmış, Ephialtes Areopagos Meclisi'nidağatarak tamamlamıştır. Bu dönemde kent, deniz egemenliği yüzünden ve demagog'lar elinde pek büyük yanlışlar yaptı.

-Sekizinci olarak Dört yüzlerin yönetimi ele almaları,

-dokuzuncu olarak da bundan sonra demokratia'nın yeniden kuruluşu gelir.

-Onuncu değişiklik, Otuzların ve onların tyrannoslugu'dur.

-On birincisi, Phyle ve Peiraieus'taki sürgün demokratların Atina'ya dönüşlerinden sonra başlayan ve bugün de sürmekte olan yönetim biçimidir. Bu arada, çoğunluk durmadan yetkilerini artırdı. Halk kendini her şeyin başı kıldı. Her şeyi halk meclisi kararları ve halk mahkemeleriyle halk çekip çeviriyor. Buraların biricik egemenidir. Önce Meclis elinde bulunan adli yetkiler halka geçti. Böyle olması da her halde doğrudur. Az sayıda kimse çoğunluktan daha kolay kazanç ya da kişi nüfuzunun baskısı altında baştan çıkabilirler. Önce Halk Meclisi'ne geleceklere bir ücret verilmemesi kararlaştırılmıştı. Toplantılara pek gelen olmadığından prytanlar oylarını kullanmak üzere çoğunluğu toplayabilmek için birçok çare düşündüler. İlk

¹⁷ Kitapta anlatılan ve kitapta bulunmayan olaylara bakarak Aristoteles'in bu eserini İsa'nın doğumundan önceki 329 yılıyla 325 yılı arasında yazmış olduğu söylenebilir. Demek oluyor ki kitap Aristoteles'in son yıllarının ürünüdür (Aristoteles, 2005: 3).

olarak Agyrrios, *Halk Meclisi toplantılarına gelenlere bir obolos verdirdi. Ondan sonra kendisine “ Büyük Kral” adı verilen Klazomenaili Herakleides bu gündeliği iki obolosa, ardından yine Agyrrios üç obolosa çıkardı (Aristoteles, 2005: 27-28).*

Aristoteles’in yukarıdaki açıklamalarını değerlendirerek denilebilir ki er ya da geç halk kontrolü ele geçirir/geçirecektir, zira burada anlatılan on bir değişikliğin sonuncusunda da halk kendini her şeyin başı yapmıştır. Platon ve Aristoteles sonrası da aynı yetkinlik ve çapta bir başka yunan düşünürü ile karşılaşmamaktadır. Buradan roma siyasal düşüncesine, Roma siyasal düşüncesinden orta çağ katolik hristiyan siyasal düşüncesine (Saint Aurelius Augustinus (M. S. 354-430), St. Thomas Aquinas (M. S. 1226-1274) gibi), oradan protestan hristiyan siyasal düşüncesine (Martin Luther (M. S. 1483-1546) ve Jean Calvin (M. S. 1509-1564) gibi) ve oradan da modern siyasal düşünceye yani Niccolò di Bernado dei Machiavelli (M. S. 1469-1527) ile başlayıp örneğin; Thomas Hobbes (M. S. 1588-1679), John Locke (M. S. 1632-1704), Jean-Jacques Rousseau (M. S. 1712-1778) gibi toplum sözleşmecisi düşünürlerle ve daha sonraki Georg Wilhelm Friedrich Hegel (M. S. 1770-1831) ve Karl Heinrich Marx (M. S. 1818-1883) gibi modernlerle devam eden politik felsefe çizgisine bakıldığında devletten başlamak üzere daha sonra modern dönemde egemenliğin eklenmesi ile devam eden biçimde politik felsefenin birçok ana konusunun tarihsel olarak da ele alındığına şahit olunmaktadır. Dolayısıyla bu durum bu tez çalışmasında tarihsel belirlemelere neden yer açıldığının bir açıklamasını oluşturmaktadır.

1.1.4. Politik Felsefe ve Politik Bilim

“ Platon ortak algıları yalnızca gerçekliğin gölgeleri olarak yorumlarken holograf ilkesi de benzer bir yapı sergiler ama benzetmeyi tersine çevirir. Gölgeler - yassı yapıları nedeniyle ancak daha düşük boyutlu yüzeylerde hayat bulan şeyler-gerçektir, ama çok daha zengin yapıları gibi duran, daha yüksek boyutlu varlıklar (bizler; çevremizdeki dünya) yalnızca gölgelerin uçucu izdüşümleridir (Greene, 2010: 580). “

İngilizcedeki politics, polity ve policy kavramlarının üçünü de Türkçede siyaset ya da politika sözcüğüyle karşılamaya çalışıyoruz (Çağla, 2010: 11). Fakat diğer

tarafından, politik bilim ve politik felsefe kavramlarına geçmeden evvel; bilim ve felsefenin ayrıldığı sınıra/sınırlara bakmak daha doğru/daha faydalı bir yaklaşım olacaktır. Öyle ki “ Bilim [İng. science; Fr. Science; Alm. Wissenschaft]: Dış dünyaya, nesnel gerçekliğe ve bu gerçeklikte yer alan olgulara ilişkin, tarafsız gözlem ve sistematik deneye dayalı zihinsel etkinliklerin ortak adı (Felsefe Sözlüğü, 2010: 241). “ şeklinde tanımlanırken “ Felsefe [İng. Philosophy; Fr. Philosophie; Alm. Philosophie]: Yunanca “ seviyorum, peşinden koşuyorum, arıyorum” anlamına gelen phileo ve “ bilgi, bilgelik” anlamına gelen sophia sözcüklerinden türeyen entelektüel faaliyet ve disiplin (Felsefe Sözlüğü, 2010: 641). “ biçiminde tanımlanmaktadır. Bilimin felsefen ayrıldığı temel noktayı biliyoruz. Felsefe olması gerekeni bilim ise olanı inceler. Ele aldığı konuların nedenlerini ve nasıllarını araştırır (Kışlalı, 2011: 19).

Politik felsefe kavramına geldiğimizde ise şu şekilde bir tanımla karşılaşmaktayız; “ Kolektif hayatımızı düzenlemenin en iyi yolunun ne olduğu, politik kurumlarla sosyal pratiklerimizi en iyi ve en doğru bir biçimde nasıl düzenleyeceğimiz üzerine felsefi düşünüm. “ (Felsefe Sözlüğü, 2010: 1405). Platon önderliğinde Atina’da başlayan felsefi etkinlik pek çok konuda olduğu gibi politika üzerine de yoğun tartışmaların yapılmasına sebep olurken; nihayetinde en iyi politik düzen, en iyi yönetim v.b. konularda felsefe başlığı altında fakat politik felsefe ayrımı ile yerini bulur. Daha sonraları Platon’un öğrencisi Aristoteles ise (ki kendisi yüzyıllar sonra politik bilimin kurucusu olarak karşımıza çıkacaktır) farklı eserlerinde hem politik felsefeden hem de politik bilim tartışmaları ve yazılarıyla gelecekte hayat bulacaktır. Politik felsefe neyin, nasıl daha iyi olabilirliği üzerine düşünür; öyle ki, devlete neden ihtiyaç vardır, hukuku meşru kılan nedir, hükümet nedir, hukuk-hükümet arasındaki ilişki nedir/bir ilişki var mıdır, özgürlük nasıl-neden sınırlanır gibi benzeri sorulara felsefi düzlemde cevap arar ve var olan sisteme karşı bir çözüm olarak ortaya sunabilir.

Hemen önceki bölümde de üzerinde durulduğu gibi Platon’un Devlet adlı yapıtı, Aristoteles’in Politika adlı eserlerinden de varacağımız sonuç üzere ilkçağlardan buyana filozofların politika ve de dolayısıyla politik felsefe paralelinde dolaysız olarak politik bilim ile yoğun bir birliktelikleri olmuştur. Zira bugün dahi bahsi geçen filozofların eserleri üzerine şiddetli tartışmalar olmaktadır.

Anlaşıldığı üzere, filozoflar sadece teorik anlamda sorular sorup çözüm aramakla yetinmemiş; teorik düşünmenin beklenen sonucu olarak az ve/veya çok politik teorilerini hizmete dökme eğiliminde de olmuşlardır. Politika, toplum ve devlet yönetimi ekseninde var olan ve ilerisinde var olabilecek etkinlikleri içermektedir. Bu anlamda; var olan veya var olabilecek olan politik ifadeler anlamında durumla ilgili olarak politik bilim-felsefe kendilerine has yöntemlerle politikaya hem çözüm hem sorun üretir; öyle ki Platondan bu yana yüzlerce sene geçmesine rağmen, küçüklü-büyük toplamlar üzerinde mutlak ve kusursuz bir politikaya ulaşamamıştır.

Kusursuz olma durumu toplumdan topluma, kişiden kişiye değişse de muhtemeldir ki kusursuzluk tanımı dahi kendi içinde kusurlar doğurabilir. Politika onlarca yüzyıllık bu doymak bilmeyen hataları ile bir tırtıl misali önüne gelen her şeyi kemirirken (ki buna varlıkları şaibeli ‘zaman ve dünya adlı gezegen’ de dâhildir.) esasında tek yaptığı kendini zamanın var oluş çizgisinde baş aşağıya asmaktan ibarettir. Öyle ki; zamanı geldiğinde bu kadim kavram son kez deri değiştirecek ve hemen sertleşerek küçük tırtılın yaptığı gibi krizalit¹⁸ bir yapı içerisinde geçirdiği uzun zamandan sonra şu an öngöremediğimiz farklı uzuvlarla ismi politika olmayan yeni bir varlık olarak gezegende kendine yer bulacaktır. Bu noktadan hareketle tırtıla hadi uç bakalım nasılsa kelebek olacaksın sen denilemeyeceği gibi politikada da kusursuzluk aramak kusursuz yönetimler beklemek, tüm gezegen toplumları için tırtıla hadi uç bakalım demek kadar naif bir harekettir/beklentidir.

Görüldüğü üzere bırakılan bir açık kapı vardır ve fakat bu politikadan kelebek olmaz demek anlamı taşımadığı gibi evet politika kelebek olabilir/olacak anlamı da taşımamalıdır. Zira; bu kısa betimlemeden de anlaşılacağı üzere politik felsefe politikanın ve içerdiği unsurların neler olabileceğine ya da neler olabileceği üzerine yapılan teorik bir eylem iken politik bilim tırtılın karnını doyurmasından ibarettir ki en fazla iyi yaprakları seçebileceği pratik bir eylem olarak ifade edilebilir/karşımıza çıkabilir.

Politik felsefe insanlar tarafından varlığı kabul edilen bir başka deyişle var olmuş/var olan/var olacak politika üstüne felsefî bir düşünüş etkinliği olarak karşımıza

¹⁸ Krizalit, böceğin kelebek olmadan evvel koza içinde veya dışındaki hali (<http://www.oxforddictionaries.com> (4 Şubat 2012)).

çıkarken; Politik bilim var olanı olduğu şekliyle anlamaya/açıklamaya ve incelemeye çalışır ki böylece politik olay ve türevleri üzerine sistematik bir yaklaşım sergiler. Politik bilimde başlangıca gittiğimizde “ Politika” adlı eseri ile karşımıza Aristoteles (M. Ö. 384-322) çıkar. Aristoteles polislerin (158 polis) anayasaları hakkında eserler yazarak bunları birbirleri ile kıyaslama yoluna gider¹⁹. Bu duruma şu şekilde bir örnek vermek mümkündür:

Devrimlerin ve anayasayı etkileyen değişikliklerin nereden çıktığını incelerken, temel nedenlerden başlamanız gerekir. Bunlar üç gruptur ve ona göre sınıflamalıyız: Birincisi devrime yol açan koşullar, ikincisi amaçlanan hedefler, üçüncüsü de yurttaşlar arasında siyasal karışıklıkların ve şiddetli çatışmaların bütün çeşitli kökenleri (Aristoteles, 2010: 143)

Aristoteles anayasayı etkileyen çeşitli unsurları anlatırken bilhassa bunların kökenlerini bilmek ister/istemektedir. Zira bunları bilerek anayasa ve devrimlerin neden gerçekleştiğini daha net görmek ister/istemektedir. Benzer şekilde; Niccolò di Bernado dei Machiavelli (M. S. 3 Mayıs 1469 – 21 Haziran 1527) politika bilimi düzleminde “Prens” isimli eserinin pek çok yerinde geçtiği gibi ‘Kaç çeşit prenslik vardır ve bunlar hangi yollarla elde edilir?’ başlığı altında da politik bilim çerçevesinde sonuçlara ulaşmaya çalışacaktır/çalışmıştır:

İnsanlar üzerinde hâkimiyet kuran devlet ve iktidarların hepsi, geçmişte olduğu gibi günümüzde de, ya cumhuriyet ya da prenslik olarak ortaya çıkmışlardır. Prenslikler ya mirasa dayanır ya da yenidirler. Bunlardan mirasa dayalı olanlarda, bir senyörün soyu uzun süre yönetimdedir (Machiavelli, 2010: 25). “

Elbette bu açıklamalar aktüel olarak tam karşılıklarını ifade etmemiş olsa da o dönem itibari ile yapılan bu küçük sınıflama, yukarı doğru uzanan politik bilim/politik felsefe merdiveninin alt basamaklarından biri olması kapsamında aktüel bilimsel çerçevelere sığdırılabilir.

¹⁹ Aristoteles 158 kent devletin anayasaları ile ilgili ayrı ayrı eserler vermiş fakat geriye sadece bu konuda ‘Atinalıların Anayasası’ adlı eseri kalmıştır (Aristoteles, 2005: 7).

İKİNCİ BÖLÜM

GIDDENS'TA DEVLET ve İLGİLİ TEMALARA YÖNELİK BELİRLEMELER

Çalışmanın bu bölümünde, birinci bölümdeki politik bilim/politik felsefe çerçevesinde Giddens da devlet kavramı ele alınacaktır. Bu kapsamda çalışmaya devletin kavramsal ve tarihsel gelişimi ile başlamak doğru olacaktır.

2.1. Devlet: Kavramsal ve Tarihsel Gelişim

“ Gerçek siyasi nitelikleri ne olursa olsun, bugün dünya da yöneticileri tarafından “ demokrasi” olduğu ilan edilmemiş çok az devlet vardır (Giddens, 2010: 14). “

Devlet kavramı da diğer pek çok kavram gibi değişim ve deneyimin gölgesinde sancılı izler bırakarak kendini yenilemekte, geliştirmekte bir anlamda bunu yapmaya zorlanmakta ve/veya mecbur bırakılmaktadır. Açık ki devlet insanlar eliyle oluşturulan kavramlardan biri olduğu gibi hitap ettiği sınırdaki yine insanlarla ve insanlara dayanan bir kavrayışın kısıtlı çizgisi içerisinde varlığını devam ettirir/ettirmektedir. Öyle ki; devlet kavramına yüklediğimiz ilk anlam ilkçağdan-aktüel olana değin farklı anlamlar içerisinde savrulmuştur. Bu noktadan hareketle; ideologlar/teorisyenler/filozoflar ve/veya aydınlar/fikir insanları ortak bir düşünce bütünlüğünde buluşamamışlardır. Devleti var eden ya da var olduğuna bizi inandıran oluşumlar ya da kavramlar nelerdir, böyle kavramlar veya oluşumlar nasıl, neden ve hangi koşullarda var olmaya zorlanmıştır, bunu/bunları yapan kim ya da kimlerdir? Elbette bu şekilde bir sorunun pek çok farklı anlamları ve bambaşka tartışmaları çok çok uzun yıllardan buyana devam etmektedir ne var ki tüm insanlığı mutlu/memnun edecek bir açıklamaya

ulaşılamamıştır. Böyle bir başarıya nail olamamanın en mühim görülen nedenselliklerinden göze çarpanı devlet kavramının özü/niteliği üzerine yaşanan, kavramın gelişimi için ilk öğelerin farklı yorumlanmasına/yorumlanmalarına dayanan birlikteliğin oluşturulamamasıdır. Kavramın ilk zamanlarında; haliyle gelişmemiş toplumlarda/topluluklarda siyasi yapılanmanın mevcudiyet kazanmadığı ve dolayısıyla da kavramın toplumun, toplumunda kavramın içerisinde olası bir varlık arayışı ile zamanda iç içe ilerlediklerini söyleyebiliriz. Kavramın zihnimizde bir biçime kavuşması zemininde:

Devlet [İng. state; Fr. etat; Alm. Staat]. Toplumu yöneten kurallar ve yasalar yaratma otoritesine sahip ayrı bir kurumlar kümesi. Demokrasilerde hükümetlerin gelip gittikleri dikkate alınır, salt hükümete eşdeğer olmadığı gibi, okullar, sivil toplum örgütleri benzeri örgütlü ve sürekli kurumlar ile davranış pratiklerinin bütün bir alanı olarak sivil topluma da karşıt olan bütünsel politik sistem. Kabul edilmiş sınırlar içinde veya belli bir toprak parçası üzerinde yaşayanlara güç kullanma ve onları kontrol etme araçlarına sahip politik örgüt, halk, ülke ve politik otorite gibi üç temel unsuru ihtiva eden siyasi örgütlenme. Devleti ortaya çıkaran, onu belirleyen birtakım temel özelliklerin olduğu söylenebilir. Bunlar arasında en çok öne çıkan özellikler ise egemenlik, meşruiyet, coğrafya, kamusal ve hükmetme özellikleridir. Buna göre, salt hükümetten ibaret olmayan, sivil topluma karşıt durumda bulunan ve insanları son tahlilde kontrol edip, düzene sokan meşru roller kümesinin belirlediği sabit politik sistem olarak devlet, her şeyden önce toplumdaki bütün topluluk ve grupların üzerinde yer alan mutlak ve sınırlanmamış iktidarı ifade eder. Söz konusu egemenlik özelliğinden sonra gelen özellik kamusal olup, o devletin ya da kamusal organların, sivil toplumdaki bireysel ihtiyaçları karşılamaya yönelik aile benzeri özel ya da sivil kurumların tam tersine, kolektif kararlar alıp uyguladığını ortaya koyar. Meşruiyet ise, devletin toplumun daimi çıkarlarını ve “ortak iyiyi” yansıtırma özelliğini tanımlar. Öte yandan coğrafi alan özelliği devletin sahip olduğu nüfuz alanların belli bir coğrafya olduğu, bu alanın coğrafi olarak ifade edilebileceğini ve onun otoritesinin söz konusu coğrafya üzerinde yaşayan herkesi kapsadığını ortaya koyar. Buna mukabil hükmetme özelliği, devletin otoritesinin “zorla” desteklenmesini, onun yasalara itaat edilmesini ve yasaların ihlalinin cezalandırılmasının sağlanmasını ifade eder (Felsefe Sözlüğü, 2010: 430).

İlk çağ insanların devlet yorumu ile 21. yy insanların devlet yorumu bu çok uzun görünen zaman diliminde pek çok farklı tanımlarda kendine yer bulmuş olsa da aktüel anlamda var olan tanımlamalarda hali hazırda ilkçağdan dolaylı/dolaysız olarak gelen aşına olduğumuz ipuçlarına rastlarız. Kavrama daha yakın olma babında tarihi biraz daraltacak olursak 15. yy, 16. yy, 17. yy’dan itibaren kavram üzerine daha hissedilir bir sıcaklığın/temasın arttığını görebiliriz. Buradan kasıt devlete münhasır özelliklerin bilhassa belirtilen yüzyıllar başlangıç alınarak aktüel olana yakınlık

anlamında daha da belirginleşmesidir. Kavramsal ve tarihsel boyutta farklı bir pencereden bakmak adına Habermas bu konuyu şu şekilde değerlendirmiştir:

Devlete felsefi bir söylem olarak, ilk defa değinenlerden biri olan Platon'a göre devlet, filozof-kralın bilgisinin ve insan ruhunun ideal bir form halinde somutlaşması; Aristoteles için bireyin siyasi olarak mensup organik yapısı; Hobbes için insanın varlığını güvence altına alan siyasi güç, Hegel'de tanrının yeryüzündeki yansımasıydı. Marx radikal bir biçimde, egemenlerin baskı aracı olarak tanımladı devleti. Heidegger tarihsel bir yazgı olarak gördü ve Nietzsche, ateşten kelimeleriyle, yalanların en büyüğü olarak niteledi. Lakin kim ne derse desin, hiç kuşkusuz modern dünyanın şekillenmesinde, en büyük katkıya sahip olan temel kurum, yine bizzat devletin kendisi oldu (Habermas, 2002: 8)

‘Yalanların en büyüğü’ olarak elde edilen bakış tarihte beklemeye devam ederken, aktüel olarak bakıldığında kara-deniz-hava sınırları belirlenmiş ve paralel anlamda örgütlenen/örgütlenmiş, hükümetinin bağımsızlığı konusunda şaibe olmayan ve nihayetinde hak, görev v.b. bakımından toplum adına davranan mümessil olarak nitelendirilebilir. Sosyal intizamın sağlanması, tehditlere karşı önlemlerin alınması ve yine toplum için hukuksal yasak/hak ve benzerlerinin yapılmasını/uygulanmasını kapsamaktadır. Toplumda devlet kavramı arandığında dolaysız olarak büyük bir çoğunluk tarafından ilk akla gelen kamu hizmetleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kavramın içine kısa süreli bir bakışla anlaşılabileceği üzere; toplumun genel olarak beklentisi birbirinden farklı hizmetlerin yerine getirilmesi bir anlamda da bireyin ihtiyaçları olarak yorumlanabilmektedir. Öyle ki; eğitim, güvenlik, sağlık, ulaşım v.b. gibi bireye sunulan diğer bir anlamda da bireylerin toplamı anlamında topluma sunulan hizmetleri dolaylı/dolaysız olarak yerine getiren kurum/kurumlar olarak tasvir edilebilir. Elbette devletin bu ve benzeri hizmetleri yerine getiriyor oluşu ona/onun başkalığını kazandıran bir farklılık olarak algılanmamalıdır. Zira bu hizmetlerin pek çoğu farklı biçimlerde farklı piyasalar tarafından da yerine getirilebilmektedir. Bu anlamda devlet denildiğinde bazı çizimlerin düşünce dünyamızda şekillenebilmesi adına şunları sıralaya biliriz; kanun yapma yetkisi, egemenlik, belirli sınırlara sahip olma, halk gibi bazı ve/veya benzer tanımlamaların yapılabilmesi gerekir ki devlet kavramı kendini zihnimizde var kabul edebilsin.

Yapılan genel kavramsal ve tarihsel ifadelerden elde edilebilecek sonuç/sonuçlar üzerine devletin var olduğuna işaret eden ipuçları anlamında devlete münhasır örgütlenmenin/yapılanmanın var oluşu ve var olan yapılanmanın işlevselliği boyutunda

devlet kavramından bahsedilebileceğidir. Bu anlam da; yasa koyma-yürütme/uygulama-yorumlama/değerlendirme gibi etkin yapılanmalara/örgütlenmelere haiz olması aktüel bir anlam da yorumlamamıza yardımcı olabilir. Bu yapılanma, uzak tarihsel süreçte içerisinde devlet kavramına mal edilen bu gibi özelliklerden uzaklaştıkça/uzaklaşıldıkça devlet kavramından o denli uzaklaşıldığı/uzaklaşılacağı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Giddens öncesi kavrayışa belirtilen paralelde değinmek yerinde olacaktır.

2.1.1. Giddens - Öncesi Anlayış ve Belirlemeler

“ Devlet faaliyetlerinin genişlemesi, ileriye dönük toplumsal bir reform vadeden toplumsal bir düzenin gelişiminde gerekli ve itiraz edilemez bir öğedir. Burada devlet sınıf ayrımlarının ve eşitsizliklerinin ortadan kaldırılmasının desteklenmesiyle doğrudan ilgilenen, yumuşak huylu bir kurumlar dizisi olarak görülür (Giddens, 2010: 74). “

Giddens'dan evvelki; devlet kavramının zaman çizgisinde aldığı/almış olduğu farklı kazanımlara bakacak olursak kabaca şu sırayı takip edebiliriz; İlkçağ 'İdeal Devlet', Roma Dönemi 'Emperyal Devlet', Ortaçağ 'Tanrısal Devlet', Rönesans dönemi 'Devlet ve Egemenlik', 17. yy ve 18. yy ' Sözleşmecî devlet teorileri', 19. yy' Marxist devlet teorisi', 20. yy 'Liberal devlet', 'Faşist Devlet' olarak belirlenebilmektedir. Diğer taraftan Torun, Devleti üç farklı bakış açısı içerisinde yorumlar:

Bir kurumlar bütünü, bir toprak birliği, felsefî bir düşünce, bir zorlama ya da baskı aracı gibi farklı şekillerde anlaşılan ve ele alınan devlete yönelik üç farklı perspektifin var olduğu düşünülür. Bunlar; idealist, fonksiyonalist ve örgütsel perspektiflerdir. İdealist Yaklaşımın en tipik örneklerinden birini yansıtan Hegel, sırasıyla aile ve sivil toplum kavramlarıyla açıkladığı sosyal var oluşu, devlet unsuruyla tamamlamaktadır. İnsanların, çocukları ya da yaşlı akrabalarının iyiliği adına kendi çıkarlarını bir kenara ittikleri “özel altruizm” in hakim olduğu aileye karşılık, sivil toplumda insanlar, kendi çıkarlarını diğerlerinin üstünde gördükleri için evrensel bir egoizm alanı yaratırlar yani 'sivil toplumu'. Devleti ise, Hegel, bu açıdan, karşılıklı sempati yani evrensel altruizmle temellenen etik bir topluluk şeklinde kabul eder. Ancak Hegel'in düşüncelerinde örneklenen idealist perspektifin, devlete eleştirel tavır sergilemeyen bir saygıyı barındırması, bir eksiklik olarak görülmüştür. Fonksiyonalist yaklaşım açısından ise, devlet kurumlarının rolü ve amacı ön plana çıkmaktadır. Burada devletin, sosyal düzenin idamesi gibi temel bir işlevi üstlendiği kabulü söz konusudur. Zira bu yaklaşım açısından devlet, düzeni desteklediği gibi sosyal istikrarı da sağlayan kurumlar dizisi biçiminde özetlenir.

Fonksiyonalist devlet görüşüne yönelik eleştiri ise, aile, medya sendikalar ve kilise gibi düzen sağlayıcı kurumları devletle birleştirmesidir. Son olarak örgütsel yaklaşım, geniş anlamıyla ele alındığında, devleti, bir hükümet aygıtı şeklinde tanımlayarak sosyal varlığın kolektif örgütlenmesinden sorumlu olduğu, giderleri toplum tarafından karşılanan ve neticede bir dizi kamusal kurumun adıdır. Devletin sivil toplumu birbirinden ayırması hasebiyle bu yaklaşımın başarılı olduğu iddia edilmektedir (Torun, 2011: 26-27)

İngiliz toplum bilimci Baron Giddens'in 1938 senesinde doğduğu tarihi göz önüne alarak ilkçağdan-aktüele kadar Giddens öncesi devlet anlayışı ve belirlemelere bu çerçeve içerisinde antik Yunandan başlayarak devam edebiliriz. Bu anlamda da karşımıza pek çok diğer konuda olduğu gibi Platon (M. Ö. 427-347) çıkacaktır. Sokrates'in öğrencisi olan Platon tabiatıyla hocasından etkilenmiştir. İnsanın sahip olduğu özellikler dâhilinde politik sistem içerisinde yerini bulabileceğini işaret eder. Platon; devlet tanımlamalarında da bu husus üzerinden hareket ederek insanların farklı niteliklere/özelliklere sahip olduğunu vurgulayarak bu alanlarda, başka bir deyişle o insanın doğası²⁰ paralelinde toplumda ve devamında politik sistem içerisinde yerini bulabileceğine inanır. Platon farklı insan doğalarının paralelinde devletini kurmaktadır. Zira açıktır ki insan olarak tanımlanan varlık tek başına yetememekte, başkalarına ihtiyaç duymakta ve bu düzlemde bir yerde çaresizlik içinde toplum var olmaktadır. Bu surette çaresizlikten kasıt başkalarına ihtiyaç duymaksa eğer diyebiliriz ki toplumu bir arada tutan şey birey olarak insanın çaresizliğidir. İnsan çaresizdir ama toplumu çaresiz olarak yorumlamak yetersiz ve yanlış bir edininim olabileceği gibi toplum bir anlamda devleti var eden ana genlerden birisi ise bu bahiste; devlet çaresiz insanların oluşturduğu çaresiz olmayan topluluk üzerine var olan yapılanma olarak karşımıza çıkacaktır. Ne var ki aktüel anlamda topluluklarda çaresizlik içerisinde olabilmekte sonuç olarak devletler kendilerine yetemedikleri oranda çaresiz kalmaktadırlar. Platonun bu görüşünden hareketle birey olarak insan çaresizdir ve toplumda yer bulur, devlet olarak bir toplum çaresizdir ve diğer devletlerle dolaylı/dolaysız olarak birleşmekte onlardan dış tehditlere ya da üretemediği teknolojiler anlamında muhtaç olmaktadır. Öyle ki; tamda Platonun açıkladığı gibi kendi kendine yetememektedir, öyleyse diyebiliriz ki devlet/devletlerde çaresizdir ve bu anlamda insanın toplumda yer

²⁰ Devleti oluşturan sınıflar insan ruhunun üç parçasına göre düzenlenmiştir. İnsan ruhunda "madde" ve duyguya yatkın yeti, itaati ve üretimi; cesarete yatkın yeti, korumayı ve savaşmayı akla yatkın yeti ise yönetme ve bilgi edinmeyi içermektedir (Platon, 2007: 116).

bulması gibi devlet/devletlerde uluslararası arenada-yeryüzünde biçimce farklı gözüксе de farklı birleşmelerle yerini bulmaktadır/bulacaktır. Bunu bir tablo ile ifade etmeye çalışacak olursak:

(Tablo 4: İnsan-Devlet Çaresizliği)

İnsanın Kendi Kendine Yetememesi	Toplumu Oluşturur
Devletin Kendi Kendine Yetememesi	Devletler Topluluğunu Oluşturur

Bu noktada yanlış anlaşılmaması gereken durum özellikle insan-toplum yapılanması ile devlet-devletler topluluğu yapılanmalarının aynı sebepten bir bütünlük arz ediyor olmasıdır. Çok farklı ihtiyaçların; insanları bir topluluk haline sürüklemesi gibi benzer sebepten/sebeplerden ötürü devletleri de devlet toplulukları haline sürüklemiştir.

Platon farklı insanların bir araya gelerek oluşturduğu toplum düzenini devlet olarak niteler. Platon da devletin hedefi insanların bir araya gelerek oluşturduğu toplumda mutluluğun, adaletin, nizamın yerine getirilmesidir. Belirtilen üç unsurun yerine getirilebilmesi için herkesin ve her şeyin üzerinde kişilere göre değişmeye dirençli başka bir deyişle herkese göre farklılaşan uygulamalardan kaçınılması gerektiği gerekliliğini ifade eder. Batı düşüncesinin en önemli iki filozofundan bir diğeri ise Aristoteles olarak karşımıza çıkar.

Aristoteles'e (M. Ö. 384-322) gelindiğinde ise Platon'un pek çok fikrini aynı şekilde nitelendirdiğini görebiliriz. Aristoteles devleti ve en iyi devleti şu şekilde ifade etmektedir:

Kendi gözlemlerimiz bize, her devletin iyi bir amaçla kurulmuş bir topluluk olduğunu söyler. 'İyi' diyorum, çünkü gerçekten bütün insanlar eylemlerinde iyi saydıkları şeyi elde etmeye çalışırlar. Öyleyse, bütün topluluklar şu ya da bu iyi şeyi amaçladıklarına göre toplulukların en üstünü ve hepsini kapsayanı da, en yüksek iyi'yi amaç edinecektir. Bu bizim devlet dediğimiz topluluktur ve o topluluk türüne de siyasal denir (Aristoteles, 2010: 7).

En iyi Devlet'i gerçekten yeterli bir biçimde tartışmak istiyorsak, önce en çok istenilir yaşamın ne olduğuna, karar vermemiz gerekir; çünkü eğer bunu bilmezsek, aradığımız en iyi anayasayı da bir türlü bulamayız. Kendi kaynaklarına dayanarak, iyi düzenlenmiş bir toplum yaşayanların başlarına kötü rastlantılar gelmedikçe, yaşamlarını en iyi geçiren kimseler oldukları kabul edilebilir. Onun için, her şeyden önce, bütün insanlar ya da hemen hemen herkes için en çok istenilen yaşamın ne olduğu konusunda bir anlaşmaya varmalı, sonra da hem kitle halinde

hem de birey olarak insanlar için aynı tür yaşamın mı yoksa bir başkasının mı en iyi olduğuna karar vermeliyiz (Aristoteles, 2010: 195).

Aristoteles yukarıdaki açıklamalarında ‘en iyi devlet’ şekli olarak geldiği noktada koşul olarak en çok istenilir yaşamın ne olduğu sorusuna cevap verilmesi gerektiğini vurgular, öyle ki; gidilecek yer tespit edilmeden hangi ulaşım aracının hedef için en iyi olacağı/olduğu bilinemez. Aristoteles’in devlet ve en iyi devlet düşüncelerine ek olarak William Ebenstein Aristoteles’in devletine şu şekilde değinmektedir:

Aristoteles Politika'yı iki önemli fikirle açar: (1) Devlet bir topluluktur ve (2) toplulukların en yücesidir, her şeyi kapsar, herhangi, bir başka şeyden çok büyük ölçüde iyiye yönelir, en yüce iyiye. Klasik çağ Yunanlısı, birinci tezi tabiatıyla savunacaktır: Onun Polis'i, küçük bir alanda ve az bir nüfusla yaşayan bir şehir devletiydi; eski imparatorlukların veya modern milli devletlerin gayri şahsi belirsizliği onda yoktu. İçinde, ilk New England'ın veya modern İsviçre topluluklarının aktif yurttaşlığı, bir dini cemaatin sıcaklığı ve dostluğu, sanatlarda ve hayatın zevklerinde katılımcı bir paylaşma derinleşmişti (Ebenstein, 1996: 31-32)

Aristoteles devletin oluşumunu grupların/toplulukların (Aile-Köy-Şehir Devleti) zaman içerisinde gelişerek devleti oluşturan topluma kadar ilerlediğini; bu bağlamda da sonraki bir aşamanın olmadığına vurgu yapar. Elbette bu noktada devlet topluluğuna vurgu yapmak gerekir zira aileden şehir devletine doğru bir değişim ve gelişim söz konusu ise aynı gerekçelerle şehir devletinden sonra devletlerin bir araya gelerek devletler topluluğu oluşturduğu/oluşturabildiği düşünülebilir. Bu durumu tablo şeklinde ifade etmeye çalışırsak:

(Tablo 5: Öngörülemeyen ‘X’)

Aile	Köy	Şehir Devleti	M. Devlet	Devletler Topluluğu	Öngörülemeyen ‘X’
------	-----	---------------	-----------	---------------------	-------------------

Aile	+Aile	Köy	+Köy	Ş. Devleti	+Ş. Devleti	M. Devlet	+M. Devlet	Devletler T.	+Devletler T.	Ö. 'X'	+Ö. 'X'
------	-------	-----	------	------------	-------------	-----------	------------	--------------	---------------	--------	---------

Burada ifade edilmek istenen öngörülemeyen ‘X’ kavramı aile, köy, şehir devleti, modern devletlerin/devletlerin bir araya gelmesi ile anlatılmak istenen devletler topluluğu ve devletler topluluklarının bir araya gelmesi ile muhtemel bir öngörülemeyen ‘X’ kavramı olarak açıklanmaktadır. Bu noktada modern devleti genel olarak tanımlayacak olursak:

Yunan'daki kent devletlerinin Roma'daki kabile federasyonlarının, feodal krallıklarının siyasi iktidar birliğinden yoksun olduğu feodal dönemde iktidarın monarkın tekelinde olmayıp, daha altta yer alan asiller hiyerarşisi arasında bölündüğü dikkate alınır, modern devlet çok merkezli ve çoğulcu iktidar yapısından tek bölünmemiş, merkezi bir iktidar yapısına geçişi ifade eder. Buna göre, modern devlet, öncelikle tüm diğer toplumsal güçlerden ve kral ya da devlet memurlarından bağımsız olmak durumundadır. Sarayla özdeşleştirilmek ve kralın mülkiyetinde olan bir şey olarak görülmek yerine, modern devlet kraldan bağımsızdır. Devlet, ikinci olarak otorite veya işlevinin Tanrı'dan türetilmemesi veya yüksek bir amaçtan çıkarsanamaması anlamında seküler bir gücü temsil eder. Bu, modern devletin eylemlerinin dini ilkeler yoluyla tasdik edilip haklı kılınmayacağı anlamına gelir. Şu halde, modern devlet insan tarafından salt insani amaçlarla yaratılmış olup, onun varlığı yine aynı amaçlarla devam ettirilir. Bu bağlamda, modern devletin iki temel ideye dayandığını söyleyebiliriz: O, her şeyden önce, belli bir toprak parçasındaki tüm diğer güç ya da iktidar odaklarının güç kullanımını engelleyen merkezileşmiş bir güçtür. Onun iktidarı, bürokrasi, yargı ve askeriye gibi kalıcı ve sürekli kurumlar yoluyla hayata geçirilir. Modern devlet, ikincileyin, bir anlaşma ya da sözleşmeye, onu yönetenlerle onun tarafından yönetilenler arasındaki belli bir ilişkiye dayanır. Bu açıdan bakıldığında, modern devlet teorisine, bireyin devletle olan ilişkisiyle ilgilenen egemenlik konusundan başka, devletin gücünün sivil toplumla nasıl bir ilişki içinde olması gerektiği probleminin oluşturduğu genel bağlam içinde yaklaşılabileceğimiz söylenebilir. (Sosyoloji Sözlüğü, 2010: 431).

Daha sonraları ise; Ermiş Augustinus (M. S. 354-430) Hristiyanlık idealizmini farklı bir pencereden mevcut yapılanmanın etrafında yorumlamaya gayret eder. Evren de ki; o tanımlamakta güçlük çektiğimiz devasa savaşın Tanrı devleti ve Dünya devleti olarak tanımladığı iki farklı devlet arasında olduğunu vurgulayarak insanları da böylece tanrı devletini veya dünya devletini tercih etmesi anlamında sınıflandırdığını ki bu noktadan hareketle doğru olanın tanrı devleti, yanlış olanın ise dünya devleti olduğunu vurgulayarak az evvel bahsi geçen savaşın bu iki millet, bu iki devlet arasında geçtiğine/gececeğine inanır. Augustinus’a (M. S. 354-430) özgü devlet çizgisini Ebenstein şu şekilde ifade etmektedir:

Augustinus (354-430), Eflatuncu adalet kavramı ile Aristoteles’ci iyi hayat tasavvurunu mezcederek klasik devlet kuramına olan yaklaşımı Hristiyanlaştırmaktadır ve onun öğretisi kuvvet veya hükümlanlık için tekel kuran biçimsel otorite yerine, ahlaki erek anlamında devletin Greko-Romen ve Kutsal kitap kavramları içinde sıkıca demirlenmiştir. Augustinus’a (354-430) Greko-

Romen kavramlarının ve ön kavramlarının kuvvetli etkisi, onun kölelik karşısındaki tavrında da görülebilir. Esasında bu, Aristoteles'in köleliği aklileştirmesinin Hristiyanlaştırılmış versiyonudur. İnsan Tanrı'nın suretinde, ak olmayan yaratıkların, hayvanların efendisi olmak üzere yaratılmıştır, kendi hemcinslerinin değil, kölelik, bu yüzden insan tabiatının Tanrı tarafından irade edilmiş sonucu değil, "günahın sonucudur". Kölelik günahın hem cezası hem de çaresidir, nasıl ki Aristoteles için kölelik fazilete sahip olanlarla olmayanlar arasındaki haklı münasebetse. Augustinus, her türlü köleliğin her yedi yılda bir sona erdirilmesini emreden Ahd-i Atik'in kanununa özellikle karşı durur ve kötü kölelerin İsa'yı örnek alarak iyi hale geleceklerini ve kölelerin bozuk ahlaklı efendilerine hizmet etmeği reddetmemeleri gerektiğini ifade eder (Ebenstein, 1996: 75)

Augustinus'u (M. S. 354-430) takiben Salisbury'li John (M. S. 1120-1180), Aquinum'lu Thomas (M. S. 1226-1274) gibi farklı filozoflara rastlamak mümkün iken bunların genel itibarı ile Hristiyanlık anlayışı çerçevesinde düşüncelerini anlatmaya çaba sarf ettikleri gözlenmektedir.

Tanrının ağır ve bir türlü geçmek bilmeyen kara bulutlarının gölgesinde geçen uzunca bir dönemde, satarken papazları kilisede cennetin anahtarlarını Ortaçağ'da da sona gelinmekteydi elbette. Böylesine bir dönem itibarı ile Niccolo Machiavelli'nin (M. S. 1469-1527) politika üzerine çalışmaları dikkat çekicidir. Dönemi yansıtmaları anlamında Ebenstein:

Rönesans merkezleri arasında Floransa her zaman başta geliyordu ve, zirvesine Leonardo da Vinci (1452-1519) ile varmıştı. Leonardo, Rönesans'ın Âlemşümul insan idealini en mükemmel şekliyle temsil etmiş ve yaşamış biriydi; resim ve sanat alanında yaratıcı, bilim ve mühendislikte keşfedici, felsefe ve edebiyatta başarılıydı. Siyaset çalışmaları alanında yeni bilgiler en açık ifadesini Niccolo Machiavelli'de (1469-1527) buldu. Yirmi dokuz yaşında, Machiavelli kendi şehrinde idari görev aldı ve orada on dört yıl kaldı. Gerçi siyasi yapının en üst seviyelerinde makam işgal etmediyse de siyaset mekanizmasının ilk elden bilgisini elde edebilecek kadar idari çevrelerin içine yakındı. O dönemde Floransa bağımsız bir cumhuriyetti ve Machiavelli sık sık diplomatik görevle diğer İtalyan şehirlerine ve Fransa ve Almanya gibi büyük yabancı devletlere gönderiliyordu. 1412' de, Fransız desteğindeki cumhuriyetçi hükümet, papalık yardımıyla iktidarı ihya edilen Medicilerin mutlakiyetçi rejimiyle yer değiştirince, işini kaybetti. Machiavelli ciddi suçlamalar altında kaldı ve işkence gördü, ama suçsuz bulunup Floransa yakınlarındaki küçük çiftliğine sürüldü (Ebenstein, 1996: 136)

Bilinen en değerli eserlerinden biri olan Hükümdar isimli kitabını da bu dönemde yazar. Machiavelli devletin amacı olayını, politikayı aşan (ahlâki, dini, kültürel) terimlerle anlamayı reddeder (Ebenstein, 1996: 136). Bu anlamda da Machiavelli; “ iktidar olgusunu doğruluktan, ahlâktan, dinden ve metafizikten ayırmakta ve devleti diğer herhangi bir kaynaktan bağımsız kendini var kılan (autonomous) değerler sistemi olarak ihdas etmektedir (Ebenstein, 1996: 137). “

Machiavelli'den sonra ise Jean Bodin'e (M. S. 1530-1596) geldiğimizde Bodin; dini anlamda insanın mecburiyete sürüklenmesinin/bırakılmasının her şeyden evvel dine aykırı olduğunu ifade eder ve böylece dolaylı/dolaysız olarak kilise ile devletin ayrılmasına/ayrılması gerekliliğine işaret etmektedir. Jean Bodin'e (1530-1596) göre devlet, birçok ailenin ve bu ailelerin ortak çıkarlarının egemen bir güç tarafından, yasaya bağlı kalacak şekilde yönetilmesi anlamına gelir (Torun, 2011: 114).

Thomas Hobbes'a (M. S. 1588-1679) göre ise göre devlet varlığından yoksun olduğunda kişiler birbirlerini sömürebilir ve bu şekilde köleleştirilebilirler; diğer taraftan devletin varlığı ile birlikte medeni bir çevre garanti altına alınmaktadır. Hobbes devleti şu şekilde tanımlamaktadır:

İnsanları yabancıların saldırısından ve birbirlerinin zararlarından koruyabilecek ve böylece, kendi emekleriyle ve yeryüzünün meyveleriyle kendilerini besleyebilmelerini ve mutluluk içinde yaşayabilmelerini sağlayacak böylesi bir genel gücü kurmanın tek yolu; bütün kudret ve güçlerini, tek bir kişiye veya hepsinin iradesini oyların çokluğu ile tek bir iradeye indirgeyecek bir heyete devretmeleridir. Yani, kendi kişiliklerini taşıyacak tek bir kişi veya bir heyet tayin etmeleri ve, herkesin, bu kişi veya heyetin, ortak barış ve güvenlikle ilgili işlerde yapacağı ve yapamayacağı şeylerin amili olmayı kabul etmesi; ve kendi iradesini o kişi veya heyetin iradesine ve muhakemesine de onun muhakemesine tabi kılmasıdır. Bu onaylamak ve ya rıza göstermekten öte bir şeydir; herkes herkese, senin de hakkını ona bırakman ve onu bütün eylemlerinde aynı şekilde yetkili kılman şartıyla, kendimi yönetme hakkını bu kişiye veya bu heyete bırakıyorum demişçesine, herkesin herkesle yaptığı bir ahit yoluyla, hepsinin bir ve aynı kişilikte gerçekten birleşmeleridir. Bu yapıldığında, tekbir kişilik halinde birleşmiş olan topluluk, bir DEVLET, Latince CIVITAS, olarak adlandırılır (Hobbes, 2010: 136).

Takiben; Charles-Louis de Secondat, Baron de La Brède et de Montesquieu (M. S. 1689-1755) ismi ile anılan ve 66 senelik hayatında pek çok eser veren Fransız filozof; baron sözünden de tahmin edilebileceği üzere soylu/itibarlı bir aileye mensuptur. Genel olarak bilinen adıyla Montesquieu politik manada fikirleriyle pek çok farklı ve çarpıcı yaklaşımlarda bulunmuştur. Bu paralelde Montesquieu'nun demokratik yönetim biçimine en önemli katkısı, dengeli anayasa ve bunun sonucunda ortaya çıkan kuvvetler ayrılığı ilkesidir (Torun, 2011: 155).

J. J. Rousseau'ya (M. S. 1712-1778) gelindiğinde ise karşımıza ünlü eseri Toplum Sözleşmesi (Du contrat social ou Principes du droit politique) çıkmaktadır. Politik bir yapının oluşturulabilmesi için en iyi seçeneğin toplumsal sözleşme olduğu ifade eden Rousseau'ya Ebenstein şu şekilde değinir:

Rousseau Toplum Sözleşmesinde medeni toplumu, tabiat durumuyla karşılaştırıldığında önceki yazılarında olduğundan daha fazla takdirle karşılar. Tabiat halinde, der şimdi Rousseau, insan sadece iç güdüyle yönlendirilir, halbuki toplumda adalet ve ahlâk ilhamıyla hareket eder. Toplum sözleşmesi yoluyla insan tabii hürriyetini ve elinin ezebildiği her şey üzerindeki sınırsız hakkını kaybeder, fakat medeni hürriyeti ve sahip olduğu her şey üzerindeki mülkiyet hakkını kazanır. Tabiat halindeki hürriyet gerçek bir hürriyet değildir, çünkü denetimsiz arzuların köleliğidir. Tersine, insanın sadece medeni halde (devlette) elde edebildiği, ahlaki, hürriyet, insanı kendisinin efendisi yapar, çünkü kendimize emir verdiğimiz bir kanuna itaat hürriyettir (Ebenstein, 1996: 136).

2.1.2. Giddens'ta Devlet İmgesi

“Devlet, bir ‘sınıf devleti’ olmaktan daha çok, başlatmaya ve devam ettirmeye muktedir olduğu yeniden-dağıtım sağlayıcı ve eşitlikçi politikalarla sınıfsal farklılıkların kesinlikle üstesinden gelecek bir araçtır (Giddens, 2000: 226). “

Giddens devlet tanımını şu çerçevede yapar: “Devlet bazen yönetim veya iktidar aygıtı, bazen de bu yönetim veya iktidara maruz kalan ‘tüm toplumsal sistem’ anlamına gelir (Giddens, 2008c: 28). “Giddens’in devlet imgesine dair genel bir bakış açısı kazandırmak adına şu ifadelerle yer vermek konunun geneli anlamında faydalı olacaktır:

1-) Geleneksel devletler (sınıflara bölünmüş toplumlar) esasen karakterde parçalıdır. Bu devletlerde siyasal merkezin idari menzili oldukça düşüktür; bu nedenle siyasal aygıtın mensupları modern anlamda yönetmezler. Geleneksel devletlerin sınırları değil, hudut bölgeleri vardır. 2-) Mutlakîyetçi devlette, geleneksel devlet biçimlerinden, ulus-devletin müteakip gelişiminin habercisi olan bir kopuş keşfediyoruz. Egemenlik kavramı, kişisel olmayan idari iktidar fikriyle bağlantılı olarak ve ilişkili fikirler dizisi ile birlikte, mutlakîyetçilikten itibaren modern devletin bir ölçüde kurucu unsuru olur. 3-) Ulus-devletlerin gelişimi, geleneksel devletler açısından temel olan şehir/kırsal kesim ilişkilerinin çözülmesini varsayar ve yüksek yoğunlukta idari düzenlemelerin (sınırlarla ilgili) ortaya çıkmasını gerektirir. 4-) Ulus-devletler, kelimenin aşağıda açıklanan anlamı ile özünde çok başlıdır (polyarchic). Ulus-devletlerin bu çok başlı karakteri, idari yoğunlaşmalarından (gözetlemenin genişlemesi ile başarılan) ve bunun ürettiği denetim diyalektiğinin değişken doğasından kaynaklanır. 5-) Ulus-devletler, yalnızca diğer ulus-devletler ile olan sistematik ilişkileri içerisinde var olurlar. En başından itibaren, ulus-devletlerin içsel idari koordinasyonu, uluslararası bir doğanın refleks olarak gözlenen koşullarına bağlıdır. “Uluslararası ilişkiler, “ulus-devletlerin kökenleri ile yaşıttır. 6-) Geleneksel devletlerle kıyaslandığında, ulus-devletler çoğunlukla içsel olarak pasifleştirilmiştir; öyle ki şiddet araçlarının tekeli, normalde yalnızca dolaylı olarak, o vasıta ile hükmedenlerin yönetimlerini sürdürdükleri kaynaktır. Modern devletlerdeki askeri yönetimler bu bakımdan geleneksel yönetim biçimlerinden oldukça farklıdır. Bu, 19. yüzyıl toplum

kuramının askeri ve kapitalist toplumlar arasında kurduğu zıtlıktaki geçerli unsurdur. 16. yüzyıldan bu yana yeni bir dünya düzenin pekiştirilmesi açısından son derece esaslı bir önem teşkil etmektedir. Hem kapitalizm hem de sanayicilik ulus devletlerin yükselişini kesinlikle etkilemiştir, fakat ulus devlet sistemi bunların mevcudiyetine indirgenerek açıklanamaz. Modern dünya kapitalizm, sanayicilik ve ulus-devlet sisteminin kesişmesi sayesinde şekillenmiştir. 7-) Savaşın sanayileşmesi, ulus-devletin yükselişine eşlik eden ve ulus-devlet sisteminin konumlanışını şekillendiren anahtar bir süreçtir. “ Birinci “ “ İkinci “ ve “ Üçüncü ” dünyalar arasındaki ayrımları çizen bir dünya askeri düzeninin yaratılmasına, yol açmıştır. 8-) 20. yüzyılda, devletlerin sınırlarını aşan küresel bağlantıların gitgide artması bunların egemenliklerinin aslında azalması şeklinde algılanmamalıdır. Tersine, bu durum, günümüzde ulus-devlet sisteminin dünya çapında yayılışının önemli ölçüde baş koşuludur. 9-) Modernite ile özdeşleştirilen dört "kurumsal kümeleşme" vardır: Yoğun gözetleme, kapitalist girişim, endüstriyel üretim ve şiddet araçlarının merkezi denetiminin pekiştirilmesi. Hiçbiri, bütünüyle bir diğerine indirgenemez. Her birinin sonuçlarına gösterilen ilgi, eleştirel kuramı, kapitalizmin gelecekte sosyal dönüşümlerin tek hedefi olarak sosyalizm tarafından aşılmasına yoğunlaştırmaktan uzaklaşır. (Giddens, 2008c: 11-12).

Yukarıda da bahsi geçtiği üzere Giddens da ulus, ulusçuluk, ulus-devlet ifadeleri farklı biçimlerde kendi anlamlarını kazanmıştır. Zira, Giddens bu kavramları birbirinden ayırmaktadır. “ Ulusçuluk ” psikolojik bir -biyeylerin; bir politik düzenin üyeleri arasındaki toplumsallığı vurgulayan semboller ve inançlar dizisiyle ilişkisidir- olaydır. (Giddens, 2008c: 159). Bu noktadan hareketle ulusçuluk; tarih çizgisi üzerinde edinilmiş ortak kültürel değerler ve elbette aynı çizgi üzerinde kazanılmış ortak dil ve ortak tarih gibi unsurlara sahip insanların oluşturmuş olduğu topluluğun bilinç kazanımı ile beraber yeryüzünde bu unsurları koruma (haliyle sınırları-hudutları oluşturma gereği) ve devamının güvencesi paralelinde oluşan ve nihayetinde bağımsız devlet kurma isteğine de dönüşebilecek kavram olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Sınırların varlığı ve/veya varoluşu, koruma/kontrol içgüdüğü de diyebileceğimiz bir anlamda hem diğer ulus ya da uluslara karşın bir savunma/denetim hem de iktidarın sınırsız topraklarda yeterli ve etkin olamayacağından hareketle en önemli etken olarak ilk tespitte önemli gerekliliklerden ve hatta en önemli gereklilik olarak belirlenebilmektedir. Zira kendi toprağı ve elbette sınırları olmayan bir devletten ya da buradaki gereklilik üzere ulus-devletten bahsetmek mümkün olamayacaktır/olmayacaktır. Böylece ; “ Ulus ” , hem dâhili devlet ve hem de diğer devletler tarafından tepkisel olarak gözetilen, üniter bir yönetime konu olan ve açıkça belirlenmiş bir bölge içerisinde var olan bir ortaklıktır (Giddens, 2008c: 159). Giddens; kavram içerisinde kullanılan ‘dil’ unsurunun farklı bir durumuna örnek olarak Osmanlı imparatorluğunu verir:

Sınıflara bölünmüş toplumlarda hükmeden sınıflar fetihler ve kısmi asimilasyonların sonucu olan kültürel birleşme birleşmelerin bir ifadesi olarak genellikle çok dil bilir. Örneğin 16. yüzyılda Osmanlı imparatorluk maiyetinin lisanı çok sayıda Arapça, Farsça ve Türkçe kelime ve deyimlerden oluşuyordu ve maiyetin çoğu diğer lisanları konuşabiliyordu (Giddens, 2008c: 160).

Diğer ulus-devletler kompleksi içerisinde var olan “Ulus-devlet” işaretlenmiş hudutları (sınırları) olan bir bölge üzerinde bir idari tekel sürdüren, hükmü kanun ve iç ve dış şiddet araçlarının kontrolü ile onaylanan bir kurumsal hükümet şekilleri dizisidir (Giddens, 2008c: 165). Bu durumun da dâhil edildiği bir sınıflamaya giden Giddens Ulus-Devlet türlerini şu şekilde sıralamaktadır:

- 1) Odak / Hegemonyacı
- 2) Bitişik / Tabi
- 3) Merkez / Müttefik.
- 4) Merkez / Müttefik olmayan
- 5) Çevresel / Müttefik
- 6) Çevresel / Müttefik olmayan (Giddens, 2008c: 347).

Giddens, bu sınıflandırmaları devletlerin dünya üzerinde sahip oldukları etkilerine/güçlerine bağlı olarak ve söz sahibi devletlere müttefik olan-olmayan devlet türleri anlamında sonuçlandırmıştır. Bu bağlamda, dünya sistemi kuramı ağırlıklı olarak ekonomik etkiler üzerinde yoğunlaşır ve uluslar arası ilişkiler kuramcılarınca merkezi bir önem verilen şu olguları doyurucu bir biçimde değerlendirmekte zorlanır: Ulus-devletin yükselişi ve ulus devlet sistemi (Giddens, 2010: 67). Elette bu noktada bir kavrama değinmekte fayda vardır; dünya sistemi teorisi:

Kendine temel epistemolojik nesne olarak genelde tarihsel sistemleri ve özelde de son egemen tarihsel sistem niteliğiyle dünya sistemini alan dünya sistemleri analizi, bilimsel faaliyetin içinde yapılandığı ortam ve kabullere karşı ahlaki anlamda bir siyasal protesto olmuştur. On dokuzuncu yüzyılda kurumsallaşmış haliyle sosyal bilimsel çerçevelerin epistemolojik reddini de kucaklayan bu protesto, sosyal bilimlerin örneğin kaçınılmaz ilerlemeye duyulan pozitivist ve modernleşmeci inancının reddine değin varmaktadır. Dünya sistemleri analizi, tarihsel sosyal bilimlere yönelik bir meydan okumadır. Bu meydan okuma bir yandan yaratılan kapitalist eşitsizliklere karşı ahlaki siyasal protesto yönüyle; diğer yandan bilimsel bilginin Avrupamerkezcilik gibi epistemolojik öncüllerini eleştirme yönüyle gerçekleşmektedir (Demirel, 2007: 56).

Temel olarak kavramları merkez ve periferi olan sistemin merkezdeki gelişmiş ulus devletlerini ve periferideki zayıf ulus devletleri sömürdüğü söylenebilir. Periferinin

zaman içerisinde merkeze karşı kazandığı/kazanmak isteyebileceği bir direnç anlamında ulus-devletin yükselişini bilhassa bu sınırlar içerisinde değerlendirebilmek mümkün gözükabilir. Zira; periferideki olası artan bilinçlilik gölgesinde yerel sınırlar reformları kazanımı ile kazanılmış yerlerin/alanların daha iyisinin talep edilebilmesi, düşünüldüğünde hiçte şımarık bir talep olarak gözükmeyecektir. Diğer yandan dünya sistemi içerisinde merkezi anlamdaki ulus-devlet sisteminin doğası ise bu isteklere ve değişimlere gözlerini kapatmayı sürdürmek isteyecek ve dahası siyah siyahlığını korumak isteyecek beyaz ise kendisine biçilen rengi kabullenemeyecektir. Bu ise neredeyse tüm büyük değişimlerde ve reformlarda kabullenile geldiği üzere zaman çizgisinde uzun bir alanı kapsayabilecek/yayılacaktır.

Küreselleşmiş toplumsal ilişkilerin gelişimi muhtemelen ulus-devletlerle (ya da bazı devletlerle) bağlantılı ulusçuluk duygusunun bazı yönlerini törpülemeye hizmet etmektedir. Ama, söz konusu gelişim, daha yerelleşmiş ulusçuluk duygularının yoğunlaşmasıyla da nedensel olarak ilgili olabilir (Giddens, 2010: 63). Küreselleşmiş ilişkiler politik anlamda ulus-devletlerin kavramda sınırlanmış haliyle küreye etki etmeyeceğini veya minimum bir düzeyde edeceğini işaret etmektedir. Bu merkezdeki veya çevrede ki ulus-devlet olsun fark etmeyecektir; olası etki/etkiler ise muhtemelen çevre ya da merkez olmak üzere ikiye ayrılacak merkez küreye daha çok etki ederken çevrenin küreye etkisi merkeze göre almış olduğu pozisyon gereği sınırlı bulunacaktır. Giddens bu politik durumu şu şekilde örneklendirmektedir:

Politikanın dar anlamının varlığını sürdürmesinin nedeni, ulus-devletin ve idari aygıtının merkezi konumunu sürdüreceği güçte olmasıdır. Bir ulus-devlet daha geniş toplulukları bağlayan kararlar almak için yaşam politikasıyla ilişkili yasalar çıkartamaz. Nitekim, örneğin, bir devletin sınırları içinde genetik mühendisliği araştırmalarını kontrol altında tutma kararı bu alandaki bilimsel gelişmeleri küresel düzeyde daha sınırlı ölçüde etkileyecektir (Giddens, 2010: 282).

Diğer taraftan Giddens, ulus-devletin düşünölemeyen/algılanamayan taraflarından şöyle bahseder , “ Hiçbir düşünce geleneğinde, modern devlet, askeri şiddetin yayılmasıyla veya sınırları belirlenmiş bir toprak alanının idari kontrolüyle birleştirilerek algılanmaz. Devlet kısaca, diğer ulus-devletlere karşı potansiyel veya fiili düşmanlık ilişkileri içinde var olan bir ulus-devlet olarak düşünölmez” (Giddens, 2010: 144) şeklindeki ifadesiyle kavrama farklı bir sınır çizmektedir.

“ Giddens’da ‘sosyal refah devletine’ baktığımızda ise şu şekilde bir tanımla karşılaşırız, “ ‘ sosyal refah devleti’ terimi kaynaşık ve koruyucu ulusal topluluk düşüncesini Nazi Almanyası’nın da ki ‘savaş devleti’ düşüncesiyle karşılaştırmak için ilk defa İkinci Dünya Savaşı döneminde ortaya atılmıştır” (Giddens, 2011: 255-256). Refah devletinin sosyal güvencesi başlangıçta yurttaşlığı teminat altına almak-zenginleri ve fakirleri aynı şekilde topluma bağlamak- için tasarlanmıştır (Giddens, 2001: 11). Refah devleti her ne kadar toplumun çıkarını/çıkarlarını ön planda koştursa da pek çok tanımda da gördüğümüz üzere tüm insanlar için aynı eşitliği sağlamak aynı hak aynı yasayı hiçbir şekilde taviz vermeden her insana uygulamak büyük zorluklar ve engellere gebe dir. Bu anlamda; refah devleti de dâhil devletin eşitsizlik ve yoksulluğa sadece “ tepki göstermek” ile kalmayacağı ileri sürülür. Devlet, söz konusu bireylerin ve grupların hayat koşullarının içine girer (Giddens, 2001: 112). Öyle ki, nihayetinde müdahale edecektir; böylece refah sistemlerinin yeniden yapılanmasının birkaç nihai amacının olması gerekir ki bu da gereken yerler de maliyetlerde tasarrufa gitmek, fakat aynı zamanda yeni sosyal ve ekonomik koşullara tepki göstermek ve refah devletinin neden olabileceği kötü sonuçlarla mücadele etmektir (Giddens, 2001: 112). Bu kapsamda Giddens şu örneği vermektedir:

İsveç, geçmişteki birçok şeyi devam ettirmekle beraber, “ reform geçirmiş refah devleti” yolunda yürümektedir. Bu gelişmenin sürekliliği, aynı zamanda , “ devlet öncülük ettiği yola” sıkı sıkıya yapışan Fransa’da da açık bir biçimde görülmektedir (Giddens, 2001: 29).

Pazar ekonomisinin yetersizliklerini ve muvaffakiyetsizliklerini uzaklaştırma ve bu anlayışla doğan/doğabilecek zararları/olumsuzlukları yok etme hedefi ile müdahaleci/düzenleyici devlet şekli olarak bir tanım yaptığımızda bunun adı refah devleti olarak belirmektedir/belirginleşmektedir. Mali refah, sosyal refah v.b. türevlerde doğabilecek araçlar olarak da tanımlı zenginleştirmek/renglendirmek sınırlar dâhilinde mümkün olabilmektedir. Ama elbette bu renklere ilişkin anlayışlar ve uygulamalar farklılıklar arz edebilmektedir. Şüphesiz bu durumda anayasal sistemin konumu ve işlevselliği, mali yapı ve refah devletinin renklerine olan ihtiyacın doğru tespit edilebiliyor olması aynı paralellikte hedefi en yakın yerden vurabilme yeteneğini güçlendirmektedir. “ Bu noktadan hareketle; “ Hedef, bir taraftan mali sistemi anayasal değişimle ve demokratikleşmeyle, diğer taraftan da refah devletinin pozitif dönüşümüyle bütünleştirmek olmalıdır (Giddens, 2011: 320). “ Mali anlamda

yatırımların bir başka ifadenin izindeyse refah devleti renklerinin kaynağı olarak özel sektör-devlet seçeneklerini Giddens şu şekilde ifade etmektedir:

Eğitim yatırımı gerektirmektedir, tıpkı ulaşım ve iletişim altyapısının geliştirilmesinin ve aynı zamanda sağlık, sosyal güvenlik, emeklilik ve refah devletinin alanına giren diğer birçok şeyin de gerektirdiği gibi. Bu alanda bazı engeller bulunduğunu herkes, her seçmen bilmektedir. Bazı alanlarda yatırım belki de özel sektörden gelir veya devletle iş dünyasının sermayesinin birleşiminden gelebilir (Giddens, 2011: 326).

Yatırımların hangi alana veya hangi gerekli renklere yönelik olarak gerçekleştirileceği ve bunun/bunların sadece devlet-sadece özel sektör ya da devlet-özel sektör birlikteliği ile yapılacağı ise bir anlamda dolaysız olarak ekonominin kapsama alanına girmektedir/girebilmektedir. Devlet, yöneticileri herkes kadar bunun farkındadır ve daima ekonomiyi “ yönetmek” ile uğraşırlar (Giddens, 2010: 78). İki farklı tarafın bulunuşu birlikte hareket etme ve/veya karşı karşıya kalma sonuçlarını doğuracaktır/doğurabilmektedir. Bir bütün olarak varlığını toplumun sahip olduğu varoluşun yansımasından edinen iktidar ve para (Burjuvazi), gücünü yine toplumla olan ilişkileri üzerinde kendi doğruları ve yanlışları dâhilinde kullanmaktadır/kullanabilmektedir.

Ekonomik düzeyde, “ sanayi ilişkileri” olarak adlandırılan gelmiş ilişkileri siyasi ilişkilerle karşı karşıya getirmemek için, sınıf çatışması, karakteristik olarak iş çevreleri ve devlet tarafından yapılan güçlü baskılara maruz kalır (Giddens, 2010: 45). Böylece devletin ve/veya ekonominin istediği doğrultuda bir yön tayin edilmektedir/edilebilmektedir. Bu yön iktidar muhaliflerinin aleyhine olabileceği gibi para muhaliflerinin aleyhine sonuçlar doğurabilse de bu kişi ya da kurumlar ya sistemin içerisinde mecburi pozisyonları sebebiyle ya da iktidar ve paraya ilerleyen zaman zarfında farklı düşüncelere sahip kişi ya da kişilerin yön verebileceği ümidiyle sınırlı tepki vererek bir başka kabulleniş biçimiyle ise hiçbir tepki vermeyerek baskılara boyun eğebilmektedir. “ Bu noktalardan sonuçla anlaşıldığı üzere; “ Amaçsal-rasyonel eylemin kurumsallaştığı ve sistem bütünleşmesinin temelini oluşturan iki ana alan ekonomi ve devlettir. Birinci de başat “ dolaşım aracı” para iken, ikincide iktidardır (Giddens, 2011: 222)” . Giddens yeni ekonomi ve komşusu olan teknolojik farklılıkları ise şu şekilde yorumlar:

Hükümet, savunmaya geçtiği takdirde, yeni ekonomide etkili bir rol oynamayacaktır. dikkat çektiğimiz dönüşümler²¹ gerçekleşirse yurttaşların devletin yardımına geçmişte olduğu kadar çok ihtiyaç duyacaktır; fakat devlet müdahalesinin yeniden yönlendirilmesi şarttır ve diğer aktörlerle işbirliğine gitmek gerektir (Giddens, 2001: 66).

Kapitalist devlet burjuvazinin proletarya üzerinde ve/veya benzer niteliklere vakıf sınıflar üzerindeki baskı aygıtı olarak kapitalist üretim birlikteliklerini muhafaza etmek ve tekrardan üretimi mümkün kılmak amacı taşır/taşımaktadır. “ Bu bağlamda, Giddens’da kapitalist devlet şu şekilde karşılık bulmaktadır/bulur; “ Kapitalizmi bir olarak diğerlerinden farklı kılan şey, ‘ekonomik’ olanı ‘siyasal’ olandan ayıran özel ‘tecrit’ biçimleridir. Ancak, kapitalist toplumlarda ‘devlet’, kendi ‘iç’ yöntemine bağlı olanlar söz konusu olduğunda, sınıflara-bölünmüş toplumlara göre çok daha münasebetsiz ve geniş kapsamlı bir kurumlar öbeğinden oluşur (Giddens, 2000: 181). “ Ekonomik ve siyasal manada bir izolasyon’a ise Giddens şu şekilde değinir:

Ekonomik olanın siyasal olandan ayrılması, en iyi biçimde sermaye ile ücretli emek arasındaki ilişkilerin ‘siyaset-dışı’ tutulduğu bir tecrit durumu olarak, yani sınıf çatışmalarının devlet içindeki parti mücadelelerinden koparılmasına göre betimlenebilir. Bu Dahrendorf, Lipset ve diğerlerinin yirmi yıl kadar önce formüle ettikleri ‘sınıfsal çatışmanın kurumsallaşması’ tezinin geçerli odak noktasıdır. Onlara göre, yine de, ‘sanayideki sınıfsal mücadele’ ve ‘devlet içindeki sınıfsal mücadele’ farklılaşması -Marx tarafından analiz edilen- on dokuzuncu yüzyılın girişimci kapitalizminin aşılmasını engeller (Giddens, 2000: 137).

Küresel ölçekte bakıldığında ise değişmez ve/veya değişmesi çok zor olan benzer yapılanmaların arkasında dile getirilmese de iktidar ve paranın hem o denli içiçe hem de büsbütün uzak kalan görüntüsü esasında tarafların muktedir oldukları pozisyonlarını koruma ya da daha da iyileştirilmesini istemelerine dayanmakta/dayanabilmekte ki bu şekilde içsel mekanizmanın uzandığı noktalar ekonomik-siyasal izolasyon’dan uzak da yer edinebilmektedir. Ve fakat; kapitalist toplumlarda, -ekonomik gücü siyasal güçten tecrit eden mekanizmalar aracılığıyla- girişim tarafından gerçekleştirilen gözetimin bu iki boyutunun²² sistemli koordinasyonu, devletin gözetim etkinliklerini organize etme biçiminden hâlâ büyük ölçüde bağımsızdır (Giddens, 2000: 193). Diğer taraftan, sınıflara bölünmüş toplumlarda devlet, kapitalizmdekine göre toplumun geri kalan kesiminden daha fazla ‘ayrı’ idi ya da

²¹ Teknolojik farklılık başta olmak üzere yaşanan farklılıklar ve değişimler (Giddens, 2001: 66).

²² İdari ve teknik denetim (Giddens, 2000: 190-192).

negatif bir tarzda söylersek, nüfusun büyük çoğunluğunun gündelik yaşamı etkileme derecesi daha düşüktü (Giddens, 2000: 180).

“ Giddens bilhassa kapitalist devletin piyasa üzerindeki kontrolü/denetimi bağlamında varlığının bağımlılığına şu ifadeler ile yer verir; “ Kapitalist devlet, ticari faaliyetin başarılı bir şekilde yerine getirilmesinden elde edilen gelirlere bağımlıdır; eğer doğrudan kontrol edemediği –bu kontrol kapitalist sınıfın kendi alanıdır– endüstriyel girişimin zenginliğine bağımlı olmazsa varlığını sürdüremez (Giddens, 2010: 77). “ Gerçekten de denetim ve kontrol mekanizması etkin, hızlı ve doğru sonuçlar üretebildiği oranda devletin varlığına desteğini arttıracak ve devletin varlığının bu yönde güçlenmesi ile birlikte kontrol mekanizmalarının daha da etkin bir rol alması biçiminde sonuçlanacaktır. Bu şekilde irdelendiğinde kontrol/denetim mekanizmalarının güçlenmesi devletin varlığını sağlaştırması anlamı taşımakta ve bu döngü sürekli yükselen bir trend de devletin lehine, devletin hanesine pozitif artılar olarak dönebilmektedir/dönebilecektir. Giddens; Marxist ‘kapitalist devlet’ yorumlarına ise cümlelerinde şu çerçevede yer vermektedir:

Devlet üzerine yazdığı çok az şeyin büyük bölümünü Hegel eleştirisinden çıkarsayan Marx’a göre kapitalist devlet yalancıdır, çünkü (tüm yurttaşların özgürlük, eşitlik ve saygıya değer olduğu yönündeki bildirilerde somutlaşan) evrensellik iddialarının egemen kapitalist sınıfın özel çıkarlarını korumak için ele alındığı görülmüştür. Marx ‘burjuva özgürlükleri ve haklarının tamamen özden yoksun olduklarını’ düşünmüş değildir, bu konu daha sonra Marksistlerin kapitalist devleti analiz edişleri bakımından oldukça önemli bir noktadır. Devlet, dar anlamda, oy hakkı ve diğer siyasal katılım biçimlerinin –Marx’ın zamanında – mülkiyet haklarına bağlı olması, az ya da çok açık haksızlık biçimlerine ve bu nedenle burjuvazinin dolaysız ayrıcalıklarına tabi olması nedeniyle yalancıdır (Giddens, 2000: 225).

Hizmet anlamında ise; devlet toplumun bir anlamda da kamunun ihtiyaç duyduklarını/ihtiyaç duyabileceklerini karşılamak maksadıyla farklı girişimlerde bulunabilir. Bu bağlamda, devletin eliyle gerçekleştirilen bu girişimler toplumun ihtiyaçları temel alınarak onların refahı ve mutluluğu anlamında maksimum bir düzeye erişebilme arzusu da gözetilerek beklenen/gerekli hizmetlerin tespit edilmesi, araştırılması, bu hizmetlerin toplumla en hızlı ve en verimli biçimde bütünleşmesini sağlayabilecek ortamların yaratılması/oluşturulması amacı olarak sınırlandırılabilir. Bu noktada vurgulanması gereken toplumun/halkın genele yayılmış bir anlamda ortak ihtiyaçlarının karşılanması olarak daraltmak mümkün olabilmektedir. Böylece Giddens; ortak/genel hizmetler kavramlarına ve benzerlerine göndermede bulunarak bunların

maliyetlerinin nasıl ve ne şekilde karşılanması gerektiği ile ilgili olası problemi/problemleri şu şekilde yorumlamaktadır:

Devletin düzenlemesi gereken hizmetler, dolaylı yoldan –vergileendirme yoluyla- elde edilen gelirle karşılanmalıdır. Ancak ekonomik yaşama hükmedenler-iş dünyasının önde gelenleri veya kapitalist sınıf-devletin, bu topluluk hizmetlerini sağlamak üzere ihtiyaç duyduğu geliri güvence altına almaya yönelik girişimlerine karşı direnme eğilimindedirler. Bunun sebebi, bazı hizmetler (örneğin, iyi bir yol ağının sağlanması ve bakımı) diğerleri tarafından olduğu kadar, egemen sınıf tarafından da istenirken, çoğu hizmetin (örneğin, refah yardımının sağlanması) esas olarak toplumun alt tabakalarındaki kişiler tarafından kullanılmasıdır. (Giddens, 2010: 79).

Modern devlet açısından bakıldığında ise bahsi geçen hizmetler kavramın kendisinden beklenen yoğunlukta gerekli önlemlerin alınması, toplumun beklentisi de /beklentileri de gözetilerek toplumun refahı temelinde oluşturulması ve paralelinde ekonomik büyümenin kontrolü ve bu gibi hizmetler için gerekli olan gelir bağlamında ise devletin bahsi geçen gelire ulaşımının farklılıkları bulunmaktadır/bulunabilmektedir. “ Giddens, bu durumu yorumlarken; “ Devlet ekonomik büyümeyi yönetmeye ne kadar çok çalışırsa çalışsın, geliri, esasen özel mülkiyetli sermayeden ve şirketlerden elde edilen servete, yani doğrudan yönetmediği süreçlere dayalıdır (Giddens, 2010: 79). “ ifadesi ile modern devletin doğrudan ve doğrudan olmayan gelirlerinin karşılaştırmasını yaparak dolaylı olarak yönettiği süreçlerin bulunduğu kanaldan elde edilen gelirin ağır bastığına dikkat çeker/çekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GIDDENS'TA POLİTİK FELSEFENİN DEVLET-DIŞI DİĞER MERKEZİ KAVRAMLARI

Çalışmanın bu bölümünde, ikinci bölümdeki tematik devlet analizinin hem bir devamı hem de orada da ki serimlemelerinin yeni bir bölümdeki gereklilikleri bağlamında devlet dışı olmakla beraber politik felsefede onun kadar önem taşıyan diğer kavram ve olgular üzerinde durulacaktır. Bu analize tarihsel önceliği de göz önünde bulundurularak modernlik ile başlamak uygun düşecektir.

3.1. MODERNLİK

“ Yalnız kaldıklarında, “Sanat, bilim epey yüklü bir bedel ödemişsiniz mutluluğunuz için,” dedi Vahşi. ”Başka bir şey?” (Huxley, 2007: 297) “

Modern kelimesini aydınlanma hareketi paralelinde değerlendirmemizle beraber ilk kez beşinci yüzyılda Pagan ve Romalı hafızayı Hıristiyan hafızadan ayırt edebilmek amacıyla kullanıldığı bilinmektedir/görülmektedir. Elbette böyle bir kelimeyi sadece hafıza farklılıkları yaratma ve/veya ayırma durumu olarak değerlendirmek doğru olmayacaktır; keza bu şekliyle istemeden de olsa sınırlandırılmış bir durum/alan ortaya çıkmaktadır oysa tarih bunun aksini göstermektedir. Nihayetinde “ Modernlik” , on yedinci yüzyılda Avrupa’da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerine işaret eder (Giddens, 2010: 9). Bugün modernlik dünya ölçeğinde genelleştiği için aklını başına toplamaya zorlanmaktadır. Diğer kültürler üzerindeki Batı hegemonyasının sorgulanmamış dayanakları ve modernliğin ilkeleri ve toplumsal biçimleri artık sorgulanmaya başlanmıştır (Giddens, 2011: 20). Ve önde gelen pek çok düşünür modernliğin olumsuz somutlarından ziyade belki de özellikle olumlu somutlarını görmüş ve/veya görmek istemişlerdir:

Modernlik, yirminci yüzyılın kapanış yıllarında yaşayan herkesin görebileceği gibi iki yönlü bir olgudur. Modern toplumsal kurumların gelişimi ve bunların dünya çapındaki yaygınlığı, insanoğlunun güvenli ve çok hoş bir yaşamın tadını çıkarması için modernlik öncesi sistemlerin herhangi bir çeşidinden çok daha fazla fırsat yaratmış durumdadır. Fakat modernliğin, bu yüzyıl içinde iyice belirginleşmiş olan karanlık bir yönü de vardır. Genelde, modernliğin “fırsat yönü” en etkin biçimde toplumbilimin klasik kurucuları tarafından vurgulanmıştır. Marx ve Durkheim modern çağı sorunlu bir dönem olarak gördüler. Fakat her ikisi de modern çağın sağladığı olumlu olanakların onun olumsuz karakteristiklerine daha ağır bastığına inandılar (Giddens, 2010: 14).

Anlaşılmalı ki; tüketilmiş zamanda, her ne kadar Pagan&Roma ve Hristiyan tarihi farklılaştırmak için türetildiği ve adı geçen yerlere aitmiş gibi bir imaj oluşturulsa da durum itibariyle modernliğin geniş bir yelpazede tüm dünyayı etkisi altına aldığı açıktır. Bu etki mevcudiyetinde modernliğin tarih sürecinde yok edemediği ya da çok daha geç yok edebileceği belki de hiçbir zaman gölgesi altına alamadığı/alamayacağı geleneklerde barındırmaktadır. ‘Modernlik’ zamansal olarak yeni sayılırken, ‘gelenek’ zamansal olarak eski ve modernlikten öncedir; hatta bu imgelerin bazı güçlü çeşitlemelerinde gelenek tarih dışı ve dolayısıyla ölümsüzdür (Wallerstein, 2009: 63). Giddens ise durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Modernlik geleneği yıkar. Öte yandan çok önemli bir husus vardır: Gelenek ile modernlik arasındaki işbirliği modern toplumsal gelişmenin ilk evreleri –riskin dışsal etkilere göre hesaplanabildiği dönem– için hayati önem taşımıştır. Bu dönem, yüksek modernliğin ya da Beck’in deyişiyle düşünsel modernleşmenin ortaya çıkışıyla sona ermiştir. Ondan sonra gelenek farklı bir niteliğe bürünmüştür. Modern öncesi uygarlıkların en gelişmişleri bile kararlı şekilde geleneksel kalmışlardır (Giddens, 2011: 64).

Belki de; en önemlisi, “modern” terimi “Batılı” demek olduğu sürece geleneğin modernlik içindeki sürgit etkisi gizli kalmıştır (Giddens, 2011: 20). Modernlik, yalnızca küresel etkisi açısından değil, dinamik karakterinde temel olan bilgi açısından da evrenselleştiricidir. Acaba, modernlik bu yönden mi Batı’ya özgüdür? (Giddens, 2010: 158). Bu cepheden baktığımızda modernlik içerisinde zemin taşı olarak ele alınan bilgi aydın düşüncenin çerçevesinde yine batı kuşağında kendini bulabildiğinden ‘evet’ çokta uzak bir cevap olmasa gerek. Heidegger’in, Batı metafizik geleneğinin sürekliliğine vurguyla, metafizik düşünce geleneğinin devamı olarak gördüğü modern ve aydınlanmacı düşünce, en yetkin ifadesini Descartes’ın

düşünen öznesinde bulan sübjektivist bir karaktere sahiptir (Küçükalp, 2008: 17). Küçükalp; modern düşüncenin sübjektivistik karakteri ve bu karakterin çözülmesinin arka planını şu şekilde anlatır:

Buradaki sübjektivizmin en bariz özelliği ise, nesnellik ve evrenselliğin öznenin kendisine referansla teminat altına alınmasıdır. Dolayısıyla, Heideggerci bağlamı içerisinde anlaşıldığında modern düşünce açısından sübjektivite, sübjektif ifadesindeki görelilikten ziyade, substance veya hypokeimenon, yani her şeyin temelinde olan, ya da literal anlamıyla altta duran olarak tözselliğe gönderme yapar. Böylelikle modern düşünce, hakikat ve anlamın özneye referansla belirlenip evrensel bir boyuta taşındığı bir felsefi anlayışla bağdaşmış olur (Küçükalp, 2008: 18).

Modernlik, yapısal olarak küreselleştiricidir ve bu olgunun sarsıcı sonuçları modernliğin düşünümsel karakterinin döngüselliğiyle birleşerek risk ve tehlikenin yeni bir yapıya büründüğü bir olaylar evreni oluşturur. Modernliğin küreselleştirici eğilimleri eşzamanlı olarak hem yaygın hem de yoğun niteliktedir; hem yerel hem de küresel kutuplarda karmaşık değişim diyalektiğinin parçası olarak bireyleri geniş ölçekli sistemlerle bağlantılı duruma getirirler (Giddens, 2010: 160). Modernliğin küreselleştirici sonucu bağlamında Giddens, birinci ve üçüncü dünya toplumlarının mevcut konum ve potansiyelini antropolojiyi’de içine alarak analiz eder:

Müstakil olarak antropolojinin kendine özgülüğü, özellikle sosyolojiyle ilişkisi içinde, normalde, modern-olmayanla ilgisiyle bağlantılı olarak düşünülmüştür. Oysa sosyoloji modernliğin doğasıyla ve etkisiyle ilgilenir. Öte yandan günümüzde modernlik her yerdedir. Sosyologlar çalışma alanlarını öncelikle birinci dünya olarak görürken, antropologlar üçüncü dünyaya odaklanmaktadır. Ancak, küreselleşme hızla geliştiği için birinci dünya ile üçüncü dünya toplumları arasındaki bölünmeler ortadan kaybolmaktadır ve her koşulda üçüncü dünya modernliğin dışında yer almaktan ziyade onun ürünüdür. Antropolojiyi modern olmayan kültürler ve toplumlar hakkındaki bir çalışma alanı olarak tanımlamakta ısrarcı olmak disiplini bir tür müze çalışmasına dönüştürmek demektir (Giddens, 2011: 150).

Modernlik, küresel düzeyde deneysel hale gelmektedir denilebilir. Hepimiz ister istemez büyük bir deneyin içine düşmüş durumdayız ve bu deney hem fail insan olarak bizim tarafımızdan yapılmaktadır hem de ölçülemeyecek derecede kontrolümüz dışındadır (Giddens, 2011: 22). Giddens; kontrol dışına çıkma anlamında edinilmiş ve/veya benimsenmiş bilgidен bir vazgeçiş ya da geri dönüş kapısı ortaya çıkarır:

Yaratıcılarının, eski dogmaların yerine koyacak kesinlikler aramalarına karşın, modernlik etkin biçimde kuşkunun kurumsallaşmasını içermektedir. Modernlik koşullarında tüm bilgi savları yapısal olarak döngüseldir; buradaki “ döngüsellik “

toplum bilimleriyle karşılaştırıldığında, doğa bilimlerinde farklı anlama gelse bile, bu böyledir. Doğa bilimlerinde döngüsellik, bilimin yalnızca yöntem olduğu gerçeğiyle ilgilidir; öyle ki, tüm “ benimsenmiş bilgi” biçimleri reddedilmeye açıktır. Toplum bilimleri ise modern kurumların yapısal temelini oluşturan iki boyutlu bir döngüsellik varsayarlar (Giddens, 2010: 159).

3.2. KÜRESELLEŞME

“ Medyanın küreselleştirici etkisi, kitlelere yönelik gazetelerin ilk gelişim döneminde birçok yazar tarafından dile getirildi. 1982 yılında bir yorumcu, modern gazetelerin çıkışıyla, küçük bir köyde oturan bir kişinin çağdaş olayları yüzyıl öncesinin başbakanından daha iyi anladığını yazar (Giddens, 2010: 74). “

Küreselleşme: Bu terim 1980’lerde icat edildi. Genellikle, ancak son on yıllarda ortaya çıkan dünya-ekonomisinin yeniden düzenlenmesine gönderme yaptığı düşünülür (Wallerstein, 2005: 143). Küreselleşmenin ne ifade ettiği bilhassa, devletlerin en küçüğünden en büyüğüne kadar kültürel, siyasi, toplumsal ve mali açılardan yarattığı pozitif ve negatif çıktıları üzerine farklı fikirler ve tartışmalar yapılmaktadır/ortaya atılmaktadır. Giddens küreselleşmeye anlam verme üzerine şu soruyu sorar:

Küreselleşme hakkında herkes bir şeyler söylemektedir, ama pek az insan bu konuyu iyi anlamıştır. 20. yüzyılın sonlarında üretilen bu ‘büyük fikir’, zamanımızda bir klişeye dönüşme tehlikesi altındadır. Ona kesin bir anlam ve içerik verme olanağımız var mı, yoksa küreselleşme tarihin çöp kutusuna mı atılmalı? (Giddens, 2010: 71).

Çok farklı anlamlarda ve farklı bakış açılarıyla yapılan tanımlamalarda küreselleşme en fazla dile getirilen konu olarak liderliğine devam etmektedir. Küreselleşme; modernizasyon sürecinin bir parçası olarak, özellikle yirminci yüzyılın son çeyreğinde ve Doğu Bloğu’nun yıkılmasından sonra, tek kutuplu bir dünya da zuhur eden kültürel sisteme, dünyanın somut bir biçimde tek bir bütün olarak yapılaşma sürecine verilen isimdir. Daha önemlisi, küresellik dünyayı tek bir yer olarak kavrayan yeni bir bilincin şekillenmesini kapsamaktadır ve küreselleşme bu doğrultuda, "bir bütün olarak dünyanın somut yapılaşması" şeklinde, yani "dünya"nın sürekli yeniden kurulan bir çevre olduğu düşüncesinin küresel düzeyde yayılması ekseninde tarif edilmiştir (*Sosyoloji Sözlüğü*, 1999: 449).

Küreselleşme toplumun sadece bir kesimini değil dolaylı ya da dolaysız olarak tamamını ilgilendiren bir başlıktır. Öylesine ki; dünya da var olma bilincine sahip olan ve/veya olmayan her varlık/nesne küreselleşmenin ya ürünüdür ya da ürünü olacaktır. Modern ve modern öncesi toplumlar yansımasında olduğu gibi küreselleşme ve küreselleşme sürecinde/öncesinde ki toplumların, yeniden kendini biçimlendirmeye başlaması benzerliğinde ulus-devletlerin de böylesine farklı bir değişim geçirdiğinden, değişime zorlandığından söz edilebilir. Küreselleşme dünya da siyasi, toplumsal, mali ve neredeyse içinde insan olan her alanda/her ortamda müthiş bir tek vücut olma beraberinde hızlı bir değişim süreci başlangıcı olarak ulus-devletin temellerinde çok boyutlu yeniliklere/değişimlere sebep olmuştur. Elbette bu ciddi değişimler sadece ulus-devlet ile çerçelenemez. Zira; küreselleşmenin ciddiye alınması demokratikleşmenin ulus-devlet düzeyiyle sınırlandırılmayacağını vurgulanması anlamına gelir (Giddens, 2001: 146). Giddens zamansal-mekansal yakınlaşmayı da içine aldığı genel düzeyde küreselleşmeden şu şekilde bahseder:

Toplumsal etkinliğin -modernitenin oluşumuna katkıda bulunan- küreselleşmesi, bazı açılardan, gerçek anlamda dünya çapında bağlantıların, örneğin küresel ulus-devlet sistemiyle veya uluslar arası iş bölümüyle ilişkili bağlantıların gelişme sürecidir. Bununla beraber, genel düzeyde küreselleşme, en iyi şekilde, zamansal-mekansal uzaklaşmanın temel boyutlarının bir ifadesi olarak anlaşılabilir. Küreselleşme orada-bulunma ve bulunmama arasındaki kesişmeyle (o an orada-bulunanlar ile orada-bulunmayanlar arasındaki dolaylı etkileşimlerle), 'uzak' toplumsal olaylar ve ilişkilerin yerel bağlamlarla içiçe geçmesiyle ilintilidir (Giddens, 2010: 37).

Tanımdan da hareketle küreselleşme Giddens'ta zamansal-mekânsal bir yörüngede işlemektedir ve bunu ise ilkel çağlara bakarak inşa eder. Nihayetinde de sınırlı olan birey sınırlı olan toplum ve devamında kuş bakışı bir alanda sınırlı olan/kalan bir topluluk bu sınırlamanın doğal sonucu olarak çevresel/mekansal sınıra ve elbette mekansallıktan kaynaklanan sınırlı zamansallığa tabi olacaktır. Bunu ise güneşin doğup-batışı belirleyecektir; tarımsal olarak spontane var olan zaman tanımını en iyi “tarımın getirdiği zaman” olarak adlandırmak daha doğru bir ifade olacaktır. Zira tohumların ekilmesi, hasat'ın yapılması keyfi olarak yapılmamaktadır ki bu olayların

belirli gerçekleşme süreleri vardır ve bu da “ tarımın getirdiği/yarattığı zaman” olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer şekilde farklı bölgelerde farklı şekilde hayat tarzını benimsemiş topluluklarda aynı uygulamalar söz konusudur.

Toplumlar, etkileşimde belirli bir mekânsal alanın sınırları ile varlığını bulmakta ya da kaybetmekteydi. Eski çağlarda toplumlar mekansal olarak dışarıya kapalı olduğu için etkileşim de bundan payına düşeni almakta ve bu durumun doğal sonucu olarak iletişim genel olarak bire bir yapılmaktaydı. Bu gerçekliğin tabiî sonucu olarak da o dönemlerde sınırları ve alanları ve çevresel engelleri hiçe sayan bir iletişim/etkileşim ağı olmadığından bu topluluklar/toplumlar ne başka toplumlarla etkileşiyor ne de başka toplumlardan etkileniyorlardı. Vurgulandığı gibi, küreselleşmiş düzenlerin ortaya çıkışı, aktüel olarak ‘içinde’ yaşadığımız dünyanın önceki çağların dünyasından farklı olması anlamına gelmektedir. Küreselleşme, bir ölçüde dünya da yaşayan hiç kimsenin kaçamayacağı yüksek-etkili riskler nedeniyle, tüm insan toplumlarını belirli noktalarda birleştirir (Giddens, 2010: 280). Zamansal-Mekansal sınırlılığın küreselleşme ile beraber nasıl biçimlendiğini ise Giddens şöyle anlatır:

Küreselleşme süreçleri insanların günlük yaşamlarını çeşitli yönlerden etkilediği için, bence basmakalıp yoksulluk imajının ötesine gidilmeli ve yaygın tüketim modelleri oldukları gibi kabul edilmemelidir. Küreselleşme, toplumsal kutuplaşmanın artmasına katkıda bulunmuştur. Fakat aynı zamanda sınıf yapılarını da dönüştürmüştür. Küreselleşme bir yandan yeni ihtiyaçlar yaratarak bir yandan da erişimsizliğin geleneksel sınırlarını yıkarak, tüketim gruplarında kırılmalara neden olmuştur. Küreselleşmenin tabakalaşma sistemleri üzerinde bir etkisi varsa, yoksulluk ve genel olarak kaynaklara erişim biçimlerini de değişikliğine uğratabilir (Giddens, 2010: 317-318).

Küreselleşme sürecinin kişilerin aktüel yaşamı üzerindeki etkisi (‘mikro-küreselleşme’) nedeniyle ‘zengin’ toplumlardaki yoksulluk, çeşitli uyum sağlama yollarını ve toplumsal başa çıkma biçimlerini içine almıştır ve böylelikle yoksulluğın algılanış ve yaşanış konusunda daha karmaşık modeller ortaya çıkmıştır (Giddens, 2010: 317). Küreselleşme daha şimdiden en zengin ve en yoksul ülkeler arasındaki uçurumu genişletmiş, toplumlar arasındaki ve içindeki ayrımları daha da arttırmıştır. (Giddens, 2010: 75). Genişleyen uçurum ile birlikte yoğunlaşan küreselleşme aşılması güç yeni engeller doğurmaktadır ki bu engeller bir eşitlikten ziyade eşitsizliğin kendisine hizmet etmektedir. Yoğunlaşan küreselleşmeyle birlikte bazı bağlamlarda yeni ekonomik eşitsizlik kaynakları ortaya çıkmaktadır; ve bunlar hiç de karşı

konulacak türden görünmemektedir (Giddens, 2001: 63). Küreselleşmenin yoğunlaşmasının, çok kısa bir demokrasi tarihine sahip uluslarda bile aktif bir şekilde demokrasiyi geliştirdiğini düşünmemiz için iyi nedenler vardır. Küreselleşme büyük ölçüde, günlük hayattaki değişimlerle birlikte yurttaşların devletle olan ilişkisini değiştiren yeni iletişim sistemleri aracılığıyla etkili olmaktadır (Giddens, 2001: 146). Giddens bu düşüncesine paralel olarak medyanın küreselleşmesi durumunu da şu şekilde ifade etmektedir:

Medyanın artan küreselleşmesiyle, birçok farklı ortam, esasen, ilişkili bilgileri toplamaya özen gösteren biri için görünür hale getirir. Televizyon ve gazetenin kolaj etkisi ortamlar ve potansiyel hayat tarzı seçimleri birlikteliğine özel biçimler kazandırır. Öte yandan, kitle iletişim araçlarının etkisi açıkça tamamen çeşitlenme ve parçalanma yönünde değildir (Giddens, 2010: 114).

Küreselleşmenin dünyamızı dönüştürmekte olduğunu, ancak bu sürecin karmaşık, çok yönlü ve düzenli yürüdüğünü görmekteyiz. Küreselleşme uzun bir geçmişe sahip olmasına karşın, bugün daha önce olduğundan hem ölçek hem de biçim bakımından çok farklıdır (Giddens, 2010: 74-75). Farklılığı temellendiren ise gelişen bilimsel ve teknolojik yapılanmalar ve elbette aynı yörüngede iletişim üzerinde de ciddi farklılaşmaların olması büyük engellerin aşılacak pek çok anlayışın ve algılayışın değişimine olanak sağlamıştır. Evrim sürecine benzer bir yapı gibi birey-toplum-devlet-ülke sınırı v. b. kavramlar gönüllü-gönülsüz küreselleşme rüzgarından nasibini almıştır. Bu öylesine güçlü bir rüzgardır ki hızını kesmek bir yana her dokunduğu bireyden güç alırcasına kuvvetlenerek yoluna devam etmektedir. Çağdaş küreselleşme insan ilişkileri bakımından yeni bir çağın başlangıcı gösterir. Toplumlara ve dünya düzenini dönüştürürken tıpkı Sanayi Devrimi ve 19. Yüzyılın küresel imparatorluklarının yarattığı gibi derin bir etki bırakmaktadır (Giddens, 2010: 74). Fakat bu etkiyi sadece ekonomik anlamla sınırlandırmak makul ve mantıklı değildir öyle ki Giddens bu durumu şu şekilde açıklar:

Küreselleşme doğası, sebepleri ve sonuçları bakımından hiçbir şekilde tamamen iktisadi değildir. Kavramı küresel piyasa alanıyla sınırlandırmak temel bir hatadır. Küreselleşme ayrıca sosyal, siyasal ve kültürel bir olgudur. Bu düzeylerin hepsinde de küreselleşme, bölük pörçük bir şekilde ve karşılıklar içerisinde ilerleyen son derece değişken bir dizi süreçtir. Hâlâ sanayileşmiş ulusların egemenliğinde olsa da Batılılaşmayla aynı şey değildir-bugün dünyadaki tüm ülkeler küreselleşme süreçlerinden etkilenmektedir. Örneğin bilim ve teknolojiadaki gelişmeler hem zengin hem de yoksul ülkelerdeki insanların hayatlarını bugüne kadar yaşananlardan daha hızlı bir şekilde etkilemektedir (Giddens, 2001: 63).

Küreselleşme dünyanın belli başlı bölgeleri ve çok çeşitli etkinlik alanları arasındaki bağlardan oluşur. Küreselleşme tek bir süreç değildir (Giddens, 2010: 71). Küreselleşme sürecinin karmaşık ve heterojen bir doğası olduğuna göre, bu koşullar altında yapılacak yoksulluk tanımı göreceli olmak zorundadır. Ancak, çok hızlı değiştiği ve mekansal bir boyuta bağlı olmadığı için bu göreceliğin ‘sınırlar’ını takip etmek güçtür (Giddens, 2010: 319). Bireyler-bireyleri devletler-devletleri ve toplumlar-toplamları etkilemektedir ve fakat en önemlisi bu etkileşim herhangi bir mekansal-zamansal sınırlamaya tabi değildir. Bu öylesine bir etkileşim ki; iletişim teknolojilerinin ivmelenme etkisiyle kendine güç bulmakta, on binlerce kilometre uzaklıktaki bir gelişmeyle ilgili datalar eş zamanlı olarak gezegenin tüm diğer toplumlarına/topluluklarına ulaşabilmektedir. Kısacası, küreselleşme, kültürden suça, finanstan çevreye kadar, dünyanın farklı bölgelerindeki bağlantılara ve zaman içinde bu bağlantıların değişme ve genişleme biçimlerine ilişkin bir konudur (Giddens, 2010: 71).

Küreselleşme bilimsel yeniliklerle de bağlantılı olduğundan, yeni risklerin yaratılmasına doğrudan katkıda bulunur; risk almanın dinamik ve tehditkâr yanlarının etkili yönetimine prim verir (Giddens, 2001: 61). Bilimsel yenilik bir başka anlamla da bilimsel/teknolojik ilerleme olarak yeni doğan risklerin var olan kurumların yenilenmesi olarak ifade edilebilir. Küresel değişime yerel, ulusal ve dünya çapında bir düzeyde cevap vermeliyiz. Üçüncü yol demokratları mevcut küresel kurumları dönüştürmeye önem vermeli ve yenilerinin yaratılmasını desteklemelidir (Giddens, 2001: 49). Küreselleşmenin yükselen trendi karşısında devam etmekte olan süreçte daha da kuvvetlendiği göz önüne alınarak mevcut durumun tarifini küreselleşme ve üçüncü yol bağlamında Giddens şu şekilde ifade eder:

Küreselleşen siyasi bir felsefe olarak üçüncü yol politikası, ne kadar zor olabileceğini tamamen kavrayarak ve önümüzdeki olasılıklar konusunda saf ya da fazla iyimser olmada küresel entegrasyonun daha fazla geliştirilmesi üzerinde durulmalıdır. Modernleşen sosyal demokratlar, dünya toplumunda gerçekleşen geçişlerle yüzleşmek zorundadır. Küreselleşmenin ilerleyişi geçmiştekinden çok daha güçlü olduğundan küresel düzenin geçmiştekinden farklı olduğunu düşünmek mantıklıdır (Giddens, 2001: 113).

Aktüelde küreselleşme siyasaldır. Tıpkı Sanayi Devrimi’nin yeni sınıf siyaseti türleri yaratmış olması gibi, küreselleşme de sınırlarımız içindeki demokratik kurumları ve uygulamaları taleplerin karşılanması için yeniden şekillendirmeye çalışmaktadır (Giddens, 2010: 75). Tamda bu noktada yeniden ve/veya yenilenen obje her ne olursa

olsun değişimin doğası gereği bazı sıkıntılılarla birlikte gelecektir. Zira bu sıkıntılara da kolay kolay çare bulunamamaktadır, çünkü küreselleşmenin ağırlığının arttığı bir çağda ulusal politikacılar yurttaşlarını etkileyen bazı etmenler üstünde geçmişe göre daha az kontrole sahiptir (Giddens, 2001: 57). Durum her ne kadar bu şekilde gözüküyor olsa da gelişmiş/gelişmekte olan ülkeler temelinde daha farklı değerlendirmeler yapmakta mümkündür. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde de, 'yeni sağ için küreselleşme bir fırsattır; eski sağ için ise bir tehdit; yeni sol için de bir meydan okuma' (Giddens, 2001: 63).

3.3. MODERN POLİTİK İDEOLOJİLER

Giddens'in düşünce yapısının ve özellikle felsefî bakış açısının devamı niteliği taşıyan bu bölümde; Giddens'in modern politik ideolojiler kapsamında ağırlıkla felsefî değerlendirmelerine yer verilmeye çalışılmaktadır. Böylece, Giddens'in politik felsefesi çerçevesinde, çeşitli açılardan modern politik ideolojiler üzerinde durulmaktadır.

3.3.1. Marxizm

“ Marx, “ [Kapitalist girişim], Mısır piramitlerini, Roma'nın su kemerlerini ve Gotik katedralleri kat be kat aşan şaheserler yarattı; daha önceki tarihsel göçleri ve haçlı seferlerini gölgede bırakan seferler düzenledi... Üretimin sürekli altüst oluşu, bütün toplumsal koşullardaki düzenin kesintisiz bozuluşu, sonu gelmez belirsizlik ve hareketlilik burjuva çağını bütün daha öncekilerden ayırt eder” (Giddens, 2010: 148).“

Marx, sözcüğü ifade edildiğinde insan zihninde ilk zuhur eden ve en ön saflarda yer alan kavram 'Tarihsel Materyalizm Kuramı' olarak karşımıza çıkmaktadır; öyle ki Marx tarihi ilerlemeyi sırası ile ilkel komünal, köleci toplum, feodal toplum, kapitalist toplum ayrımları şeklinde dile getirir. Kapitalist toplumun doğasında yarattığı işçi sınıfı artık sürecin parçası içinde toplumun devrimci niteliğini uyandırarak sonraki aşama olan komünizme giden yolu oluşturacak yegane güçtür. 20. Yüzyılın sosyal devrimlerinin çoğu, şu ya da bu şekilde, Marksist düşünceden etkilenmiş veya ilham almıştır. Marksizm tam da bu açıdan sosyal bilimlerdeki diğer kuramsal perspektiflerden farklıdır. Marksizm karşıt toplumsal hareketlerin oluşumu yoluyla elde edilen büyük ölçekli toplumsal değişim dizisi için bir araç görevi görmüştür (Giddens,

2010: 87). Bu anlamda Marxizmin detaylı bir tanımını yapmak ana hatlarıyla küçük ayrıntıları yakalayabilmemiz de etkin bir rol oynayacaktır:

*Marx ve Engels'in eserlerinden çıkan, en azından bu eserlerle ilişkilendirilen veya söz konusu eserlerin ilham verdiği düşünce bütünü, bu anlamıyla yirminci yüzyılın en etkili entelektüel güçlerinden biri olan ve Ekim Devrimi'nden sonra, Komünist Partinin resmi ideolojisi haline gelirken, Marksizm-Leninizm olarak da bilinmeye başlayan, dolayısıyla çok farklı formlar alan Marksizmin ana kavramları iki ana kaynaktan çıkar. Buna göre, bir tarafta Adam Smith [Ulusların Zenginliği, 1776] ve David Ricardo[Ekonomi Politîğin İlkeleri, 1817] gibi İngiliz iktisatçıları tarafından geliştirilen ekonomi politîğin Marx'ın üç ciltlik Kapital ile Ekonomi Politîğin Eleştirisine Katkı'da geliştirilip kapitalist ekonomi üzerine eleştirel bir yorum ya da açıklamaya dönüştürülmesi bulunur. Diğer tarafta ise, buna paralel bir biçimde, Hegelci gelenekten türetilmiş bir kaynak olarak, tarihin itici gücünün sosyal sınıflar arasındaki çatışmanın diyalektiği olduğu düşüncesi üzerinde odaklaşan bir tarih felsefesi vardır. İşte bu ikincisi en açık bir biçimde, Marx'ın on dokuzuncu yüzyıl Fransa'sının tarihi ve politikasını ele alan politik eserlerinde ve özellikle, Feuerbach Üzerine Tezler'le birlikte, en çok okunan eserini oluşturan programatik Komünist Manifesto'da ifade edilir. Bunlardan Komünist Manifesto uluslar arası işçi hareketine “ Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri yoktur. Kazanacakları bir dünyaları vardır. Bütün ülkelerin işçileri, birleşsin!” şeklindeki meşhur sloganını sağlarken, Marksizmin felsefi-politik iddia ya da tutkularını “ **Filozoflar dünyayı şimdiye kadar sadece çeşitli şekillerde yorumladılar; amaç şimdi onu değiştirmektir**” sözünde olabilecek en özlü bir biçimde ifade etmekteydi (Felsefe Sözlüğü, 2010: 1060).*

Tarihsel ve diyalektik materyalizm önderliğinde toplumun kuruluşu, (ki özellikle sınıflı toplum söz konusu) ilk oluşumu kabul edilen toplumdan komünizme giden bölümleri ve ilerleyişi bakımından tarihsel ilerleyiş/değişim yönünde olmayan bir işlem aralığı taşır. Burada Marx, var olanın/gerçek olanın dünyayı anlamak değil onu değiştirmek olduğunu vurgular. Marksizm ve diğer radikal sosyalist düşünce biçimleri sanayi toplumunun ilk oluşum evrelerinde yoğun sınıf çatışmaları yaratan gerilimlerin ideolojik ifadeleri olarak görülürler (Giddens, 2005: 423). Öyle ki bu ideolojik ifadelerin özellikle batı toplumlarında büyük tesirleri olmuştur. Batı toplumları Marx'tan bu yana, kesinlikle önemli ölçüde değişmiştir ve bu değişiklik, önemli ölçüde, sınıf çatışmasının bir sonucudur, fakat bu toplumlar halen “ kapitalist” tir (Giddens, 2010: 59).

Marx'ın düşünceleri toplumsal/felsefi ve dolayısıyla kuramsal sahada oldukça etkili akımlardan bir tanesi haline gelmiştir. Ve fakat bu durum sadece Lenin v. b. marxsist politikacılara ya da bizzat Marx/Engelsa mal edilemeyecek kadar büyük ve

geniş derinlik taşıyarak ve bunun doğal getirisi olarak marxsist düşünen ve düşünmeye devam eden birden çok maddi-manevi biçimlerde burada sınırlayamayacağımız bir bütünü ifade eder. Karl Marx temel fikirlerinin bazılarını kendisinden önce gelen toplum kuramı, felsefe ve ekonomi alanlarındaki çeşitli düşünce ekollerinden almış olmasına rağmen, kapitalist toplum düşüncesi herkesten önce Marxla ilişkilendirilir (Giddens, 2010: 32). Marksist düşünce, Marx'ın yazdığı dönemden bu yana zengin ve farklı bir biçimde gelişmiştir. Marksizm, şu ya da bu şekilde, doğal olarak dünyanın çok önemli sektörlerine egemen olan hükümetler tarafından izlenen resmi bir düşünce sistemi haline de gelmiştir (Giddens, 2010: 149). Resmîyet kazandırılacak bir düşünce sistemi olmasının/olabilmesinin Marksizm'in ardında yatan muhtemel nedenselliğine ise Giddens şöyle işaret eder:

Marx için; kuşkusuz sınıf tarihin itici gücü olduğu kadar, özgürleşmenin failidir. İnsanlığın genel özgürleşmesi sınıfsız bir düzenin yaratılmasıyla sağlanabilir. Marksist olmayan yazarlara göre, özgürleşmeci politikalar diğer ayrılıklar, yani etnik ve cinsiyetçi ayrışmalar, yönetici ve tabi sınıf, zengin ve yoksul uluslar, mevcut ve gelecek kuşaklar ayrışmaları açısından çok daha kapsamlı bir öneme sahiptir (Giddens, 2010: 264).

Proletarya; Marxizmin tablosunda en dikkat çekici konumda, belki de en önemli konumda bulunurken, Marx proletaryanın sesini/sessizliğini siyasi bir sese/sessizliğe dönüştürerek beklenen ya da öngördüğü değişikliği sağlamak adına tablosunda anlamlı bir renk oluşturmuştur. Fakat Marksist siyasi hareketler ve daha genel olarak işçi hareketleri 19. Yüzyılın son çeyreğinde daha güçlü bir hale gelince, Marx'ın fikirleri sayısız tartışmaların ve ihtilafların konusu haline gelmiştir ve o zamandan beri de böyle kalmıştır. Ne var ki bu düşünceler, Marx'ın zamanından beri sürekli bir gelişim göstermiştir; bugünkü Marksizm, özünde farklı bir düşünce yapısını temsil eder (Giddens, 2010: 32). Her ne kadar bahsi geçen düşünceler üzerinde bir gelişim konu edilse ve sosyoloji gibi benzer disiplinler de başlık itibariyle mevcut sıcaklığını korusa da, net olarak değerlendirebileceğimiz açıklıklarda/boşluklarda mevcuttur. “ Marx'ın yazılarının sosyoloji için hâlâ önemli olduğunu ve bu yazıların sanayi toplumu kuramıyla ilgili varsayımların eleştirilmesi için ana temeller olduklarını belirtmek istiyorum. “ diyen Giddens aslında az evvel bahsettiğimiz açıklıklara işaret etmektedir. Nihayetinde de Giddens şöyle devam eder; “ Ancak aynı zamanda, Marx'ın çalışmasında

görmezlikten gelinemeyecek bariz zayıflıklar da vardır (Giddens, 2010: 32). “ Giddens benzer boşluklar adını verdiği bu sınırlamayı şu şekilde anlatır:

Marx'ın ve çoğu liberal evrimci düşünürün yazılarında benzer boşluklar vardır: ekonomik gelişmede devletin ve zorlayıcı bir güç olarak askeri kuvvetin önemini küçümseme ve iç değişme dinamiklerine yoğunlaşma. Marx kesinlikle, Batı kapitalizminin dünya çapındaki etkisini, genişleme yönündeki kesintisiz itici gücünü ve geleneksel kültürler üzerindeki yıkıcı etkisini hakkıyla değerlendirmiştir. Böylece Marx 'iç dinamikçi' toplumsal değişme 'model'i adını verdiği yaklaşımdan bir ölçüde kopabilmiştir (Giddens, 2005: 406).

Diğer taraftan; durum bu kadar netken proletarya ve burjuvazinin doğal oluşumları sonucu var ola gelen yasalar emeğin özgürleşmesini engellemiştir ve engellemektedir. Birkaç satır evvel bahsettiğimiz zamanın ve zamanın içinde oluşan yasaların yıkılması ile aşılması/değişmesi ile komünizm zamanı ve yasaları sancılı olarak doğumunu gerçekleştirebilecektir. Bu anlamda Marx, sınıfsız bir toplum şekli önerisinde bulunur.

Marx için devletlerin kendilerinin, sivil toplumun özel çıkarlarını uzlaştırmak bir yana, kısmi çıkarları temsil ettiği açıktır (West, 2008: 85). Diğer taraftan, Marksist olmayan ve Marksist yazarlar için, devletin kendisinden çok, faaliyetlerinin beklenen etkileri, benzer şekilde devletlerin odak noktası olmuştur. Aslında Marx'ın kendisi de devletle ilgili yalnızca birkaç tamamlanmamış metin bırakmıştır; enerjisini, ilk ekonomi kuramını kendi alanı içinde, yani kapitalist üretimindeki ilişkiler bakımından eleştirmeye yoğunlaştırmıştır (Giddens, 2010: 74).

Devlet merkezinden uzakta fakat devlet faaliyetinin içinde gibi görünen bu durum sistem farklılaşması ve modernlik üzerinden farklı düşüncelerin bir araya toplanmasına istemeden de olsa doğmasına sebebiyet verebilmektedir. Zira Marksizm'in yanılgısı, sistem ve yaşam dünyası çözümlemesinin modernlikte gelişmiş sistem farklılaşması düzeyi ile bu farklılaşmanın kurumsallaşmasının sınıflara özgü biçimleri arasında yeterince net bir ayrım yapmaya imkân vermeyecek şekilde diyalektik olarak iç içe geçmesine dayanmaktadır (Giddens, 2011: 230-231).

Son olarak evrimci bir teori –şu veya bu yorumuyla- Marksizm için temeldir ve bu husus kesinlikle daha az önemli değildir. Marx'a göre, sosyalizmin zaferi kabile toplumundan olgun sosyalist bir düzene doğru ilerleyen diyalektik harekete dayanır

(Giddens, 2005: 569). Durum böyle iken; kapitalizmin temel çelişkisi, kesinlikle, yeni bir toplumsal ve ekonomik düzen biçiminin, yani sosyalizmin habercisi olan bir şey olmak zorundadır (Giddens, 2005: 298).

3.3.2. Sosyalizm

“ Çelişki tarihteki rolünü kabile toplumunun sınıfsızlığı ve sosyalizmin sınıfsızlığı arasında yer alan sosyal dönüşümleri başlatarak oynar (Giddens, 2005: 293). “

Marxist düşüncede sosyalizm, kendiliğinden sönmölenerek komünist yapıya dönüşecek toplumu ifade ederken; sosyalizmden sonra teoride oluşması beklenen komünizm toplumunu öngörür. Toplumun komünist biçimini Marx, iki farklı yola bölerek/düzene bölerek ‘komünizm - sosyalist toplum’ olarak ifade eder. Öncelikle sosyalizmi şu şekilde ifade etmek mümkündür:

Aydınlanmanın, Fransız Devrimi’nin liberal ve eşitlikçi ideallerinin ve endüstrileşme sürecinin ürünü olup, sömüren sınıf ya da sınıfları tasfiye ederek, insanın insan tarafından istismar edilmesinin önüne geçmeyi, toplumda bireyler arasında karşılıklı bir işbirliği ve yardımlaşma yaratmayı amaçlayan ve üretim araçlarının ortak mülkiyetiyle belirlenen toplumsal sistemdir. Var olan toplumsal düzeni adaletsiz olduğu gerekçesiyle mahkum eden, ahlaki değerlere uygun düşen yeni bir düzenin savunuculuğunu yapan, bu idealin gerçekleştirilebilir bir ideal olduğuna inanan, söz konusu ideale ulaşma yolunda, insan doğasını ya da kurumları yeni baştan şekillendirecek bir eylem programını hayata geçireceğine inanan siyasi düşünce ya da ideoloji; olarak da tasvir edilebilir (Felsefe Sözlüğü, 2010: 1436).

Toplumun sosyalist yapısı Marx’a göre; sonraki basamak olan komünizmin önceki basamağı olarak varlığında anlam bulur. Komünist toplum ise varlığındaki anlamı sosyalist toplum sonrası ulaşılabilir son aşama olarak tanımlayarak, ait olduğu alanda beklenen doğumu ile kendini yaşamaya başlayacaktır. Sosyalizmle ilişkili bir felsefi antropoloji, kapitalizmin ‘yaratılmış mekanının doymak bilmez genişlemesinin etkisi altına giren insan çeşitliliğinden, neyi alıkoyabileceğimizle yakından ilgilenmelidir. Çünkü , kapitalizm’in ortaya çıkmış olduğu dünyada, zaman artık varlığın aracı olarak anlaşılmaz; ve günlük yaşamın geleneğe göre ayarlanması,

yerini her günkü yaşamın içi boş rutinlerine bırakmıştır (Giddens, 2000: 275). Böylece kapitalizm ve sosyalizm arasında var ola gelen durumu Giddens şöyle ifade etmektedir:

Çağdaş dünya da iki anlamda “ kapitalizm ile sosyalizm ” arasındayız. Sosyalizm ‘filen var olan’ bir gerçeklik, kapitalist devletlerle olan g bloğu sandviinin bir yanıdır. Ancak, sosyalizm ayrıca bir idealler bütünü, kaynağı kapitalist Batı olan eşitlik ve özgürlük vaadinin radikalleşmesini de temsil eder. Bu ikinci anlamda ‘kapitalizm ile sosyalizm arasında’ olmayı hâlâ umabilir miyiz? Günümüzde, siyaset teorisinde hiçbir soru kendini daha acil biçimde ortaya koymamıştır (Giddens, 2000: 15).

Düşüncenin başlangıcında sosyalizm üretim ve iktidar araçlarının halk tarafından kontrol edildiği/edilebildiği toplum şekline dayanan düşünce sistemiyken uygulama açısından zaman içerisinde farklılaşmıştır/farklılaştırılmıştır. Temel kazıları aydınlanma düşüncesinde ifade edilen sosyal/siyasal eşitlik beklentisinde yapılmıştır. Herhangi bir şeyi ummak; o şey iyi olduğu için mi umulur, yoksa beklenen ve bilinen çemberin içerisinde yer alan zararsızlığı ‘varsayıldığı’ için mi ummak kavramı var olmaktadır. Kapitalizm ve sosyalizm arasında var olduğumuz ne denli bir gerçeklik taşımaktadır ki; bizler bunun devamının sürekliliğinin beklentisi içerisinde var olalım/olabilelim. Bu noktadan hareketle ifade edilen gerçekliğin varlığını içsel olarak değerlendiren birey; birey olma/olabilmenin ve bilhassa yine her bir bireye özgü olacak şekilde kendine ait düşünsel bir bilinç kazanımı ile kapitalizm ve sosyalizmin tam olarak neresinde olduğunu elmas parlaklığında değerlendirebilecektir: ‘Evet ortasındayız, hayır büsbütün dışındayız’. Elbette bu elmas parlaklığından ne anladığımızla da ilintilidir. Öyle ki, parlaklığın şaibeli olduğu da birey ve elbette toplumun kabulleniş biçimleriyle de farklılıklar arz eder/edebilir. Asırlar boyunca bireyin dışındaki adalette olduğu gibi; adalet, düşünebilen her varlıkta en tepeye kadar engelsiz çıkartılırken, konu başlığı bireyin kendi olduğunda sınırsız adaletsizliklere de gebe bırakılabilmektedir. Kabul etmek gerek ki zaman/tarih ilerledikçe; bir çok farklı biçimi olan düşünen /düşünebilen varlıkları en tepede de adem oğlunu etkilemekte ve de özellikle farklılaştırmaktadır/değiştirmektedir. Giddens bahsi geçen tarihsel ilerlemeye şu şekilde değinir:

Marx için yine de, insan toplumunun tarihi tamamen açıkça, sınıf çatışmasının diyalektiğine göre analiz edilebilecek bir birim ya da ilerlemeyi içerir. Bu tarihsel ilerlemenin iki silsilesi vardır: üretici güçlerin gelişmesi ve insanların kendi yaşam koşullarını anlama ve denetleme güçlerinin artması. Bunlar, insanlığın maddi dünyaya tam egemenliği olgunlaşırken aynı anda 'tarih öncesini arkasında bıraktığı sosyalizmin gerçekleşmesiyle el ele giderler (Giddens, 2000: 80).

Bilimsel sosyalizm olarak bilinen ve üretim araçlarının burjuvazinin hakimiyetinde olduğu sınıf kavramını ruhuna yazan kapitalist devletin varlığını yitirmesiyle, ruhunda sınıf kavramı barındırmayan bir düzen karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan sosyalistler ana yollarda buluşsalar da ilgili hedeflerine nasıl ve hangi şartlarda/biçimlerde varacaklarına dair, bilhassa da uygulanacak yöntemler üzerine fikir sapmaları/kopmaları yaşarlar, başka bir ifade ile bu anlamda birbirlerinden ayrılırlar. Ana yoldan ayrılan bu tali yolların/bu fikir kopmalarının sayısı kadar sosyalizm çeşitliliğinden bahsetmek hatalı olmayacaktır. Şu an için kapitalizm kavramının – Marx'ın oluşturduğu dönüştürülmüş Hegelci şema içinde düzenlendiği şekliyle- dünya tarihinin özeti olarak öneminin sosyalizmin damgasını vurduğu devrimci bir kopuş için ne kadar önemli olduğunun belirtilmesi gerekir (Giddens, 2000: 81). Bir başka ifade ile kapitalizm ve sosyalizmin birbirleri üzerine etkileri vardır ve bu etki şu ya da bu şekilde devam etmektedir. Fakat; tüm bunlar bir köşede yaşanırken diğer taraftan, 'şimdiye kadar hiç kimse sınai ürünler meyvelerini vermeyi sürdürürken bu kitlesel dönüşümlerin nasıl sağlanabileceği hakkında özellikle inandırıcı açıklamalar getiremese de sınıflar, işbölümü, devletin ortadan kalkacağı varsayılır' (Giddens, 2000: 264). Son olarak eğer tarihsel materyalizm Marx'ın toplumların evrimi şemasının dünya tarihinin analizinin savunulabilir bir temelini oluşturduğu anlamına geldiğinde yine reddedilebilir (Giddens, 2000: 2). Geçmişten aktüel olan zaman çizgisine bakacak olursak, önceleri sosyalist ifadeye toprağın eşit olarak bireyler arasında eşit dağıtımı/eşit bölüşülmesi benzeri anlamlar yüklenirken bugünkü anlamıyla sosyalist ifade işçi sınıfının örgütlenişi ve siyasa ifadeleri/etkileşimleri/katılımları gibi kendiliğinden zamanın desteği ile evrimleşerek anlamını/varlığını bulmaktadır.

İdeolojiler genel toplumsal gelişme süreçleriyle birlikte değişime uğrasalar bile, kapitalizm sosyalizm tarafından aşıldığında dâhi 'ideolojinin sonundan' söz edilemez (Giddens, 2005: 351). Burada bahsedilen toplumsal gelişme tam olarak köklü bir değişimi mi ifade etmektedir; yoksa şekil olarak aynı fakat yapı olarak renk

değiştirebilen omurgalı hayvan örneğine mi bürünmektedir. Bu örneğe yaklaştığı barizdir ki, ziyadesiyle ideolojiler genelindeki yumuşak ya da sert renk değişimleri şüphesiz ki en az diğerleri kadar sosyalizm ve kapitalizm üzerinde de görülecektir/görölmelidir. Bu bakışın temelinde ise varlık bilinci kazanan omurgalı gibi ideolojide kazanmış olduğu/kazandığına inandığı varlığını renk değiştirmek pahasına korumak isteyecektir. Elbette bu renk değişimi insanlar için uzun fakat ideolojiler için kısa, farklı zaman aralıklarında ki suçlamalara, özgürlüklerin kısıtlanmasına ya da yaratılmasına olanak sağladığı bahsiyle bağdaştırmak istenmeyecektir. Aktüel olarak hiç kimse, Nazizm ve Stalinciliğin tarihteki kötü sonuçlarından sonra, artık ‘kapitalizm’i toptan özgürlükten yoksunlukla veya sosyalizmi özgürlüklerin zorunlu olarak yaratılması ve genişletilmesiyle ilişkilendiremez (Giddens, 2005: 369). Yeryüzünde bizlere sunulan zıtlıkların sınırlılığı çerçevesinde; geleneksel ve sanayi toplulukları farklılığını gözleyerek kapitalist ve sosyalist topluluklar etrafında/içinde ulaşılabilecek sonuçlar itibariyle kısıtlandırılmış bir zaman için doğru olan ya da doğru olduğuna inandığımız gerçeklerin varlığına hayati bir bağlılık içinde olmak; olsa olsa büyük bir hatanın ilk basamağı olacaktır. İki kutuplu ‘geleneksel toplum’/‘sanayi toplumu’ ayrımını benimseyen yazarlar, hiçbir sosyalist toplum biçiminin kapitalist toplumlardan belirgin bir farklılık gösteremeyeceği yargısına ulaştılar: sosyalizm ve kapitalizm, sanayi toplumunun sadece kısmen farklı iki alt tipidir (Giddens, 2005: 422). Sanayi kapitalizmi, aslında hep kuvvetli ve görünüşte amansız bir yıkım veya yutma eğilimi içinde olsa bile, (sosyalizm dâhil) farklı toplum tipleriyle bir arada var olmuştur ve var olmaktadır (Giddens, 2005: 572).

Sosyalizme pek çok defalar bilhassa politik yaklaşım penceresin den farklı anlamlar yüklenmesine karşın Giddens bu durumu şöyle ifade eder:

Eğer “ sosyalizm” sözcüğü hâlâ politik yaklaşımı tanımlamak için kullanılıyorsa, sosyalizmin umursama tavrıyla tanımlanmasını öneriyorum. Umursama kişinin kendisi, başkaları ve maddi dünyanın dokusu için sorumlu olması etiğini ima eder. Umursama egoizmin karşıtıdır ama fedakârlıkla da özdeş görölmemelidir. . . Eğer sosyalizm daima insanların karşılıklı dayanışmasıyla ilintili göröülürse, umursama etiği sosyalist düşüncenin merkezi değerlerini korur (Giddens, 2011: 304).

3.3.3. Sosyal Demokrasi

“ Soğuk savaş döneminde birçok insan, bir taraftan Sovyet komünizmine alternatif olarak sosyal demokrasiyi bizzat üçüncü yol olarak görmüştür (Giddens, 2001: 1). “

Sosyal demokrasi, ‘geçici bir üçüncü yol’ arayışından daha etkili bir bakış açısı olan pragmatik bir temelde reformları gerçekleştirme konusunda her zaman başarılı olmuştur (Giddens, 2001: 16). Her şeyden önce sosyal demokrasi kapitalizmin ürettiği eşitsizlik ve/veya adaletsizlikleri demokratik sistem bütünü içinde makul bir düzeye çekmeye hedeflemektedir. Üçüncü yol içerik açısından boştur, zira eski model sosyal demokrasinin ve neo-liberalizmin aksine sadece negatif olarak tanımlanır (Giddens, 2001: 20). Bu noktadan hareketle öncelikli olarak sosyal demokrasi kavramını şu çerçeve içerisinde tanımlayabiliriz:

Alman düşünürleri Bernstein ve Lasalle ile başlayıp, Fransız Jaures ve Blum, İngiliz Cole gibi düşünürlerin katkılarıyla gelişen ve amacı sosyal adalet, insanlar için daha iyi bir hayat, özgürlük ve barış olan akım. Kapitalizmin karşısında olan ve insanları bir avuç kapitalistin egemenliğinden kurtarmayı amaçlayan görüş, sınıf savaşını kabul etmekle birlikte, ihtilalci değildir, totaliterliği ve her türlü dikta rejimini reddeder (Felsefe Sözlüğü, 2010: 1434).

Sosyal demokrasi yaratıcılık, çeşitlilik ve başarıdan ziyade cansız bir konformizm ile ilişkili hale gelmiştir (Giddens, 2001: 6). Her ne kadar durum bu şekilde ifade edilse de farklı tanımlamalar ve özellikle ülkeler arası farklılıklar bariz bir şekilde kalın çizgilerle ayrılabilir. Eski tarz sosyal demokrasi, sanayi politikası ve Keynesci talep ölçütleri üstünde yoğunlaşırken, neo-liberaller devlet müdahalesinin kaldırılması ve piyasanın liberalleşmesi üzerine odaklanmıştır (Giddens, 2001: 67). Zira emekçi sınıfların gerçekleştirdiği, siyasal ve sosyal savaşım ile egemen olan sınıfların vazgeçişleri itibari ile vuku bulan anlaşmanın sonucu olarak da karşımıza çıkabilir. Başka bir açıdan ise; sanayi işçilerinin taleplerinin ifade edilmesi olarak da bir anlam yüklemek mümkündür. Giddens yorumlarında; eski tip sosyal demokrasiyi şu şekilde eleştirir:

Komünizmin çöküşünden ve devletçi eski tip sosyal demokrasi arzusundan alınması gereken derslerden birisi de –istenilen sosyal hedefler doğrultusunda uygulansa bile- devlet gücünün boğucu ve bürokratik hale gelebileceğidir (Giddens, 2001: 52).

Elbette zaman maddi/manevi pek çok şeyi belki de her şeyi değiştiriyor, farklılaştırıyor. Bu anlamda sosyal demokratlar ve liberaller arasındaki ayırmda/farklılıkta sosyal demokratların devletin mülkiyet ve/veya ekonomi üzerindeki kontrolü bahsinde sahip oldukları fikirleri önemli denecek oranda zayıflamış/yumuşatılmış olarak karşımıza çıkarmaktadır. Ve belki de bu tür bir değişim ilerde öyle bir seviyeye ulaşabilecek ki artık farklılık olarak tanımlayabileceğimiz herhangi bir nesnel tanıma ulaşamayacağız.

3.3.4. Üçüncü Yol

“ Üçüncü yol politikasında ‘birazcık hristiyan demokrasiyle Liberal Partinin serpintilerinden daha fazla bir şey yoktur’ (Giddens, 2001: 16-17). “

Üçüncü yolu savunanlar, kendilerini, 'merkez-sol' olarak tanımlarlar, fakat aslında sadece sağa doğru hareket etmişlerdir (Giddens, 2001: 20). İdeolojilere farklı bir bakış açısı kazandırma hedefi ile oluşturulan ve sosyalizm-liberalizm ortasında farklı ama faydalı/anamlı bir renk oluşturabilme gayreti göze çarpan Giddens; solu farklı bir nehir'e çekmeye çalışmaktadır/çalışmıştır ki; sol sadece sosyal adaletsizlikleri engellemekle yetinmemelidir. Hristiyan demokratlar gibi, üçüncü yol politikası da devlet aşırı ölçüde büyüdüğü takdirde, tehdit altında kalan sivil toplumun yeniden canlandırılmasını gerektiğini savunur. Ancak Navarro, devletin genişlemesinin -en azından refah devleti rolünde- sivil toplumun temelini çürüteceğini varsaymanın bir hata olduğunu ileri sürer (Giddens, 2001: 17). Bu yaklaşım gölgesinde Giddens:

Üçüncü yolun Birleşik Krallık'ta yeni bir politika olabileceği, fakat Avrupa'da oldukça eski olduğu 'konusunda Navarro, Tuomioja' katılır. 'Sosyal Demokratlar bir reform sürecine ihtiyaç duymaktadır, fakat üçüncü bir yol doğrultusunda değil... Gerek duyulduğu görülen şey sosyal demokrasinin üçüncü yoldan bir şeyler öğrenmesi değil üçüncü yolun 'klasik 'sosyal demokrasiden bir şeyler öğrenmesidir (Giddens, 2001: 17).

Klasik sol ve klasik sağ politikadan uzakta denilebilecek üçüncü yol bu yaklaşımın beklenen sonucu olarak bu politikalara bağlı bulunan araçları öteleyerek modernleşen, değişen toplulukların beklentileri doğrultusunda eşitlikçi, sosyal adaletçi ve nihayetinde insan haklarına dayalı politik bir anlayış biçimi olarak ifade edilir. Üçüncü yol politikası, görünüşe göre, eski model sosyal demokrasi ve neo-liberalizmin ötesinde bir perspektif geliştirir (Giddens, 2001: 16). Nihayetinde; klasik sol ve sağ

politikadan farklı olduğu, farklı olduğunu iddia ettiği ölçüde Üçüncü Yol olarak isimlendirilir ya da Dahrendorf'un deyimi ile 'Giddens-Blair'in üçüncü yol kavramı' olarak şu cümleler de hayat bulur:

*Dahrendorf, günümüz versiyonu içerisinde 'üçüncü yol' politikasının Anglo-Sakson kökenlere sahip bir proje olduğunu iddia eder. Dahrendorf'un 'Giddens-Blair'in üçüncü yol kavramı' dediği şey, günümüz koşulları için 'büyük bir fikir' geliştirme amacıyla yapılan son derece başarısız bir girişimdir. **Üçüncü yol, zor seçimler yapmak gerektiğinden bahseden, fakat daha sonra herkesi memnun etmek amacıyla bu seçimleri atlayan bir politikadır.** Dahrendorf'a göre, bugün hepimizin önünde duran 'kocaman bir soru' vardır; 'özgürlüğü güvence altına alan kurumlar içinde, sürdürülebilir bir zenginliği sosyal dayanışmayla nasıl birleştirebiliriz?' Fakat bu sorunun büyük bir cevabı yoktur (Giddens, 2001: 18).*

“ ‘Üçüncü yol ’ terimi siyasetle, bir Anglo-Sakson bağlamında, bir kez daha tanıştırılabilirdi, fakat üçüncü yol politikasının açıkça bir Anglo-Sakson projesi olmadığını şiddetle vurgulamak istiyorum (Giddens, 2001: 27). “ diyen Giddens böylelikle Dahrendorf'un yapmış olduğu değerlendirmede bahsettiği 'Anglo-Sakson kökenlere dâhil proje' ifadesini de kesin bir dille reddeder. Üçüncü yol politikası, her şeyin ötesinde, değişime cevap verme çabasıdır (Giddens, 2001: 25). Değişimi; bilinmeyen ve herhangi bir harf kümesi ile tanımlayamayacağımız bir aralıktan/dilimden süregelen bir anlamın içinde yorumlayarak, 'zamanın' gönüllü/gönülsüz mutlak kölesi/işçisi olarak betimlemek, tüm bu karmaşıklığı açıklamada ilk basamak olarak fikrimizde zuhur etmektedir/etmelidir. Elbet de bu değişim zamanın içine dâhil olan, bilinçli ve/veya bilinçsiz olan her madde ve de anti-madde ya da şu an için bilemediğimiz/sınıflandıramadığımız herhangi bir madde türevi için nerede ise bilimsel bir ilke olarak kendi gerçekliğini ve/veya işçiliğini kusursuz olarak sunmaktadır. Politika olarak üçüncü yol ise bu anlamda bir cevap vermeye bir çözüm üretmeye, başarısız olsa dâhi en azından bir deneme yapma çabası içerisinde olan siyasi bir duruş olarak belirginleşir.

Bir diğer taraftansa güçlü ve zafer vadeden fikirler kararlılıktan ve istikrardan mahrum ise 'değişim' onların kapısını daha evvel çalmaktan ve yenilgilerini duyurarak muhteşem işçiliğini sergilemekten herhangi bir şekilde kaçınmayacaktır. Üçüncü yol ise yukarda da dikkat çekildiği üzere zor seçimlerden bahsederken, herkesi mutlu etmeye doğru bir farklılaşmadan bahseder ki; Giddens bu durumu şu şekilde dile

getirir; “ Üçüncü yol, kaybedenlere hiçbir şey sunmaz-sunamaz çünkü kazananların dünya görüşünü benimsemiştir (Giddens, 2001: 22). “

‘Üçüncü yol’ piyasanın esiridir, fakat kamusal alan piyasalar tarafından beslenebilecek bir saha değildir. Piyasa, güvenli mahalleler temiz sokaklar ve yollar yaratmaz (Giddens, 2001: 18). Piyasayı bu şekilde değerlendiren Giddens; kamusal alan için gerçekleştirilen farklı proje ve eylemlerin işlevselliği ve yapıcılığı anlamında, bilhassa bu alana yönelik olarak piyasanın farklı nedenlerden ötürü isteksiz davranacağını öngörürken zaten var olan reformlar devam niteliği taşır; öyle ki; “ Üçüncü yol politikası sosyal demokratların çoktan başlattıkları reform süreçlerini daha da ileriye taşımaya yönelik bir girişimdir ve bu süreçlerin içerisine konulabileceği bir çerçeve sunar (Giddens, 2001: 29). “ Giddens; bu düşüncelerini derinleştirerek paralelinde kültürel azınlıkların korunması için verilen mücadeleden ve kötü adamlardan şu şekilde bahsetmektedir:

Demokratik mekanizmaları sürdürmek ve yaymak, şirketlerin gücünü kontrol etmek ve kültürel azınlıkları korumak için verilen mücadele daha önceki sosyal demokrasi şekillerinde olduğu gibi üçüncü yolda da temel ilkedir. Ancak bu kaygıları, hem eski soldakiler hem de neo-liberal sağdakiler arasında henüz kaybolmamış olan “ıslah etme politikasıyla” karıştırmamaya dikkat etmeliyiz. Geleneksel solun politikası, geçmişte ve günümüzde “kötü adamları” -Stuart Hall’ın dediği gibi hasımları- bulmaya ve karşılarına dikilmeye dayanmıştır. Kötü adamlar kapitalistler, piyasalar, büyük şirketler, zenginler ya da emperyalist hırslarıyla ABD’dir. Elbette sağın da kendine göre kötü adam listesi vardır- büyük hükümet, kültürel rölativistler, yoksullar, dışarıdan gelen göçmenler ve suçlular. Kötü adamları etkisiz hale getir ya da onlardan kurtul, her şey yoluna girecektir. Fakat Dünyanın bütün kötülüklerinin toplanmış olduğu bir kaynak yoktur; ıslah politikasını artık geçmişte bırakmamız gerekiyor (Giddens, 2001: 35).

Üçüncü yol politikacıları merkeze kaymaktan veya ‘yeni ortadan’ bahsettiğinde daha geleneksel soldakiler buna biraz daha alaylı bir tavırla cevap verirler. Özellikle de ‘radikal bir merkezin’ veya ‘aktif bir ortamın ’ olabileceği iddiasına gülerler (Giddens, 2001: 40). Radikal bir merkez ve/veya radikal politikaların varlığına paralel olarak ‘üçüncü yol’ içerisinde var olmasına dair önemini; Giddens şu şekilde dile getirmektedir:

1989 ve sonrasının mantığı -sol ve sağ- hâlâ günümüz politikasından birçok şeye açıklık kazandırırken, bu muhalefetin daha fazla aydınlatmaya yardımcı olamadığı birçok meselenin olduğunu kabul eder. Üçüncü yolun siyasi merkeze verdiği önem bu gerçeğe dayanır. Verilen bu önem, üçüncü yol politikasının radikal politikaları içermesi gerektiği iddiasıyla tamamen uyuşmaktadır (Giddens, 2001: 46).

3.3.5. Muhafazakârlık

“ On dokuzuncu yüzyılın başında muhafazakârlar bir anti-aydınlanma akımı oluşturmuşlardır. Aslında filozofların düşüncelerini çürütmeye çalışmayan, muhafazakâr aydınlanmaya ait tek bir çalışma, tek bir esaslı fikir yoktur (Giddens, 2011: 163). “

Politik bir vaziyet ve felsefi bir fikir bakımından muhafazakârlık hali hazırda var olan iktisadi, içtimai ve politik nizamın olabildiğince korunması gerektiğini düşünür ki bunun tahmin edilen/edilebilen sebebi var olanın/geçmişte de var ola gelenin daha kıymetli olduğuna inanılan inançtan kaynaklanmaktadır. Muhafazakârlara göre, insanî eylemin temeli, teorik akıl değil, teamül, önyargı ve alışkanlıklardır (Vural, 2007: 76). Bu inancın kökünde var olan çekirdeğe bakıldığında, zaman içerisinde yapılan sayısız hata ve yanlışların doğru olanı olarak görülmesi böylece de geleneksel olanın kendisini kanıtlamış olmasında yatmaktadır. Zira 20’li yaşlardaki bir insanın kazanımı ve deneyimi ile mümkün olsa idi 420’li yaşlardaki bir insanın kazanım ve deneyimi aynı anlama hiçbir şekilde gelmeyecek, bilimsel olarak aynı DNA’ya sahip olunmasına karşın 420 yıldır yeryüzünde var olan bir insanla 20’li yaşlardaki bir insanın kıyaslanması mümkün olmayacaktır/olmayacaktır/olamayacaktır. Bu sebeptendir ki yüzyıllardır süregelen yapıların/geleneklerin daha değerli olması anlamını taşır/taşıyacaktır. Fakat ne yazık ki yeryüzünde 420 yaşında bir insana rastlayamayacağımız gibi değişime ve bilhassa ‘zamana karşı koyabilecek’ hiçbir bozulmamış gelenek ve/veya geleneksel kuruma rastlayamayız/rastlayamayacağız. Giddens, bu duruma şu şekilde değinir:

Günümüzde muhafazakârlık ideolojik olarak yürüyebileceği bir yola sahip değildir. Thatcherizm, her zaman muhafazakârlık konusunda yüce gönüllü bir acımasızlık vasfına sahip olmuştur. Ancak muhafazakârlığın işaret edilen çelişkileri gün ışığına çıktıkça, bu vasfı pazar güçlerine inatla tapınma şeklini almıştır (Giddens, 2011: 297).

Muhafazakârlık; politik bir hareket olarak Fransız devrimi, aydınlanma düşüncesi ve esasında bu değişimlerin sebep olduğu farklılıklara/değişikliklere karşı eski bazı kural ve geleneklerin yanında olma eylemi amacıyla 18. yy sonlarında kendini göstermeye başlamıştır. Örneklenerek olunursa; “ Fransa’da ‘muhafazakârlık’ daima

Katolikliğe ve çok sıkışmış ama militanca mücadeleyi bırakmayan toprak sahiplerinin, rantçıların ve bağımsız çiftçilerin iddialarına bağlı olmuştur (Giddens, 2011: 181). “

Muhafazakârlık; ütöpik/teorik toplum modelleri göz önüne alındığında gelenek ve deneyimi ön plana alarak var olan toplumu işaret eder ve savunur. Siyasi bir muhafazakârlık ortamında bunu görmek on ya da yirmi yıl önce olduğundan daha kolaydır. Çünkü bazı mevcut muhafazakâr hükümetler, refah hizmeti alanlarını yeniden metalaştırmak için uzun zamandır görülen daha ısrarlı girişimlerde bulunmaktadır (Giddens, 2010a: 80). Kavramsal olarak muhafazakârlık tanımına dönecek olursak:

Reformcuların olanca iyi niyetlerine rağmen beklenmedik sonuçlara yol açabilen reformlara iyi gözle bakmayan, hele büyük ölçekli toplumsal dönüşümlere şiddetle karşı çıkarken, bir toplumun geleneklerine büyük değer atfeden toplum ve siyaset görüşü. Mevcudu veya var olan şeyleri, ya kendi içlerinde iyi veya muhtemel alternatiflerinden daha iyi oldukları ya da bildik, güvenli oldukları gerekçesiyle muhafaza etme arzusunda tezahür eden sosyal ve politik bakış açısı (Felsefe Sözlüğü, 2010: 1123).

Wallerstein, muhafazakârlığa modern dünya sistemleri penceresi aracılığıyla baktığında otorite kaynaklarının hikmetinden şu şekilde bahsetmektedir:

Fransız Devrimin den bu yana modern dünya-sistemin üç temel ideolojisinden birisi. Muhafazakârlığın pek çok versiyonu vardır. Hakim temalar arasında her zaman, meclis yasamasına dayalı değişime karşı kronik bir kuşkuculuk ve geleneksel otorite kaynaklarının hikmetine yapılan vurgu vardır (Wallerstein, 2005: 145).

Farklı bir açıdan; var olan değerleri ve kazanımları koruyan ve/veya koruma amacı güden; değişime karşı direnç gösteren ve bu anlamda kültürel ve topluma özgü olanın muhafazasını savunan politik ideoloji olarak tanımlayabilmenin yanında; birbirinin tersi hangi ideoloji olursa olsun hedefledikleri amaçlarına ulaştıklarında toplumsal olarak hedefledikleri yönetim/yönetim şekli bizzat muhafazakâr olmayan bu grup ya da toplulukların muhafazakârlaşmasına yol açması da bu ideolojinin ironisi olarak değerlendirilmesine yol açabilir. Zira ideolojiler var oldukları, bilindikleri zaman süreci içerisinde ve geçen/ilerleyen zamanın gölgesinde haliyle kendilerini şu ya da bu şekilde muhafaza ederek gelmişlerdir; bu durumda garip bir gerçeğe işaret etmektedir. Neden? Kendi ana hedefleri ve inanışlarından, inançlarından kopamayan, kopmayan ve fakat kendi içinde benzer fikirlerle farklı gruplaşmalara ayrılabilen ideolojiler esasında bu yöntemleri ve yaşayışları ile muhafazakârdırlar.

Diğer taraftan devrimciliğin karşıtı olarak da; zamanla aşama aşama gerçekleşen evrimle toplumun edindiği değerlerin muhafaza edilmesi ihtiyacını savunarak devrimciliğin birdenbire ve çok büyük değişimlerine karşı dururlar. Bu anlamda büyük değişiklikler hayal eden ‘sol ve sağ’ politikaları kabul etmeyerek toplumun değerlerini ve kurumlarını derinden ve köklü olarak değiştirmeyecek bir yaklaşımı, fikri temel alan siyasi ideolojiyi benimsemektedirler. Her ne kadar ‘sağ ve sol’ politikalardan uzak bir görünüm sergileniyor olsa da; esasında durumun pek de böyle olmadığını ve hatta parçalanmış muhafazakârlık ile sağ arasında bağ kuran Giddens ‘Sağ ve Muhafazakârlık’ birlikteliğine şu şekilde değinir:

Muhafazakârlığın parçalanmış halinin kökenleri muhafazakârlık ile sağ arasında genişleyen yarıktadır; bu iki terim bir zamanlar az çok aynı anlama geliyordu. Muhafazakârlığın çeşitli derecelerde dallanıp bu daklanmış birçok farklı çeşidi vardır. Ancak, her ne surette olursa olsun, eğer “muhafaza etmek” anlamı taşıyorsa muhafazakârlık hiçbir anlam ifade etmez. Özellikle, muhafazakârlık geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki organik bağların, geleneğin korunmasıyla ilintilidir. Muhafazakârlık bir zamanlar sağ ile eş anlamlıydı, çünkü geleneğin korunması hiyerarşi ve azınlığın egemenliğini savunmakla aynı şey demektir (Giddens, 2011: 296).

Muhafazakârlık da esaslı sorunlarla karşı karşıyadır. Sosyalizm projesinin dağılması sonucunda muhafazakârlık dünya ölçeğinde bir zafer kazanmadan bu nasıl olabilir? Ancak; burada muhafazakârlığı sağdan ayırmamız gerekmektedir. Bugün sağ olarak anlaşılmaya başlanan şey neo-liberalizmdir ve neo-liberalizmin muhafazakârlıkla olan bağları en iyimser görüşle belirsizdir. Eğer muhafazakârlığın bir anlamı varsa, o da muhafaza etme arzusudur ve özellikle “geçmişten miras alınmış irfan” olarak geleneğin muhafaza edilmesidir. Bu (gayet doğal) anlamda neo-liberalizm muhafazakar değildir (Giddens, 2011: 276-277).

Tüm bunlara rağmen/karşın; “ Bugün sağ kendini hâlâ muhafazakâr olarak görmektedir. Fakat muhafazakârlar bir zamanlar hor gördükleri rekabetçi kapitalizmi ve pazar kurallarını bugün içtenlikle onaylamaktadırlar (Giddens, 2011: 276). “ Wallerstein; bu paralelde ‘koruyarak ilerlemeyi’ hedef edinen muhafazakârlığın, bir başka ifade ile aydınlanmış muhafazakârlığın ilk zamanları diyebileceğimiz bir döneme dikkat çeker:

Muhafazakârlar, 1848’de bir devrimde kaçınabilen tek ülkenin, önceki on yılda Avrupa’daki en ciddi radikal harekete sahne olmasına rağmen İngiltere olduğunu fark ettiler. İşin sırrı, burada 1820 ile 1850 arasında Sir Robert Peel tarafından vaaz edilen ve uygulanan muhafazakârlık tarzındaydı ve Peel’in tarzı da radikal eylemin uzun vadeli çekiciliğini baltalamayı hedefleyen zamanında (ama sınırlı)tavizlerden oluşuyordu. Sonra ki yirmi yıl boyunca Avrupa, ‘aydınlanmış muhafazakârlık’ olarak adlandırılmaya başlanan Peelvari taktikleri kök saldığına ve yalnızca İngiltere’de değil Fransa ve Almanya’da da güçlenerek geliştiğine tanık oldu (Wallerstein, 2005: 101).

Devamında, Liberaller için hem eski muhafazakâr rakipleriyle, hem de yeni ortaya çıkan radikal rakipleriyle başa çıkabilmek anlamına geliyordu. Eğer liberaller kendilerini politik merkez olarak takdim etmek istiyorlarsa, talepleri itibariyle 'merkezci' olan bir programla ve onları her tür değişime karşı muhafazakâr direnç ile aşırı derecede hızlı değişim yanlısı radikal ısrar arasında ortalara bir yere yerleştirecek taktikler kümesiyle çalışmalıydılar (Wallerstein, 2005: 101-102).

Aktüel olarak gözlemlenen hali hazırda muhafaza etmek arzusunda ve çabasında olan muhafazakâr insanlar olmakla birlik de; ki bu kesimce muhafaza edilmek istenen “'Geleneksel aile, devlet meşrutiyetinin geleneksel sembolleri, dini ve ulusal kimliğidir. Ancak, bu sözü edilen değerler modern muhafazakârlığın desteklediği pazar güçleri tarafından aşındırılmakta, hatta açıkça parçalanmaktadır (Giddens, 2011: 297). “ Bu bağlamda muhafazakârlığın kendi kuyusunu kazmasına değinen Giddens; bu değerlendirmesinden şu şekilde bahseder:

Güçlü aileler, yeniden dirilen yerellikler, yeniden yapılandırılmış yurttaşlık kültürü üzerine konuşmak geçmiş ile gelecek arasındaki organik bağların yeniden geliştirilmesi ve kuşaklar arasında yeniden köprü kurulması gereğine işaret etmektedir. Bu tür fikirler bir zamanlar özellikle muhafazakâr fikirlerdi, ama muhafazakârlık kendi kuyusunu kazmaya başlayınca bu fikirler birdenbire radikalleşti (Giddens, 2011: 306).

3.3.6. Liberalizm

“ Liberaller, ‘Düzen Partisi’ olan muhafazakârlara karşı kendilerini ‘Hareket Partisi’ olarak sunuyorlardı (Wallerstein, 2005: 98). “

Liberalizmi, yegâne idare/yönetim birimi olarak karşımıza korkusuzca/insafsızca çıkan iktidara/iktidarlar karşı bireyi ve dolayısıyla da birey haklarını ön plana taşıyan bir bakışı anlamlandırmak için oluşturulmuş yan yana gelen harflerin hoş birlikteliği olarak niteleyebilmenin yanında terimsel/kavramsal olarak da:

En genel anlamıyla, kökleri Rönesans ve Reformasyona dayanmakla birlikte, daha çok on sekizinci yüzyılda, sağlam temellere oturan felsefi bir teori ve modern dünyanın temel politik ideolojilerinden biri olarak, bireylerin sivil ve politik haklarına verdiği önemle seçkinleşen görüş. Buna göre, bir politika teorisi olarak

liberalizm politik bir değer olarak önceliği özgürlüğe verir (Felsefe Sözlüğü, 2010: 1018).

Özgürlüğün birinci sırada en ön saflarda kendine yer bulduğu/bulabildiği, bilhassa bireyin ifade özgürlüğünü kullanabildiği, düşüncenin herhangi bir şekilde sınırlanmadığı devlet ve kurumlarının sınırlandırılabilirdiği, hukuk üstünlüğünün var olduğu devlet şeklini ifade eden ideolojidir. Böylece liberal olan, temel insani hakları kabul ederek bireyin bireyler içindeki eşitliği, yaşama hakkı ve özgürlüğü, mal-mülk edinme hakkı ve benzeri/benzerleri olarak ortaya çıkar; dolayısıyla devletin bireyin/bireylerin üzerinde en alt düzeyde sınırlandırıcı etkisine vurgu yapmaktadır. Böylece birey özgürlüklerini savunan, karşı tarafında ise devletin yetkilerini sınırlamayı isteyen/savunan ve devletin ekonomi üzerinde herhangi bir etkisini istemeyen ekonomik/politik düşüncesi ile birlikte Laissez-faire penceresinde kendi anlamını bulur. Liberalizmi birinci sırada özgürlük, bireyin özgürlüğü ikinci sıra da ise hukuki eşitlik olarak özetlemek mümkündür. Bu bağlamda politik felsefeden beklenen bireylerin farklı isteklerine cevap verebilen, diğer taraftan da toplumu emniyet çerçevesinde tutan/tutabilen hayat biçimini dizayn etmektir. Dünya sistemleri sahnesinde liberalizm; Immanuel Maurice Wallerstein tarafından şu şekilde yorumlanmaktadır:

Fransız devriminin hemen ardından ortaya çıkan bu ideolojiler üçlemesi – muhafazakârlık, liberalizm ve radikalizm - arasında, en azından çok uzun bir süre için dünya sistem sahnesine egemen olmayı başaranlar merkezci liberaller oldu. Yumuşatılmış değişim programları her yerde yürürlüğe konuldu ve gerek muhafazakârları gerekse radikalleri kendi konumlarını yumuşatmaya ikna ettiler, öyle ki, gerek muhafazakârlar gerekse radikaller pratikte ve sonuç olarak merkezci liberalizmin temsilcileri haline geldiler (Wallerstein, 2005: 85).

İlk bakışta, bu durumun dikkat çeken en önemli sebeplerinden biriside yine diğer ideolojilerin aksine liberalizmin özünde sahip olduğu dolaysız özgürlük kavramının yansıması olarak değerlendirmek mümkün görünmektedir. Diğer taraftan Giddens bu konuyu; “ Aşırı basitleştirirsek, modern siyaset içinde üç genel yaklaşım - radikalizm (bu kategoriye Marksizim dâhildir), liberalizm ve muhafazakarlık- olduğunu kabul edersek, daha farklı biçimlerde de olsa, özgürleşmecî politikanın onların tümünü hakimiyeti altına aldığını söyleyebiliriz (Giddens, 2010: 262). “ değerlendirmesinde bulunarak konuya pek de farklı olmayan bir biçimde Wallerstein penceresinden yaklaşmıştır.

Politik anlamda; liberal ilkeler kapsamında yeniden düzenlenme isteği ile karşı karşıya kalan devlet bu istekleri din savaşlarının ve var olan düzenin gerileyişinin/çöküşünün gölgesinde gerçekleştirmiştir, gerçekleştirmek zorunda bırakılmıştır. Feodal yapıların isteksiz bir şekilde erimeye başlaması paralelinde sınıfların yerini eşit bireyler alırken, aynı bireyler mülkiyet hakkını da benimseyen yasalar talep etmişlerdir. Bu durumu jeokültür kapsamında Wallerstein şöyle dile getirir : “ Liberalizmin 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılın büyük bölümünde modern dünya-sistemin jeokültürünü tanımlamaktaki zaferi, kurumsal açıdan liberal devletin yasal temellerinin geliştirilmesiyle mümkün olmuştu (Wallerstein, 2005: 104). “

Bu aşamada son olarak belirleyebileceğimiz en net sonuç; liberalizmin kalbinde diğer bir anlamla liberal politikaların özünde birey ve/veya toplum ile devlet birlikteliğinde söz konusu olan ilişkide kesin bir sınır çizgisinin bulunması ve bu çizginin mümkün olabilecek en belirgin biçimde var olabildiği oranda liberalizmin gerçekliğinden/olabilirliğinden bahsetmenin mümkün kılınabileceğidir. Aksi takdir de bahsi geçen sınır çizgisi ne kadar şeffaflaşır ise o mesafede liberalizmden ve dolaylı olarak da liberalizm politikalarından uzaklaşmış olunacaktır.

3.3.7. Milliyetçilik

“ Ayrıca, bütün milliyetçilikler kültürel homojenlik sağlamak için aynı derecede uğraşmamıştır. Tüm milliyetçilerin ısrarla istediği şey, tek bir halk kültürüdür (Giddens vd. , 2010: 264). “

Milliyetçilik kavramında her şeyden evvel ideolojik ve/veya teorik olarak belirgin bir kimlik/kişi ortaya çıkmıyor/çıkamıyor. Bu nedenledir ki milliyetçilik üzerine yapılan çalışmalarda ilk olarak nerede, ne zaman bu kavramın oluştuğuna dair farklı zihinlerin son bulmayan/bulamayan tartışmaları devam etmektedir. Burada bahsi geçen ilk kavramına bakıldığında, milliyetçiliğin iki farklı kıta üzerinde farklı başlangıçlar ifade edebileceği gözlemlenmektedir. Bir tarafta Avrupa’da filizlendiği ki dolayısıyla Fransız Devrimi paralelinde varlık kazanan/kazanabilen ve sonrasında Almanya’da gerçekleşecek olan milliyetçilik temelinde değerlendirilebilen; “ Milliyetçi

ilke, azınlıkların varlığından etkilenmez (Giddens, 2010: 379).“ ; yaklaşımı ilk bakışta kabul edilebilirlik çerçevesinde ele alınabilir, fakat bunların sınıflar arasında yayılma anlamı da taşıyıp taşımadığı şu şekilde ifade edilir:

1789 Devrimi'nin ardından Fransa aracılığıyla yayılan milliyetçilik açıkça Almanya'da bir yüzyıl sonra gözlenen devleti harekete geçirme biçiminden tamamen farklı bir görüntü sergiler-ve hemen hemen kesinlikle bir bütün olarak nüfus içindeki farklı sınıflar aracılığıyla çok daha geniş ölçüde yayılmış gibi görünmektedir (Giddens, 2000: 212).

Bahsedilen şekliyle değerlendirildiğinde, Amerika kıtasında Avrupa'dan gidenlerin çocuklarının daha doğru bir ifade ile Amerika da doğan Avrupalıların aynı dil-aynı geçmişi paylaşan Criollo²³ olarak anılanların milliyetçiliği şeklinde ifade edilenlerden örneklenen milliyetçilik olduğu belirtilebilir. Genel olarak durum böyle iken, kavramsal olarak yapılacak tanımda ise milliyetçilik:

Milli kimliğin politik ve kültürel olarak tanınması gereken bir temel olduğunu, milletlerin özerklik, self-determinasyon ve/veya egemenlik haklarına sahip bulunduğunu milletin üyelerinin bu hakları savunmak için bir araya gelmeleri gerektiğini öne süren öğretisi, politik ideoloji. Buradan yola çıkıldığında, milliyetçiliğin her şeyden önce millete duyulan bağlılık ve sadakatin önceliğine duyulan inancı ifade ettiği, ikinci olarak milli egemenlik idealinin bir gereği olarak milli devletin kuruluşu veya devam ettirilmesiyle ilgili politik programı tanımladığı söylenebilir (Felsefe Sözlüğü, 2010: 1104).

Giddens; milliyetçiliği fenomen olarak adlandırırken, bir taraftan Janus faced, mutlakıyetçi devlet-ulus devlet yapısını tartışır, diğer taraf dan (M. S. Aralık 7, 1872 –Şubat 1, 1945) Johan Huizinga, (M. S. 30 Nisan 1812 – 17 Aralık 1833) Kaspar Hauser, (M. S. Şubat 23, 1901 – Temmuz 14, 1960) Federico Chabod'un yapmış oldukları milliyetçilik tanımlarının zayıflığına dikkat çeker ve milliyetçiliğin yabancı baskılardan kurtulmaya çalışan toplumlar üzerindeki imkansızlığını anlatır:

Milliyetçilik, özellikle modern bir fenomen'dir ve bu yüzden terimin, Geertz'in gelenek içinde temellenmiş olan toplumsal yeniden üretimin 'ilk (s)el duyguları' olarak adlandırdığı şeyin önemli ölçüde çözüldüğü her günkü yaşamın köksüzlüğünden beslenen psikolojik duyguları ifade ettiğine düşünüyorum. Gerçekte, milliyetçilik üzerine yazan tüm yazarlar onun 'Çift- yüzlü' (Janus-faced) karakterine işaret ettiler. Milliyetçilik, görünüşte aydınlanma ve adalet imgeleriyle ilişkili olabilir, ancak ayrıca kültür emperyalizminin insanlıktan uzak biçimlerini büyümlü bir biçimde açığa çıkartır. Milliyetçiliğin 'çift-yüzlü' karakterini, varlığını güvende hissetme duygusunun her günkü yaşamın çorak alanındaki kırılmalılığı ile açıklayabileceğimiz iddiasındayım (Giddens, 2000: 13).

²³ Saf İspanyol kökenli merkez Amerika veya güney ispanyadan kişi (<http://www.oxforddictionaries.com> (26 Aralık 2011)).

Mutlakıyetçi devlet, bir ulus-devlet değildi ve bazı yazarların görüşlerine rağmen genellikle milliyetçilik duygularının nadiren geliştiği kabul edilir. Huizinga milliyetçiliğin unsurlarının Ortaçağ boyunca Avrupa'nın farklı alanlarında görülebileceğini ileri sürdü: Hauser onun kaynaklarını yüzyıl savaşlarının sonuna götürürken, Chabod onu on altıncı yüzyılın sonunda Fransa yakınında gelişirken bulur. Ancak bu görüşler ya dikkatli incelemeye gelmezler ya da betimledikleri olguyla çok az benzerlik gösteren, sonraki yüzyıllarda ortaya çıkan ve günümüzde dünyanın büyük bir bölümünde tamamen ortadan kalkmış olan milliyetçilik biçimleriyle ilgili zayıf bir 'milliyetçilik' tanımını kullanırlar (Giddens, 2000: 204).

Kedourie, milliyetçiliği 'bir antika, münasebetsizliği, Alman düşünürleri kısmen yanlış yöne sevk eden zararlı bir icat' olarak görenlerin en tanınmışları arasında yer alır. Kesinlikle böyle bir görüş, milliyetçi duyguları her şeyden önce 'siyasal yurttaşlık'ın liberal demokratik devleti ile ilişkilendiren bir görüşten daha fazla savunulabilir nitelikte değildir. On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda milliyetçiliğin Avrupa'daki gelişimiyle ilgili farklı tüm yorumları göz önüne almadan, milliyetçiliğin kendini yabancı baskılardan kurtarmaya çalışan halklar üzerinde önemli bir etki yapmış olduğunu yadsımak hemen hemen imkansızdır (Giddens, 2000: 211).

Giddens; “ Tüm bunlar bazı akademisyenleri milliyetçiliğin tutarlı bir doktrin olamayacağı ve ne kadar ulus ya da milliyetçi varsa o kadar milliyetçilik olabileceği sonucuna götürmüştür (Giddens vd., 2010: 262). “ ifadesinde küresel anlamda yeryüzünde ne kadar farklı ulus/millet var ise o kadar çok ve belki de farklı bir ifade ile yüzlerce milliyetçilik olması gerektiği sonucuna ulaşır ki; bu da bildiğimiz manada milliyetçilik kavramının dünyanın her farklı ulusunda farklı anlamlara bürünebileceği gibi bir sonuca varır ki; aslında benzer bir durumda vardır diyebiliriz. Zira cumhuriyetin bir tek tanımı olmasına rağmen yeryüzünde gereğinden fazla tabela cumhuriyetine rastlamak mümkündür, ya da aynı durum demokrasi kavramı içinde aynı şeyleri ifade etmekte zorlanmayabilecektir. Diğer taraftan, “ Temel önermeler ve idealler milliyetçiliğin işe yarayan bir tanımını ortaya koyar: Bazı üyeleri tarafından bir ‘ulus’ oluşturduğu kabul edilen bir nüfusun yararına özerklik, birlik ve kimlik kazanılması ve korunmasını hedefleyen ideolojik bir hareket (Giddens vd. , 2010: 263). “; olarak ortaya çıkartılırsa ve/veya tam olarak toplumun faydası bir harekete dönüşürse/dönüştürülebilirse anlamlı bir gelecek beklemek hayal kurmak anlamına gelmeyecektir. Bunun içinse taraf olmayan aynı nüfusa dâhil olanların eleştirilerine açık kapı bırakılmamalıdır. Elbette bu durumda geleceği inşa edebilmek adına; “ Milliyetçilik eleştirilerinin çoğunda görülen yanlış anlayışı kavrayabilmek, o doktrinin temel ilkelerin ve milliyetçi hareketin temel ideallerini anımsamak zorundayız (Giddens

vd. , 2010: 262)” ; ki beklenen pozitif çıktılara ulaşabilelim. Böylece; milliyetçilik bağlamında ulusların şekillendirilmesini Giddens şu şekilde dile getirir:

Bu önermeler ve ideallerden, milliyetçilik dünyasını öteki sembolizm, mitoloji ve söylem dünyalarından ayıran ve tüm dünya da nüfuslara hem güç veren hem de onları yatıştıran bir dizi sembol, mit ve kavram ortaya çıkmıştır. Törenler, semboller ve mitler milliyetçiliğin vazgeçilmez öğeleridir. Uluslar bunlar yoluyla şekillendirilir ve kutlanır (Giddens vd. , 2010: 263).

Tarih üzerine yapılan pek çok araştırmayı göz önüne alarak bilhassa; “ Modern tarih hakkındaki araştırmaların çoğunda ‘ulus-devlet’ ve ‘milliyetçilik’ terimleri az çok aynı anlamda kullanılmışlar. Ancak, çok farklı biçimlerde ilişkili olabilecekleri için, ayırım yapmanın önemli olduğunu düşünüyorum (Giddens, 2000: 13). “ diyen Giddens; ulus-devlet ve milliyetçilik ayırımını şu şekilde yapmaktadır: “ Benim tanımıma göre, ‘ulus’u ‘ulus-devlet’in gerekli unsuru haline getiren şey, milliyetçilik duygularının varlığı değil, aksine gücü kesinlikle belirlenmiş alansal sınırlar üzerinde genişleyen yönetim aygıtının birliğidir (Giddens, 2000: 13). “ ; tanımlamasını yaparken bu şekilde bir ayırım yapılmazsa ortaya çıkabilecek olan kavram karmaşasının farklı yanlış anlaşılmalara yol açacağı öngörüsünde bulunan Giddens bu yanlış anlaşılma durumunu öncelikli olarak ‘devlet çıkarlarının reel politik’ yapısı içindeki bir çok olguda gerçekleşeceğini bekler. Bu anlamda kavramsal olarak milliyetçilik tanımına ek olarak; “ Milliyetçilik, kurumsal bir olgu olan ulus-devletin aksine, önemli ölçüde gereksinimler ve eğilimlerin hissedilmesini gerektiren psikolojik bir olgudur (Giddens, 2000: 212). “ Tıpkı yüzyıllar önce Criollo’ların ortak bir dil ve ortak geçmişleri etrafında toplanarak ortak hareket etmeye başlamaları deyim yerindeyse kümeleşmeye başlamaları ve bütünleşmeleri; Avrupa da ise yine dilin temel rol oynaması anlamında daha sonra gelişecek dil ve ulus-devlet birlikteliğini Giddens şu şekilde dile getirmektedir:

Milliyetçi duygular grupların kendi içlerindeki ya da aralarındaki kültürel benzerliklere yakınlık duyulmasını gerektirirler, hem de bunları doğrudan ifade edebilirler ve dil bu türden benzerliklerin temel bir ‘taşıyıcısı’ dır. Bu nedenle, - milliyetçiliğin ‘ilk olarak ‘ortaya çıktığı- on dokuzuncu yüzyıl ile yirminci yüzyıl başı Avrupa’sında, dil milliyetçiliğin temel bir aracı olarak kendini gösterir. Önde gelen ulus-devletler (farklı önemli istisnalarıyla)iyice oturmuş dil toplulukları idiler. Milliyetçiliğin, bazı açılardan Avrupa’daki ilk gelişiminden tamamen farklı olduğunu ileri sürdüğüm, Avrupa-sonrası genişlemesinde ortak bir dil ölçütü kesinlikle yeni kurulmuş ulus-devletlerin sınırlarıyla kolayca örtüşmez (Giddens, 2000: 213-214).

Milliyetçilik bünyesinde hali hazır da öne çıkan bir kuramcıya ya da teorisyene sahip olunmaması dolayısıyla pek çok zamanda ve pek çok farklı olay/olaylar karşısında nasıl bir çözüm/cevap vereceğine dair çıkış istikameti olarak diğer ideolojilere ihtiyaç duyulmaktadır. “ En Ortodoks Marksistler bile, Marx’ın yazılarında milliyetçiliğin ortaya çıkışına ilişkin bir yorumla ilgili çok az şey bulunduğunu kabul etmeye hazırdırlar; genellikle Marx’ın bir kapitalist devlet teorisinin ana hatlarından fazlasını ortaya koymadığı kabul edilir (Giddens, 2000: 11). “ derken vurgulanmak istenen durumlardan bir tanesi de hali hazırdaki ideolojilerden yararlanırken dâhi milliyetçiliğin zorlanacağı/zorlanabileceğidir. Giddens; bu durumu şu şekilde ifade eder:

Milliyetçiliğin, ulusal irade ya da ulusal sınırların nasıl saptanacağına dair herhangi bir kuramı yoktur. Bu amaca ulaşabilmek için başka ideolojilere gereksinim duyar. Bu nedenle de milliyetçilik liberalizmden komünizme, hatta ırkçılığa kadar her türlü başka hareket ve ideoloji ile karıştırılmıştır. Milliyetçiliğin öz doktrini dünya da toplumsal ve siyasal düzenin kurulması için temel bir çerçeveden başka bir şey sağlamaz (Giddens vd. , 2010: 263).

Ulusların ve milliyetçiliklerin siyasal zorunluluklar olarak kalması gerektiği anlaşılmaktadır. Çünkü sadece bunlar, halk egemenliği ilkeleri ve halk iradesi çerçevesi içinde devletlerarası düzeni sağlayabilirler (Giddens vd. , 2010: 266). Başka bir deyişle; milliyetçiliğin yaptığı şey, egemen devletlerin rekabetini kitle kültürüne dayanan bir tabana oturtmak ve böylece hızlı toplumsal değişimlerin yaşandığı dönemlerde bir ölçüde toplumsal bağlılık sağlamaktır. (Giddens vd. , 2010: 264). Son olarak; Giddens milliyetçiliğin evrensel olduğuna olan inancını da şu şekilde dile getirir:

Milliyetçi düşüncenin etik ve evrensel olduğu ileri sürülebilir. Milliyetçilerin, kendi milletlerinden bağımsız olarak, bütün milletlere aynı hakların verilmesi gerektiğini savundukları olmuştur. Bütün milletlere kendi kökenlerine sahip çıkma ve kendi çatıları altında yaşama hakkı verilmesi gerektiğine inanırlar. Milliyetçilikte böyle bir genelci yaklaşım olmadığını savunacak resmi bir kaynak yoktur (Giddens vd. , 2010: 378).

3.3.8. Feminizm

“Feminizm, daha isabetli bir biçimde, yaşam politikaları alanının yolunu açan bir hareket olarak görülebilir; ancak kuşkusuz, özgürleşmeyle ilgili sorunlar kadın hareketi için merkezi önemini sürdürür. Feminizm, en azından çağdaş biçimde, bireysel –kimlik sorununa belirli ölçüde öncelik tanımak zorunda kalmıştır (Giddens, 2010b: 269)”

Tarihsel olarak bakıldığında tüm toplumlarda kadınların ezildiğini, ikincilleştirildiğini görürüz. Öyle ki Christine de Pizan (1364-1430), *The Book of The City of Ladies*²⁴ (1405) adlı eserle ilk defa ortaçağda bu ezilmeye karşı çıkma cesaretini gösterir (Örs Vd. , 2012: 416). İlk çıkış noktası olarak da değerlendirebileceğimiz bu sıra dışı harekete paralel olarak; kadın-erkek eşitliği ve kadınların da en az erkekler kadar her konu ve alanda özgür olduğunu/olabileceğini ifade eden feminizm kavramı:

On sekizinci yüzyılda İngiltere'de doğan, cinsler arasındaki eşitliği kadın haklarının genişletilmesiyle sağlamaya çalışan bir toplumsal hareket. Feminizm terimi 1890'larda, özellikle, kadınlara oy hakkı verilmesi ve kadınların eğitim ve çalışma olanağına sahip olmaları için kampanya yürüten kadınlar ve erkekler için kullanılıyordu. Oy hakkının (ABD'de 1920'de, Britanya'da 1928'de) kazanılmasından sonra, feminizm içindeki, kamusal alanda erkeklerle eşit haklara sahip olma hedefi ile ailenin özel alanındaki konumlarını iyileştirmeyi amaçlayan kadınların erkeklerden farklılıklarının tanınması istemleri arasında görülen kalıcı gerilim iyice su yüzüne çıkacaktı (Sosyoloji Sözlüğü, 1999: 240).

Filozof ve ütöpik sosyalist olarak ön plana çıkan Fransız François Marie Charles Fourier (M. S. 7 Nisan 1772 - 10 Ekim 1837) kavramsal olarak 'feminizm' ifadesini kullanan 'ilk kişi' olarak tarih çizgisindeki/zaman çizgisindeki silinmesi pek de muhtemel olmayan/olmayacak olan yerini ele geçirmiştir. Küçük bir tüccarın oğlu olan François Marie Charles Fourier kadınların özgürlük alanlarının genişletilmesi/büyütülmesi ile top yekûn sosyolojik bir ilerlemenin mümkün olabileceğine inanıyor ve bunu (kendisi aristokrat bir aileden gelmediği için çok istediği mimarlığı okuyamadığı bir dönemde yaşamasına rağmen.) savunmaktan çekinmiyordu/geri kalmıyordu. Teorik olarak bu düşünce, aktüelde kadın hareketleri²⁵ olarak da ifade edilen yapılanmanın sınırları içerisinde bulunmaktadır. Bu bağlamda

²⁴ Kadınlar kentinin kitabı.

²⁵ Kadın haklarını destekleyen evrensel, sosyal hareket (www. kadinhareketidernegi. org. tr (9 Nisan 2012)).

örnek vermek amacıyla Türkiye’de ki kadın hareketi derneği amaç ve hedeflerini şu şekilde sıralamaktadır:

Amaç: Türk kadınının siyasi, sosyal, kültürel alanda daha aktif ve katılımcı olmasını sağlamaya çalışmak, Türk toplumunda kadının statüsünü ve önemini kuvvetle vurgulamak, ayrımcılığı ve kadına karşı her türlü psikolojik ve fiziksel şiddeti önlemeye çalışmaktır. Hedef-ilke: Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürk Milliyetçiliğinin hedef ve prensiplerine bağlı, laik hukuk devleti anlayışı doğrultusunda, Türk milletinin milli birlik ve beraberliğini pekiştirici, sosyal dokuyu güçlendirici bir toplumsal yapıyı desteklemek, toplumda vicdani ve ahlaki değerleri hâkim kılarak, Türk toplumunda kadın konusunda duyarlılık yaratıp bilinci artırmaktır (<http://www.kadinhareketidernegi.org.tr/ilkelerimiz.php> (29EKİM2011)).

1960’ yıllar itibari ile pek çok kez insanların karşısına çıkan/çıkmaya devam eden feminizm kavramının var oluşu ve/veya dinamiği yine kavramla aynı ismi taşıyan hareket olmuştur. Kavram erkek-kadın ayrımcılığının karşısında durarak her anlamda eşitlik arayan bir tanımlamanın içerisinde bulunur. Feminist görüşler/teoriler genel itibari ile ataerkil aile yapısı, toplumsal yapı, millet yapısı içerisinde basitleştirildiklerini ve sonuçta yeterince değerleri olmadıklarını düşünerek bu probleme çözüm üretme gayretindedirler.

Giddens; “ Kadın hareketi açık özgürleşmeci amaçlara sahiptir. Onun amaçları, kadınları geleneksel kısıtlamalardan özgürleştirmek ve daha önceden erkeklerin hâkimiyeti altında olan etkinlik alanlarına eşit düzeyde katılmalarını sağlamaktır (Giddens, 2010b: 284)” derken feminizm’in çemberinde aynı odak noktasında bulunan ve kadın hareketi olarak vurgulanan gerçekliğin kadın-erkek eşitliği ekseninde aslında özgürlük amacı/amaçları olarak tasvir edilenlerin erkeklerin hali hazırda sahip olduklarından fazlası olmadığına vurgu yapar. Öyle ki; özgürlük hareketi olarak öne çıkan bu durumun önündeki yegane engellerden bir tanesi geleneksel olarak toplumda kadının sıkıştırıldığı, hapsedildiği bakış/görüş ve bir anlamda kadının kültürel anlamda toplumda oturduğu/oturtulduğu alana karşı yapılan bir mücadele olduğunu ifade etmektedir. Başlangıç noktasında bu durum, her ne kadar erkek-kadın arasındaki hakların eşitlenmesi olarak ifade edilse de ilerleyen aşamalarında toplumsal dönüşümlere kaynak oluşturan etmen olarak tanımlayabileceğimiz bir değişimin içerisinde benzer hareketlerle bir bütünlük arz etmektedir:

Feminist hareket, modern çağdan önce ortaya çıkan sorunlara yönelse de, bu konuda temel bir örnektir. Bu hareket ilk evresinde baskın bir biçimde erkekler ve kadınlar arasında eşit siyasal ve sosyal hakların sağlanmasıyla ilgilenmekteydi. Bununla beraber, mevcut evresinde toplumsal dönüşümler için baskı yapmaktadır. Bazı insan hakları hareketleri türlerinde olduğu gibi, çevre ve barış hareketleri de geç modern çağdaki bu duyarlılığın bir parçasıdır (Giddens, 2010b: 259).

Feminizm kendini ifade ederken farklı ideolojilerin ışığında farklı şekillerde ifade edilmeye çalışılsa da örneğin Liberal feminizm, Marxsist feminizm v.b. gibi esasında bu yaklaşımların zamana boyun eğen bazı değişimleri ve yansımaları barındıramadığı/gösteremediği sonucu ortaya çıkmaktadır:

1970'lerden beri, feminist kuramları, aralarındaki zıtlıkları daha fazla belirginleştirmek üzere "Marksist feminizm" ya da "radikal feminizm" gibi kategorilere ayırmak yaygın bir uygulama olmuştur. Ancak 1990'larda, bazı feminist yazarlar bu gibi kategorilerin artık yararlı olmadığını savunmuştur. Böylesine katı ayrımların yapay olduğu ve yaklaşımlarında ve ele aldıkları başlıca noktalarda hem çok yönlü oldukları hem de birbirleriyle örtüştüklerinden, bunların çağdaş feminist kuramların gelişmişliği, kapsamı ve karmaşıklığına dürüstlikle yaklaşmadığı söylenmiştir (Giddens vd. , 2010: 111).

Giddens; pekte çoğunluk tarafından kabul edilemeyen bu durum ile ilgili olarak keskin sınırların varlığından bahsederek kendi düşüncelerini farklı bir üslupla zenginleştirmektedir:

Sınıf, yoksulluk, din, aile ve yurttaşlık gibi eskimiş kategorilere baktığımızda yeni bir tema görülür. Bu temanın, bazen belirsizlik, endişe, ulaşılammış, ulaşılammayan arzular şeklinde kılık değiştirmiş, bazen ise pornografi, feminizm ve terapi çerçevesi içinde keskin sınırları çizilmiş ve standartları saptanmıştır (Giddens vd. , 2010: 198)

Sanki yüzyıllardır bir mağaranın içerisinde hapsolmuş ya da binlerce metre derinliklerde okyanusun dibinde nefessiz kalmışçasına binlerce yıldan buyana kadın/kadınlar kendine mal edilen pozisyonundan birdenbire ayrılma/kurtulma ve bu pozisyonu mümkün olan/olabilecek en hızlı biçimde terk etme fikrine kapılmıştır/inanmıştır. Toplum içerisinde geleneksel olarak kendisine verilen ev kadınlığı, anne v.b. gibi sıfatları nispeten kabul ederek, nispeten reddederek hayatın farklı alanlarında da var olabileceğini göstermiştir/göstermek istemiştir:

İlk olarak, kadınların haklarını geliştirmekte, beklentilerini ve öz saygılarını artırmakta kadın hareketi ve feminizm önemli ölçüde başarı kaydetmiştir. Bu hareketler “ ev kadını” ve “ anne” gibi geleneksel klişelere meydan okumuştur. Artık pek çok kadın ev kadınlığı ve anneliği hayattaki temel rolleri olarak görmekle yetinmemektedir (Giddens vd. , 2010: 428).

Giddens; son olarak feminizm kavramı içerisinde Vatikan’ı eleştirmektedir. Özellikle Papa VI. Paul tarafından 1968 yılında ‘*Humanae Vitae*’²⁶ adıyla yayınlanan açıklamalarda kilisenin hedefinde feminizm ve kadınlara yönelik olarak yapılan açıklamaların dolaylı/dolaysız bağlantılarından bahseder:

Humanae Vitae, Vatikan’ın, belki de farkında olmadan, demokrasiye karşı mücadeleyi bıraktığı, onun yerine feminizm mücadeleye başladığı dayanak noktasını temsil eder. Elbette, yapay doğum kontrolüne karşı mücadeleye ilişkin antidemokratik öğeler bulunmaktadır. Fakat öncelikle mücadele feminizme, kadınların saygınlığına ve ahlak duygusuna karşı verilen bir mücadeledir. Papanın, bekâr rahipliği durmaksızın savunmasının ardında da, yine bu aynı tutum yatar (Giddens vd. , 2010: 474).

²⁶ 1968 yılında kilisenin “ insan yaşamına” bakışı ile ilgili açıklamaları. İnsan yaşamını devam ettirmekle yükümlü görülen, üremek ve çocukları yetiştirmekten sorumlu ebeveynlerin yaşantılarının amaçlarını ve düzenini ele alır (http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_25071968_humanae-vitae_en.html (14 Kasım 2011)).

SONUÇ

“ Öyle bir duygumuz vardır ki, bütün olanaklı bilimsel sorular yanıtlandığında bile, yaşam sorunlarımıza daha hiç dokunulmamıştır. Tabii o zaman da hiçbir soru kalmamıştır; yanıt da tam budur (Wittgenstein, 2008: 171). “

Ağırlıklı olarak politik felsefe odaklı bir uğraşın ürünü olan bu çalışmanın merkez kişisi; modern toplum, toplumbilimsel kurallar, ulus-devlet, küreselleşme ve üçüncü yol gibi kavramlar ile uluslararası alanda adından sıkça söz ettiren ünlü İngiliz sosyolog Baron Anthony Giddens'tır. Giddens üniversitede felsefe eğitimi almak istemesine karşın bu arzusunu gerçekleştirememiştir. Bu durumu şu şekilde dile getirir; “Hull’a felsefe için başvurmuştum. Felsefe bölümü çok küçüktü ve bölüm başkanı okuldan bir yıllığına ayrıydı. Böylece başka alan seçmek zorunda kaldım (Giddens, 1998: 8).” Spontane gelişen olaylar zincirinin devamında sosyoloji/psikoloji alanında üniversite eğitimine başlamıştır. İnter-disipliner bir niteliğe sahip olan Giddens’in; bu özelliğini kazanmasında, felsefeye olan pozitif yaklaşımının katkı sağladığı ileri sürülebilir. Çalışmalarında toplum-odaklı sosyolojiden, piyasa/pazar-odaklı iktisat alanına ve devlet/iktidar odaklı siyaset bilimi (politik bilim) alanına da girdiği görülmektedir. Farklı bir ifadeyle Giddens insani-toplumsal bilginin hemen her alanına ulaşmaktadır. Bu sebepler göz önüne alındığında Giddens’in politik felsefesi üzerine çalışmak, yazarın inter-disipliner bakış açısını da görebilmek adına atılmıştır. Çalışma üç ana bölüme ayrılarak, ilk bölümde Giddens’in biyografisine yer verilmiştir. Burada amaçlanan hedef Giddens’in daha çok bilinmeyen ya da az bilinen yönlerini ortaya koyarak, özellikle yazarın kendi ifadeleriyle biyografisine, ışık tutması adına ağırlık verilmiştir. Aynı bölüm içerisinde Giddens’in yazmış olduğu belli başlı eserlerine değinilmiş ve politik felsefe çerçevesinde genel düşünce yapısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bölümün devamında politik bilim ve politik felsefe kavramlarında tarihsel süreç de göz önüne alınarak, merkez konu üzerinden değerlendirmelere varmak hedeflenmiştir. İkinci bölüm ile beraber Giddens da devlet tasavvuru üzerine çalışılmıştır. Bölüm itibari ile Giddens’in devlet’i nasıl değerlendirdiği, ulus-devlet, iktidar vd. ile ilgili kavramlar üzerinde durularak Giddens’in konumu netleştirilmeye

alışılmıştır. Son bölümde ise Giddens’in politik felsefesi dışında kalan kavramlara yer verilerek, yazarın çok yönlülüğü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Giddens’ta öne çıkan başlıkların politika (üçüncü yol), yapılaşma ve modernleşme olduğunu söyleyebiliriz. Fakat; daha çok ‘Yapılaşma Kuramı’ ile tanınan büyük Britanyalı sosyolog Baron Anthony Giddens, kuram çerçevesinde yapı-eylem üzerinden toplumbilimsel alanda çalışmalar yapmıştır. İngiltere eski başbakanı Tony Blaire’e danışmanlık yaptığını da göz önüne alacak olursak; bu durumun da katkılarıyla modernliğe ve küreselleşmeye entegre bir şekilde diyebileceğimiz ‘üçüncü yol’ ile beraber politik alanda da etkili çalışmalar yaptığını söyleyebiliriz.

Sosyolojinin toplumsal yapıları açıklamaya çalışırken ileri sürdüğü teoriler bireyi ya da toplumu merkeze alarak diğerini (bireyi veya toplumu) saha dışına çıkarmaktadır. Bu noktadan sonuçla Giddens bu sorunların aşılması anlamında ‘yapılaşma kuramını’ geliştirerek, modern yaşam eksenine sosyoloji teorilerini oturtmaya çalışmıştır. Bir başka ifade ile eylem ve yapıyı ‘yapılaşma kuramı’ adı altında toplamak/birleştirmek ister.

Farklı ve yeni politik düzenlemelerin, uygulamaların karşılığını Giddens’ta ‘üçüncü yol’ olarak bulduğumuz dile getirilebilir. “Devlet ve hükümetin reformunda da üçüncü yol politikası yirminci yüzyılın sonundaki büyük sosyal dönüşümlere cevap vermeye özen gösterir (Giddens, 2001:60).” Öyle ki; bu uygulamalar/dönüşümler toplumsal gelişmelerden uzaklaşan, kopan ideolojilerle mümkün değildir. Küreselleşme ile beraber gelişen ve değişen toplum özümlemesi için Giddens’in ‘üçüncü yol’ politikaları üreterek çözüm aradığını ileri sürülebilir.

Giddens’in ‘yapılaşma’ teorisinde ve diğer kuramlarında da olduğu gibi ‘üçüncü yol’ teorisinde de ortak bakış açısı; toplumu açıklamada/çözümlemede klasik teorilerin yetersizliğine benzer şekilde, küreselleşme süreci ile beraber gelişen/değişen dünya için politik sistemlerin yetersizliğini öne sürer ve gelinen noktaya uygun çözümler bulunması gerekliliğinden çıkarak ‘üçüncü yol’ kuramını ortaya attığını söylenebilir.

Sonuç olarak bu çalışma, temelde Giddens’in kaleme aldığı eserlere başvurularak hazırlanmış olan bir çalışmadır. Çalışma, sözlükler ve diğer kaynakların

ışığıyla daha da zenginleştirilmek istenmiştir. Amaç ise Giddens'in, başta politik felsefesi olmak üzere, düşünce zenginliğini belirgin biçimde ortaya koymak olmuştur. Bu değerlendirmeler gerçekleştirilirken, aynı zamanda onun, politik felsefesi paralelinde mevcut ideolojiler de serimlenerek, Giddens'in farklı kavramlar ve alanlar arasında sınırlar koymadan çözüm arayışlarının devam ettiği gösterilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKLAR

Aristoteles, (2010), *Politika*, (Çev.) M. Tunçay, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Aristoteles, (2005), *Atinalıların Devleti*, (Çev.) F. Akderin, Alfa Kitap Basım Yayın, İstanbul.

Akpolat, Y. , (2007), “ *Durkheim’den Giddens’a Pozitivist Sosyoloji*” , Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, X (2), ss. 70-71.

Akarsu, B. , (1975), *Felsefe Terimleri* , Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Audi, R. , (1999), *The Cambridge Dictionary Of Philosophy*, Cambridge University Press.

Bolay, S.H. , (2009), *Felsefe Doktrinleri Ve Terimleri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Bottici, C. , (2011), *Entries-P*, (Ed.) G. Kurian, *The Encyclopedia Of Political Science içinde* , CQ Press, Washington, Bölümün 1268-1271.

Britannica, (2012), *Dictionary*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/378037/metatheory> (6 Temmuz 2012).

Bruce S. ve Yearley S., (2006), *The Sage Dictionary of Sociology*, Sage Publications, California.

Büyük Türkçe Sözlük, (2007), “ *Türkçe Sözlük*” , Ankara , Türk Dil Kurumu Yayınları.

Çağla, Ç. , (2010), *Siyaset Bilimi*, Omnia Yayınları, İstanbul.

Campanella, T. , (2009), *Güneş Ülkesi*, (çev.) H.Erdem, Arya yayıncılık, İstanbul.

Christopher P. ve Giddens, A. , (2001), *Modernliği Anlamlandırarak*, (çev.) M. Sağlam ve S. Uyrkulak, Alfa Yayınları, İstanbul.

Örs, H. B. (Der.) (2009), *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, İstanbul.

Demirel, İ. , (2007), *Epistemolojik Açıdan Dünya Sistemleri Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Erasmus D. , (2007), *Deliliğe Övgü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Kurian, G. , (Ed.) (2011), *The Encyclopedia Of Political Science*, CQ Press, Washington.

Örs, H. B. , (Ed.) (2012), *Modern Siyasal İdeolojiler*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. , (Ed.) (2010), *Sosyoloji Başlangıç Okumaları*, (çev.) G. Altaylar, Say Yayınları, İstanbul.

Ebenstein, W. , (1996), *Siyasi Felsefenin Büyük Düşünürleri*, (çev.) İ. Özel, Şûle Yayınları, İstanbul.

Felsefe Sözlüğü, (2010), “ Felsefe Sözlüğü” , İstanbul, Paradigma Yayıncılık.

Giddens, A. , (1998), *Modernliği Anlamlandırarak*, İstanbul, Alfa basım.

Giddens, A. , (2000a), *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, (çev.) O. Akınhay, Alfa Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. , (2000b), *Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi*, (çev.) Ü. Tatlıcan, Paradigma Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. , (2001), *Üçüncü Yol Ve Eleştirileri*, (çev.) N. Şad, Phoenix Yayınları, Ankara.

Giddens, A. , (2005), *Sosyal Teorinin Temel Problemleri*, (çev.) Ü. Tatlıcan, Paradigma Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. , (2007), *Over To You Mr Brown*, Polity Press , Cambridge.

Giddens, A. , (2008a), *Sosyoloji*, (çev.) H. Özel, A. Sönmez, Z. Mercan, İ. Yılmaz, E. Rızvanoğlu, A. Sarı, Ş. Güzel, A. Sarı, M. Özcan, Kırmızı Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. , (2008b), *Siyaset Sosyoloji Ve Toplumsal Teori*, (çev.) T. Birkan, Metis Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. , (2008c), *Ulus Devlet Ve Şiddet*, (çev.) C. Atay, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. , (2009), *Sağ Ve Solun Ötesinde*, (çev.) M. Sözen ve S. Yücesoy, Metis Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. , (2010a), *Sosyoloji Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*, (çev.) Ü. Yıldız Battal, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Giddens, A. , (2010b), *Modernite Ve Bireysel-Kimlik*, (çev.) Ü. Tatlıcan, Paradigma Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. , (2010c), *Modernliğin Sonuçları*, (çev.) E. Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. , (2010d), *Mahremiyetin Dönüşümü*, (çev.) İ. Şahin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. , (2010e), *Kapitalizm Ve Modern Sosyal Teori*, (çev.) Ü. Tatlıcan, İletişim Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. , (2011), *Sosyolojinin Savunusu*, (çev.) İ. Kaya, Say Yayınları, İstanbul.

Greene, B. , (2010), *Evrenin Dokusu*, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara.

Guardian, (2012), *LSE News*, <http://www.guardian.co.uk/news/1999/oct/13/guardianobituaries4> (14 Aralık 2012).

Habermas, J. , (2002), *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti*, (çev.) M. Beyaztaş, Bakış Kitaplığı Yayınevi, İstanbul.

Hobbes, T. , (2005), *Leviathan*, (çev.) S. Lim, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Huxley, A. , (2007), *Cesur Yeni Dünya*, (çev.) Ü. Tosun, İthaki yayınları, İstanbul.

İndependent, (2012), *People*, <http://www.independent.co.uk/news/people/obituary-professor-ilya-neustadt-1473958.html> (14Aralık 2012).

KHD, (2001), *Amaç Ve İlkelerimiz*, <http://www.kadinhareketidernegi.org.tr/ilkelerimiz.php> (29 Ekim 2011).

Kışlalı, A. T. , (2011), *Siyaset Bilimi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Küçükalp, D. , (2011), *Siyaset Felsefesi*, Say Yayınları, İstanbul.

Küçükalp, K. , (2008), *Batı Metafiziğinin Dekonstrüksiyonu*, Sentez Yayınları, İstanbul.

LSE, (2012), *About LSE*, <http://www2.lse.ac.uk/home.aspx> (27 Mayıs 2012).

Machiavelli, N. , (2008) *Hükümdar*, (Çev.) G. Demircioğlu ve A. Çavdar, Dergah Yayınları, İstanbul.

Machiavelli, N. , (2010) *Prens*, (Çev.) A. Tatlıer , Doruk Basım Yayımcılık, İstanbul.

More, T. , (2009), *Mükemmel Bir Devlet Modeli Ve Yeni Utopia Adası*, (çev.) Ç. Dürüşken, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

More, T. , (2000), *Ütopya-Mina Urgan'ın İncelemesiyle*, (çev.) V. Günyol , S. Eyüboğlu ve M. Urgan, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Oxford Dictionary, (2011), *Dictionary*, <http://oxforddictionaries.com> (26 Aralık 2011).

Oxford Reference, (2012), *Reference*, <http://www.oxfordreference.com> (23 Kasım 2012).

Parliament, (2012), *Lords*, <http://www.parliament.uk/lords> (17 Haziran 2012).

Platon, (2007), *Devlet*, (Çev.) N. Tunç , Oda Yayınları Turizm Sanayi Ve Ticaret Limited Şirketi , İstanbul.

Platon, (2006), *Sokrates'in Savunması*, (Çev.) E. Gören , Kabalcı Yayınları , İstanbul.

Polity, (2012), *About Us*, <http://www.polity.co.uk> (14 Haziran 2012).

Redhouse *Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük*, (1993), Redhouse Yayınevi-Amerikan Board Neşriyat Dairesi, İstanbul.

Robertson, D., (2004), *The Routledge Dictionary Of Politics*, Europa Publications, London.

Russell, (2008), *Aylaklığa Övgü*, (Çev.) M. Ergin , Cem Yayınevi , İstanbul.

Scruton, R. , (2007), *The Palgrave Macmillan Dictionary of Political Thought*, Palgrave Macmillan, New York.

Seneca, L. A. , (2007), *De Providentia*, (çev.) Ç. Dürüşken, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Sosyoloji Sözlüğü, (1999), “ Sosyoloji Sözlüğü” , Ankara, Bilim Ve Sanat Yayınları.

Toku, N. , (2005), *Siyaset Felsefesine Giriş*, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

Torun, Y. , (2011), *Siyaset Felsefesi Tarihinde Devlet*, Orion Yayınevi, Ankara.

TDK-Türkçe Sözlük, (2005), 10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Vatican, (2011), *Encyclical Letter Humanae Vitae Of The Supreme Pontiff*, http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/encyclicals/documents/hf_pvi_enc_25071968_humanae-vitae_en.html (14 Kasım 2011).

Vural, M. , (2007), *Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakârlık*, Elis Yayınları, Ankara.

Yardımcı, R. Ve İ. Çıvgın, (2007), *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Wallerstein, I. , (2009), *Tarihsel Kapitalizm*, (çev.) N. Alpay, Metis Yayınları, İstanbul.

Wittgenstein, L. , (2008), *Tractatus Logico-Philosophicus*, (çev.) O. Aruoba, Metis Yayınları, İstanbul.

West, D. , (2008), *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş-Rousseau, Kant ve Hegel'den Foucault ve Derrida'ya*, (çev.) A. Cevizci, Paradigma Yayıncılık, İstanbul.